

BRYAN BALL

[illegible]

Nakladnik
ZNACI VREMENA
www.znaci-vremena.com

Izvornik
Can we still believe the Bible?
And does it really matter?
By Bryan Ball

Copyright za hrvatsko izdanje © Znaci vremena
Sva prava pridržana. Ova se knjiga smije umnožavati,
djelomično ili u cijelosti, samo uz dopuštenje nakladnika.

Urednik
Josip Perišić

Prijevod
Vladimir Đidara

Lektura
Marijan Malašić

Korektura
Ljiljana Đidara

Prijelom
Miroslav Vukmanić

Tisak
TIPOMAT
Zagreb 2010.

Bryan Ball

Možemo li još uvijek vjerovati Bibliji?

Je li to doista bitno?

*Ako nije drukčije naznačeno, svi biblijski tekstovi
navedeni su iz prijevoda Kršćanske sadašnjosti.*

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 741178

ISBN 978-953-183-163-5

Zahvale

Nekoliko prijatelja i bivših kolega dali su doprinos konačnoj verziji ove knjige i jako su me zadužili, svatko na svoj način.

Ronald Emmerson, Jim Huzzey, Allan Lindsay, Arthur Patrick, Paul Petersen i Colin Winch dali su mi mnogo korisnih prijedloga bez kojih bi knjiga bila osjetno siromašnija. Posebno sam zahvalan Davidu Coltheartu i Steveu Thompsonu za stručnu pomoć u trećem odnosno četvrtom poglavlju.

Nathan Brown i ekipa iz *Signs Publishing* zaslužuju da ih se posebno spomene za njihovu stručnost i izdavanje konačnog proizvoda u nevjerojatno kratkom vremenu.

Posljednje ali ne manje vrijedno, moram zahvaliti svojoj strogoj kritičarki za nebrojene korisne prijedloge i za prebacivanje većine nečitkih zabilješki u program Word. Ona ne voli “uznemiravanje” ni u kakvom obliku i zamoljen sam da ne spominjem njezino ime, ali mnogi čitatelji će znati tko je ona. Njezino ime pojavljuje se u prijašnjim zahvalama.

Iskrenu zahvalnost upućujem svima gore navedenim ljudima, kao i mladima u Lakesideu i njihovim vođama, Corinni i Ilkki Kuivisto i Glendi i Peteru Lindsay, što su sve ovo započeli i za njihov neprestani interes i ohrabrenje.

*Svim mladima, i ne tako mladima,
koji bi željeli znati istinu o Bibliji.*

“Objava riječi tvojih prosvjetljuje ...”

(Psalam 119,130)

Predgovor

Nekoliko riječi objašnjenja

Ideja za ovu knjigu proizišla je tijekom mjesečnih sastanaka biblijskog razreda u Lakeside Church High School u Australiji 2005. godine. Na tim sastancima raspravljali smo o nekim predmetima o kojima će biti riječi na sljedećim stranicama, iako nije bilo dovoljno vremena za podrobnu obradu svih tema. Stoga je knjiga ponajprije namijenjena mladima, onima koji su pri kraju srednje škole i na početnim godinama viših škola ili fakulteta.

Postoje dva glavna razloga zašto je knjiga u osnovi posvećena mladima te dobne skupine.

Prvo, oni se često sučeljavaju s konkretnim pitanjima o Bibliji osobno, ili pitanja dolaze od njihovih prijatelja, pogotovo kada završe obvezno školovanje i zaposle se ili nastave studirati. Njima su potrebni odgovori. Drugo, isto tako važno, mladi trebaju znati u što vjeruju i zašto vjeruju. Nije dovoljno u ovom nevjernom, sumnjičavom vremenu biti društveni kršćanin, ići u crkvu zato što tamo idu naši prijatelji ili zato što su nas naši roditelji tamo odveli kada smo bili mali. Svi mi trebamo biti osobno uvjereni u vjerodostojnost Biblije. Oni koji nisu, nažalost, vjerojatno neće zadržati svoju vjeru.

Međutim, kad su neka poglavlja već bila napisana, postalo je sasvim jasno da dosta tog štiva može biti zanimljivo i drugima, uključujući starije koji također mogu biti

izazvani pitanjima iz naslova knjige, a neki o njima možda već godinama razmišljaju. Stoga je knjiga napisana za šire čitateljstvo nego što je prvotno bila zamišljena. Samo se mogu nadati da će moji mladi prijatelji iz Lakesidea, i mnogo tisuća drugih njihovih vršnjaka, razumjeti pitanja koja se obrađuju na sljedećim stranicama i da će naći zadovoljavajuće odgovore.

Moje osobno nastavničko iskustvo odnosi se na učenike srednje škole, fakultetske studente i postdiplomske studente. Godine koje sam s njima proveo u učionicama i predavaonicama i nedavno s tinejdžerima u Lakesideu uvjerali su me da mnogi mladi žele znati činjenice i onda odlučiti o važnim životnim pitanjima. I tako treba i biti kad je u pitanju Biblija, kao i kad su u pitanju druge stvari.

Iz raznih razloga, od kojih ćemo neke spomenuti poslije, činjenice o Bibliji prečesto su bile iskrivljivane ili zanemarivane, tako da su mnogi ljudi vjerovali da je izmišljotina stvarnost i stvarnost izmišljotina, s ozbiljnim posljedicama po njih. Ova je knjiga pokušaj da se osvijetli druga strana priče, strana koju često zanemaruju mediji i neprijatelji kršćanske vjere, često jako nepravedno i pristrano.

Od početka je važno razumjeti da ova knjiga nije zbirka priča. Dok u njoj tu i tamo ima nekoliko priča iz stvarnog života, ona je u glavnini utemeljena na činjenicama, razlozima, argumentima, primjerima i zaključcima. Ona sadrži povijest, geografiju, biografiju i arheologiju, s ponekom digresijom o starim jezicima i pogledima uglednih stručnjaka na raznim područjima. I, naravno, sadrži građu iz same Biblije.

Neka poglavlja će biti lakša za čitanje od drugih. Dok svako poglavlje stoji samo za sebe i mogu se čitati bilo kojim redom, preporučljivo je da čitatelj barem počne s uvodom, koji postavlja okvir, i da zatim pročita prvo poglavlje prije nego što prijeđe na neko drugo poglavlje po

vlastitom odabiru. Naravno, najbolje bi bilo krenuti od početka do kraja, ali to je osobni izbor! Poglavlja su podijeljena u čitljive odjeljke od nekoliko stranica duljine tako da čak nije potrebno pročitati cijelo poglavlje odjednom da bi se “shvatila poruka”. Možda je to zgodno dati do znanja mladim čitateljima.

Na kraju moramo reći nekoliko riječi o bilješkama. One su tu za one koji žele sami pogledati biblijske poveznice koje nisu navedene u tekstu ili za one koji žele pročitati više od raznih autora koji su citirani ili koji žele pročitati citirano u kontekstu. Neće svatko poželjeti učiniti sve ovo. Zato je ovu knjigu moguće pročitati bez ikakvog skretanja pozornosti na zabilješke. To bi čak moglo biti dobro. Neka činjenice govore same za sebe i pretpostavka je da se mogu potvrditi. Dakle, ako želite, pogledajte u izvore i procijenite sami jesu li pošteno uporabljeni.

Nadam se da će ovo pomoći čitateljima svih uzrasta da razumiju zašto je ova knjiga napisana i koje je njezino značenje za svakog od nas osobno i za svijet u kojem živimo.

Bryan W. Ball

Uvod

Dakle, o čemu je zapravo riječ?

Na koricama u naslovu ove knjige nalaze se dva pitanja: “Možemo li još uvijek vjerovati Bibliji?” i “Je li to doista bitno?” To su dva najvažnija pitanja koja netko može postaviti. Na sljedećim stranicama pokušat ćemo odgovoriti na oba pitanja.

Prvo pitanje — “Možemo li još uvijek vjerovati Bibliji?” — od presudnog je značenja stoga što mnogi ljudi danas osjećaju da više ne možemo vjerovati u ono što u Bibliji piše. Ovo će pitanje zaokupiti većinu našega vremena jer ćemo iznijeti nekoliko razloga zašto na početku 21. stoljeća još uvijek *možemo* vjerovati ovoj izvanrednoj knjizi koja je preživjela više od dva tisućljeća. Budući da su oni koji vjeruju Bibliji u manjini, oni sigurno imaju dobre razloge zašto vjeruju. U ovoj ćemo knjizi razmotriti neke od tih razloga i iznijeti dokaze.

Mi ćemo, ipak, prvo razmotriti drugo pitanje — “Je li to doista bitno?” Razumljiv je razlog zašto ovo pitanje razmatramo odmah na početku. Ako to nije bitno, zašto se uznemiravati? Ako nije toliko bitno vjerujemo li u Bibliju, nema puno smisla razmišljati o tome, a još manje na to potrošiti puno vremena. Ali ako jest *bitno*, onda moramo što je moguće temeljitije i objektivnije razmotriti dokaze. Samo na taj način možemo znati imamo li dobre razloge za vjerovanje onome što piše u knjizi koju mnogi u našoj

kulturi smatraju zastarjelom i nebitnom. Moramo biti potpuno načisto je li ona doista bitna ili nije.

Stoga ćemo u prvom poglavlju ove knjige iznijeti nekoliko razloga zašto je Biblija još uvijek važna i zašto to može biti korisno i pojedincu i široj društvenoj zajednici u kojoj živimo. U ostalim poglavljima razmotrit ćemo dokaze i argumente koje bi svaka razumna osoba — mlada i stara — trebala uzeti u obzir kada odlučuje hoće li vjerovati Bibliji ili neće, i hoće li prihvatiti ili odbaciti njezinu glavnu poruku.

Ovdje je važna riječ *dokaz*. Pritom nećemo govoriti o privatnim mišljenjima, željenim zamislima ili zastarjelim, čak lakovjernim vjerovanjima prijašnjih generacija. Bavit ćemo se činjenicama, činjenicama koje su obrazložene, i razumnim tumačenjem ovih činjenica. Zato vas molim da razmišljate o građi koji ćete pronaći na sljedećim stranicama. Budite spremni uporabiti svoj um i donijeti zaključke na temelju ozbiljnog razmišljanja. Ono što ćete pročitati u pojedinim poglavljima ove knjige “utemeljeno je na kršćanskoj vjeri”, kako bi rekao jedan stariji pisac. To je temelj na kojem možemo izgraditi razuman skup vjerovanja — pogled na svijet — i zadovoljavajući pristup životu. Vjera se treba temeljiti na stijeni povjerljivih dokaza, a ne na pijesku i plitkom tlu neutemeljenog mišljenja.

Biblija i njezini kritičari

Na samom početku trebamo još nešto reći o temeljnim razlozima za pisanje ove knjige. Zašto su ova pitanja uopće postavljena? I zašto se postavljaju na početku 21. stoljeća? Jesu li ona stvarno toliko bitna u vremenu u kojem dominira znanost i tehnologija, ljudima koji ne osjećaju potrebu za “božanskom intervencijom” u ljudskim odnosima i je li sama ideja o Bogu koji otkriva sebe i svoju volju odavno zastarjela?

Scenarij s kojim se danas suočavamo drugačiji je od onog s kojim su se suočavale ranije generacije kršćanskih vjernika. Tijekom proteklih 2000 godina većina stanovnika zapadnog svijeta vjerovala je da je Biblija istinita. U prilog tome možemo spomenuti neka od najvećih imena u povijesti: kraljeva i kraljica, predsjednika i premijera, znanstvenika i odvjetnika, filozofa i pjesnika, glazbenika, pisaca i umjetnika, izumitelja, dobrotvora i društvenih reformatora, kao i milijune običnih muškaraca i žena i mladih ljudi iz svih naroda i svih područja života.

Kada bismo mogli pitati velike muškarce i žene iz prošlosti jesu li vjerovali u ono što piše u Bibliji, iznenadili bismo se njihovim odgovorima. Leonardo da Vinci i Michelangelo, Henrik VIII. i James I., Elizabeta I. i kraljica Victoria, Elizabeth Try i Florence Nightingale, Abraham Lincoln i George Washington, William Shakespeare i John Milton, sir Isaac Newton i sir Robert Boyle, Händel, Wordsworth, Tennyson, Bacon i Longfellow, William Gladstone i Robert Louis Stevenson, Lord Shaftesbury i Lord Macaulay: ovi i stotine drugih podigli bi svoju ruku. Ovi ljudi su oblikovali naš svijet. Dobrobiti njihovog života i rada još i danas osjećamo. Oni su, bez iznimke, bili inteligentni ljudi s izvanrednim sposobnostima i svi su vjerovali Bibliji. Štoviše, bili bi zaprepašteni kada bi otkrili da većina ljudi u zapadnom svijetu ne dijeli njihovo uvjerenje.

Kako se to dogodilo? Značajna je sljedeća crtica iz povijesti. Ona je radikalno promijenila način razmišljanja ljudi u zapadnom svijetu i postavila okvir za naše posvjetovljeno društvo. Njezin utjecaj se još uvijek osjeća.

Prije tristotinjak godina vladalo je razdoblje racionalizma i prosvjetiteljstva. Dok su namjere većine predstavnika prosvjetiteljstva bile većinom dobre i časne, njegov utjecaj na kasnije generacije bila je tama, a ne prosvjećenost. Mislioci prosvjetiteljstva živjeli su na rubu ere velikih znanstvenih otkrića i željeli su da čovječanstvo napreduje u

svojem razumijevanju života na zemlji i šireg svemira. Mnogi od njih su osjećali — s pravom — da je ljudska misao u prošlosti bila ograničavana. Ovi mislioci su vjerovali da ljudi imaju praznovjerno poštovanje prema Bibliji i da se ona mora proučavati s više kritike. Napredak, kažu, zahtijeva prosvjećeniji pogled. Oni su vjerovali u čovječanstvo i sposobnost ljudskog uma da vodi svijet u slavu i beskrajnu budućnost. Ali to je bio efekt klatna koje se zanjhalo predaleko.

Kada se prosvjetiteljska ideja proširila, kriticizam prema Bibliji je ojačao i na europskom kontinentu i u Engleskoj. *Kritičari* — kako su ih nazvali — isticali su se sve više. Mnogi od njih ustali su ne samo protiv onoga što su smatrali da je slijepo vjerovanje Bibliji, nego i u samu Bibliju. Biblija se više nije poštovala kao u prošlosti, a za to ima, govorili su kritičari, dobrih razloga. Kao prvo, smatrali su oni, Biblija nije točna ni pouzdana kada govori o povijesnim događajima. Štoviše, Biblija je promijenjena — “iskvarena” — tijekom stoljeća. Kada su ovi kritičari istraživali kako je Biblija bila prenošena kroz stoljeća, s naraštaja na naraštaj, njima se učinilo da se samom tekstu ne može vjerovati. Ima previše izmjena, dodataka i promjena, govorili su oni.

Ovaj pokret je počeo koncem 17. i početkom 18. stoljeća, i, premda jedan od uglednih izvora kaže da je konačno “nestao kao žrtva vlastite neumjerenosti”,¹ njegove posljedice su vidljive do današnjeg dana. Što se tiče biblijskih stavova, rezultati prosvjetiteljskog razmišljanja dosigli su svoj vrhunac krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Godine 1921. Friedrich Delitzsch, čuveni njemački učenjak, govorio je u ime drugih učenjaka da je biblijski tekst bio izvrnut “promjenama do te mjere koju ne može zamisliti ni naša najluđa mašta”. To je hrabra izjava: Bibli-

¹ *Encyclopaedia Britannica* (15. izd., 1985.), sv. 4, str. 504.

ja je toliko drastično promijenjena, smatrao je Delitzsch, da se u nju više ne može vjerovati. To nije onakva knjiga kako su o njoj vjerovali milijuni ljudi. Drugi njemački kritičar, F. C. Baur, izjavio je da većinu knjiga u Novom zavjetu nisu mogle napisati osobe kojima se tradicionalno pripisuje autorstvo ili u vrijeme za koje se smatra da su napisane. U Engleskoj je W. R. Cassels napao vjerovanje u čuda i veći dio Novog zavjeta općenito.

Ovo je samo nekoliko primjera od puno toga što je napisano i izdano tijekom posljednjih godina prosvjetiteljstva s dahom konačnog autoriteta. I, kao što se često događa, čak i danas pogledi "stručnjaka" utječu na mišljenje ljudi općenito. A rezultat? Biblija je sada uvelike obezvrijeđena u mnogim ljudskim umovima.

Kao što ćemo vidjeti, Delitzsch i drugi donijeli su krive zaključke — potpuno krive. Ali šteta je učinjena. Tijekom razdoblja od stotinu i nešto godina prije Delitzscha, kritičari su napadali Bibliju na ovaj ili onaj način, tako da je do početka 20. stoljeća vjera mnogih iskrenih i inteligentnih kršćana bila narušena, a pogledi kritičara utvrđeni. Oni su bili potpuno u krivu kad su tvrdili da je Biblija puna mitova i legendi.

Vrlo je slično i danas. Mnogi vodeći umovi u cijelom zapadnom svijetu — među njima i neki biblijski stručnjaci — imaju prosvjetiteljske poglede. Biblijskom se nauku ne može vjerovati, kažu oni, jer je sama Biblija nepouzdana. Noviji kritičari su nastavili tamo gdje su stari stali. Čak i poštovani i često visokopozicionirani kršćanski vođe govore nam da više ne možemo vjerovati u Bibliju, uključujući one dijelove koji bilježe život i naučavanje Isusa, posebno Njegova čuda i uskrsnuće, a da ne govorimo o zapisima Starog zavjeta u koje je Isus i sâm vjerovao i često ih navodio. Prema njima Isus nije bio Božji Sin ni u jednom tradicionalnom smislu tog izraza, nego jednostavno židovski rabin, lutajući seljak propovjednik ili društveni revo-

lucionar usmjeren na potkopavanje autoriteta rimskih okupatora Palestine.

Dva odgovorna kršćanska stručnjaka ovo objašnjavaju riječima koje ne mogu biti krivo shvaćene. Oni objašnjavaju što "prosvijetljeni" pogled kaže:

"Ne smijemo jednostavno prihvatiti ono što Isus u Bibliji tvrdi za sebe i ono što prva Crkva tvrdi za Njega. ... Za mnoge ljude danas, Isus iz Nazareta kakvog nalazimo na stranicama Biblije izmišljen je lik rane Crkve, i mora im se reći tko je On uistinu."²

Budite sigurni da takvih ljudi danas ima mnogo. Kad bi ovakvo mišljenje prevladalo, ne treba biti genijalac da shvatimo kako bi kršćanstvo uskoro potpuno nestalo. I ako vas to ne zabrinjava, trebalo bi.

Naravno, otkad su kritičari počeli svoj rad na potkopavanju Biblije, bilo je onih koji su im odgovorili. Mnogi pisci su stali u obranu Biblije, ističući slabosti i pogreške u argumentima kritike i često krivim pretpostavkama. Važno je zapaziti da su mnogi — ako ne i svi — od onih koji su odgovorili kritičarima, bili vrlo inteligentni, obrazovani i stručni kao i sami kritičari.

Oni koji bi htjeli pročitati novije i iscrpnije radove u obranu Biblije, podatke o njima mogu pronaći u bilješkama. Bez iznimaka, njih su napisali ugledni ljudi, stručnjaci u tom području. Ova knjiga nije ni po čemu iscrpna, niti tvrdi da je konačna riječ o ovoj temi. Ona samo pokušava ukratko prikazati neke od važnijih dokaza u činjeničnom i čitkom obliku.

² Michael J. Wilkins i J. P. Moreland, *Jesus Under Fire*, Zondervan, 1995., str. 1.

Neka daljnja razmatranja

Postoji još nekoliko stvari koje treba reći u uvodu. Jedna se odnosi na glavno pitanje. Što zapravo znači pitanje: “Možemo li još uvijek vjerovati Bibliji?” Na prvi pogled, odgovor je jasan. Da, možemo vjerovati u ono što Biblija kaže. Milijuni ljudi vjerovali su Bibliji u prošlosti i milijuni diljem svijeta još uvijek vjeruju. I više od toga, ono što vjerujemo, ovisi o nama. Dakle, u čemu je problem?

Problem leži u riječi *vjerovati*. Možemo vjerovati u sve što želimo, ali to ne znači da je ono u što vjerujemo istina. Možemo vjerovati da je Zemlja ravna, da je Mjesec načinjen od svježeg sira ili da slonovi rastu na stablima na dnu oceana. Možemo vjerovati u vile i patuljke ili da ćemo, kada umremo, biti ponovno rođeni u novom obliku negdje drugdje u svijetu. Kada je riječ o Bibliji, mnogi s prijezirom misle da su ljudi koji vjeruju u njezin nauk jednaki onima koji vjeruju u neke od spomenutih stvari. Oni misle da je to slijepo, neprosvijećeno vjerovanje. U tome je problem.

Zato kad govorimo o *vjerovanju* u ono što kaže Biblija, ne mislimo na praznovjerje ili slijepo vjerovanje. Mi mislimo na vjerovanje koje je utemeljeno na dokazima koji se mogu provjeriti. U ovoj ćemo knjizi sagledati, koliko je god moguće objektivnije, neke od dokaza i u njihovom svjetlu provjeriti tvrdnju da je Biblija više nego samo obična knjiga. Kada se zapitamo: “Možemo li još uvijek vjerovati Bibliji?” mi pitamo postoji li doista neki dokaz da povjerenje u Bibliju može biti više od slijepog vjerovanja ili praznovjerja. Može li ona izdržati provjeru? Je li Biblija pouzdana kao povijesni zapis? Može li se u nju vjerovati s obzirom na informacije koje sadrži o ljudima, mjestima i događajima? Ukratko, je li Biblija vjerodostojna?

Druga stvar tiče se važnosti Biblije. Dopustite mi da ovdje kažem riječ ili dvije onima koji možda razmišljaju

ovako: *Kakve ovo veze ima sa životom u dvadeset prvom stoljeću?*

U predavanjima koja su emitirana na ABC radiju u Australiji u prosincu 2005. godine, dr. Peter Jensen pozvao je na javnu raspravu o Isusu. On je vjerojatno očekivao podužu diskusiju, a ne samo poneki komentar. Tvrdio je da je takva rasprava nužna ako australska — i zapadna — kultura i vrednote žele preživjeti.³ On je nedvojbeno u pravu. Pozovite na raspravu. Možemo samo dodati da je u raspravu možda trebao biti uključen cijeli zapadni svijet i da ju je trebao voditi nepristrani voditelj.

Međutim, u svakoj raspravi o Isusu moramo postaviti već postavljeno pitanje: “Možemo li vjerovati u ono što je zapisano o Njemu?” Ako ne možemo, zašto onda raspravljati? Na osnovi čega? Možemo li sa sigurnošću znati tko je bio Isus, što je naučavao i što je činio dok je živio na Zemlji? Zašto je umro? I je li stvarno uskrsnuo iz mrtvih? To su pitanja koja privlače mnoge ljude danas. Drugim riječima: Možemo li vjerovati Bibliji? Jesu li zapisi o Isusu pouzdani? Ovo se pitanje postavlja i nama.

Dr. Jensen smatra da možemo. Ja također vjerujem da možemo, ali ne možemo si priuštiti da to uzmemo zdravo za gotovo. Ako to učinimo, većina naše potencijalne publike lupat će nogama u znak prosvjeda. Ja se uopće ne protivim dr. Jensenu. Naprotiv, slažem se s njim. Shvaćam ograničenja u vremenu i prostoru u kojima je on radio i čije su posljedice bile neke čvrste odluke. On jednostavno nije mogao reći sve što je trebalo. Odatle još jedan razlog za pisanje ove knjige. Nadam se da će biti vrijedna truda i pridonijeti raspravi u koju biste se trebali uključiti.

Još nešto: Kad uzme ovu knjigu i pogleda korice, većina ljudi pomislit će da je odgovor na oba pitanja u naslovu jasno *da*. Nema osnove za takvo nagađanje! Ali tre-

³ Vidi Peter Jensen, *The Future of Jesus*, ABC Books, 2005.

bamo upamtiti da vjerovati Bibliji — ako na to ukazuju dokazi — ne znači nužno da ćemo to uvijek i razumjeti. Neke dijelove Biblije teško je razumjeti čak i nakon dvije tisuće godina kršćanske povijesti i najvećih napora generacija visokoškolovanih znanstvenika. Potreba za ispravnim tumačenjem Biblije na drugom je mjestu, odmah iza potrebe za vjerovanjem u ono što Biblija kaže. Za ovo bi bila potrebna još jedna knjiga, velika barem kao što je ova. Zapravo je mnogo takvih knjiga već napisano.

Ipak, veliki dio Biblije može se lako razumjeti, što zna svatko tko je čitao Stari ili Novi zavjet. Ona tumači samu sebe. I može je se čuti, glasno i jasno, na mnogim jezicima. Ona pruža vodstvo, utjehu, nadu, sigurnost, razumijevanje i — iznad svega — smisao svijetu koji se mnogim ljudima čini sve besmislenijim. U Bibliji se mogu pronaći više nego zadovoljavajući odgovori na mnoga pitanja i situacije u koje nas život stavlja, i pronaći put do vječnog života koji je središnja tema Biblije i srce kršćanskog vjerovanja od početka.

Možemo li, onda, u ovim prosvjetljenim, profinjenim i sekularnim vremenima, još uvijek vjerovati Bibliji? Je li istinita? Je li pouzdana? Je li bitna? Može li ona doista biti Božja riječ? Dok čitate, razmišljajte, a zatim sami prosudite.⁴

⁴ Oni koji žele dodatne informacije, ili neovisnu potvrdu o mnogim temama koje se nalaze u ovoj knjizi, mogu ih potražiti u odgovarajućim poglavljima knjiga Stevea Kumara, *Christianity for Skeptics* (Hendrickson, 2000.); Josha McDowella, *Evidence That Demands a Verdict* (Here's Life Publications, 1986.); Henryja Morrisa, *Many Infallible Proofs* (Creation Life Publications, 1975.); i mnogim drugim.

1. poglavlje

Je li to doista bitno?

Sedam razloga zašto je bitno

Započnimo s tim drugim, ali prevažnim pitanjem: “Je li doista bitno da vjerujemo Bibliji?” Većina ljudi tome ne pridaje veliko značenje i o tome puno ne razmišlja. Oni jedva da su nešto pročitali — ako su uopće pročitali. To zapravo možda i ne postoji. Pa što je toliko posebno u Bibliji da bismo u to trebali vjerovati?

Postoji barem sedam odgovora na ovo pitanje i mi ćemo razmotriti svaki od njih u ovom prvom poglavlju. Pozivam vas da razmišljate o njima. Čitajte odjeljak po odjeljak i *razmišljajte* o njegovom značenju, *razmišljajte* o njegovom dubljem smislu. Onda ćemo biti spremni razmotriti neke dokaze koji u nama bude pomisao da možda možemo vjerovati Bibliji.

1. Biblija potvrđuje samu sebe

Biblija iznosi tvrdnje o sebi kakve ne nalazimo ni u jednoj drugoj knjizi. To su nevjerojatne tvrdnje. Kad bi pisac bilo koje druge knjige iznosio takve tvrdnje, mi bismo pomislili da nije normalan. Tvrdnje koje Biblija iznosi o sebi dovoljne su same za sebe da potaknu na ozbiljno raz-

mišljanje; ako su istinite, tada je Biblija drugačija od bilo koje druge knjige koja je ikad napisana.

Biblija tvrdi da je Božja riječ. Ova je tvrdnja podloga svim tvrdnjama koje slijede. Ne smijemo propustiti njezinu važnost. Biblija tvrdi da je Božja riječ upućena cijelom ljudskom rodu širom svijeta, Crkvi i svakom od nas osobno. Biblija nam kaže da su je napisali ljudi poznati kao proroci i apostoli, koje je Bog izabrao zbog prenošenja Njegove riječi. Prorok je netko tko govori u Božje ime. Biblija posebno izjavljuje da su takvi ljudi govorili umjesto Boga jer su bili izabrani i zatim od Boga nadahnuti da to čine.⁵

Uzmimo kao primjer proroka Jeremiju. Jeremija je pisao između 620. i 585. g. pr. Kr. i njegova je knjiga najduža knjiga u Bibliji. Bog je rekao Jeremiji — o čemu čitamo u prvom poglavlju njegove knjige: “Evo, u usta tvoja stavljam riječi svoje.” (Jeremija 1,9) Od tog trenutka Jeremija često ponavlja riječi: “Ovako kaže Bog”, “Dođe mi riječ Jahvina”, “Riječ što dođe Jeremiji od Boga”, ili “Riječ je Jahvina”. Nemoguće je čitati Jeremiju ne znajući da riječi koje čitamo prorok prenosi od Boga.

Ali nije tu samo Jeremija. Svi starozavjetni proroci — koji su živjeli prije Jeremije i oni koji su došli poslije nje — rabili su sličan jezik. Svi oni tvrde da su dobili Božju poruku i da riječi koje govore potječu od Boga. Neki od njih kažu da su vijest koju prenose primili u viđenju. Na primjer, Izaija počinje svoju knjigu riječima: “Viđenje Izaije, sina Amosova, koje je imao o Judeji i Jeruzalemu.” Riječima skoro identičnim onima koje rabi Jeremija, proroci tvrde da prenose riječi od Boga. Oni su bili sigurni da je to istina. Nije ni čudo što se Boga ponekad naziva

⁵ Vidi 2. Petrova 1,19-21; 2. Timoteju 3,16.

“Bog koji govori”. U cijeloj Bibliji ponavlja se da On govori preko svojih izabраних predstavnika.

Još jedna riječ koja se često rabi u Bibliji jest *Pismo*. Ona doslovno znači “spisi”. Za Bibliju se često govori “Sveto pismo” kako bi se naznačilo da ovi spisi imaju “sveto” podrijetlo i “svetu” svrhu. Spisi starozavjetnih proroka bili su poznati Židovima Isusovih dana pod ovim nazivom. Bila su to “Pisma”. Sâm Isus rabio je taj izraz kada je govorio o spisima Staroga zavjeta.⁶ “Pisma” su bila sveta zato što se vjerovalo da su Božja riječ.

Ovo se ne odnosi samo na Stari zavjet. Već prije nego što su spisi Novoga zavjeta bili završeni do kraja prvog stoljeća, Pavlove poslanice, napisane raznim crkvenim skupinama u prvoj kršćanskoj Crkvi, smatrane su “Pismima”.⁷ One su već imale isti status kao sveti spisi starozavjetnih proroka. I ta Pisma su također bila Božja riječ. Zatim su došla evanđelja, pa drugi spisi Novoga zavjeta i na kraju — oko 96. godine — posljednja biblijska knjiga, Otkrivenje, u kojoj Ivan još jednom posebno izjavljuje da je “posvjedočio za riječ Božju” (Otkrivenje 1,2).

Od početka do kraja, Biblija tvrdi da je Božja riječ. Prvo poglavlje stalno ponavlja tvrdnju: “Bog reče”, a posljednje poglavlje se ponovno poziva na “riječ Božju”. To ona tvrdi za sebe od prvog do posljednjeg poglavlja toliko jasnim riječima da se ne mogu krivo razumjeti. Više puta Isus potvrđuje nadahnuće spisa Staroga zavjeta riječima: “Pisano je.” Važan dokaz da je Biblija stvarno Božja riječ jest što ona “svjedoči sama za sebe”.⁸ Sve ovo je dovoljno, pomislit ćemo, da bilo koja razumna osoba pomisli da bi to bilo vrijedno provjeriti.

⁶ Na primjer Ivan 10,35.

⁷ Vidi 2. Petrova 3,16.

⁸ R. T. Kendall, *The Word of the Lord*, Marshall Pickering, 1988., str. 2.

Biblija tvrdi da je zabilježila Božju ruku u povijesti. Mnogi ljudi danas, možda čak većina, vjeruju da je ljudski rod sâm u svemiru, da nastanjuje razmjerno mali planet na rubu jedne od milijuna galaksija, izoliran u svemiru i vremenu i koji se kreće k svojem konačnom uništenju. Biblija prikazuje drugačiju sliku. Ona iznosi sliku svijeta koji je itekako uključen u kozmičku povijest, svijeta za koji je Bog posebno zainteresiran i u čiju se povijest On često umiješao.

Zapisi o Bogu koji je vodio svoj izabrani narod Izrael pri izlasku iz Egipta, preko Crvenog mora, u osvajanju Kanaana, progonstvu, povratku iz sužanjsva u Babilonu i svim ostalim događajima — dokaz je da je Bog imao ruku u događajima na Zemlji. Ali ima još toga. Biblija tvrdi:

- ◆ da Bog uklanja kraljeve i uzdiže ih (vidi Daniel 2,1);
- ◆ da uzrokuje uzdizanje i pad narodâ, njihov napredak i propast (vidi Nehemija 9,22-24; Ezekiel 29,15.16);
- ◆ da se koristi zemaljskim vladarima i narodima u ispunjenju svojih namjera, iako oni nisu uvijek svjesni u tom trenutku da su ispunili tu namjeru (vidi Izaija 10,5-7);
- ◆ da tako vodi narode da budu primjer drugim narodima (vidi Ezekiel 31,10-16);
- ◆ da zemaljski vladari koriste svoj autoritet samo s Božjim dopuštenjem (vidi Rimljanima 13,1);
- ◆ da će u budućnosti narodi izići pred Njega na sud (vidi Otkrivenje 9,15).

Mnogo ljudi, uključujući i nekršćane, smatra da se svijet danas oteo kontroli i da neizbježno ponire u konačnu katastrofu. Biblija, međutim, prikazuje sliku Boga koji djeluje u svijetu koji je stvorio i da se povijest kreće neumoljivo prema konačnoj sudbini koja je u Njegovim rukama. Ako je sve ovo slučajnost, bilo bi zanimljivo znati

je li Biblija istinita. Je li Bog stvarno umiješan u povijest? Upravlja li On doista svime? Mi to trebamo znati.

Biblija tvrdi da može predviđeti budućnost. Kao što je već rečeno, prorok govori umjesto Boga. U užem smislu, prorok također proriče budućnost. Dobar dio Biblije sadrži proročanstva u smislu predviđanja. U ovoj ćemo knjizi pobliže razmotriti neka od mnogih proročanstava koja nalazimo u Bibliji, često izrečena stotinama godina prije nego što su se ostvarila. Pogledat ćemo dokaze i zaključiti je li proročanstvo stvarno bilo prorečeno i je li se ispunilo. Ali zasada trebamo zapaziti da Biblija tvrdi da proriče budućnost. U Bibliji ima na stotine takvih proročanstava.

Samu tvrdnju nije teško razumjeti: "Ja sam Bog, i nema drugoga; Bog, nitko mi sličan nije! Onaj sam koji od početka svršetak otkriva i unaprijed javlja što još se nije zbilo!" (Izaija 46,9.10) Biblija je puna proročanstava o budućnosti, od Postanka do Otkrivenja. Postoje proročanstva o gradovima, narodima, kraljevstvima, ljudima i događajima. Postoje proročanstva s kronološkim redoslijedom. Ima više od 300 proročanstava koja se odnose na Krista, a sva su izrečena stotinama godina prije nego što se On rodio. Ima proročanstava o narodima koji još uvijek postoje i o narodima koji su nestali s pozornice povijesti. Ima i mnogo proročanstva koja se trebaju ispuniti.

Tvrditi da se budućnost može proreći je jedno. To je doista velika tvrdnja. Ali činiti to stalno iznova tijekom stotina godina, i u mnogim slučajevima sa specifičnim pojedinostima, potpuno je drugo. Biblija je jedina knjiga koja predviđa budućnost odvažno i stalno iznova. Ako su ova proročanstva neistinita, to također trebamo znati. A ako su istinita, to trebamo znati još više.

Biblija tvrdi da daje mudrost i razumijevanje. Psalmist David je napisao: "Objava riječi tvojih prosvjetljuje."

(Psalam 119,130) On je također rekao: "Tvoja riječ nozi je mojoj svjetiljka i svjetlo mojoj stazi." (Psalam 119,105) Ako ste ikad hodali po uskom, krivudavom putu po noći bez mjesečine, znat ćete što je pisac ovih riječi imao na umu.

Obje ove Davidove izjave bile su citirane bezbroj puta tijekom vjekova jer su one govorile — i još uvijek govore — milijunima ljudi koji ih smatraju istinitima. Kakvo to svjetlo ili razumijevanje Biblija donosi onima koji je čitaju?

Ona donosi *razumijevanje o nama samima*. Ona tvrdi da daje odgovore na osnovna pitanja o nama kao što su: "Tko sam ja?", "Imam li kakvo značenje?", "Zašto sam takav?", i: "Imam li budućnost?"

Ona donosi *razumijevanje o životu*. Jedna od oznaka autentičnosti Biblije jest njezin beskompromisni opis ljudskog života u najljepšem i najružnijem svjetlu. To je odraz ljudskog života u svim njegovim mnogobrojnim dimenzijama.

Ona donosi *razumijevanje povijesti*. Za pregled povijesti velikih carstava i naroda starog svijeta, kao i mnogih malih naroda, ima samo nekoliko boljih izvora od Biblije. Ona sadrži neke podatke koji se ne mogu nigdje drugdje pronaći.

Kao što smo već zapazili, ona donosi *razumijevanje budućnosti* iznoseći svoje proročanske tvrdnje koje se mogu provjeriti.

A za one koji to žele, ona donosi *razumijevanje Boga*. U cjelini, Biblija tvrdi da je ona objava o Bogu od samog Boga. Ona nam govori o tome tko je Bog, kakav je On, što je On učinio i još uvijek čini i zašto se brine za naš planet i za sve ljude koji na njemu žive i koji su živjeli u prošlosti.

U vijeku kada se u zapadnom svijetu godišnje troše milijuni dolara na savjetovanja, psihijatrijske tretmane, sredstva za smirenje i psihoterapiju (da ne govorimo o ob-

razovanju u svim njegovim aspektima), čudno je da se preko ove knjige — koja tvrdi da daje razumijevanje u velikim područjima — stalno prelazi bez ijedne misli ili da se pojedinci prema njoj odnose s prijezirom.

Ako je Biblija istinita i ako ove tvrdnje *mogu* biti potvrđene, mnogi ljudi koji ne znaju ništa o ovim tvrdnjama, ili znaju za njih ali misle da su nebitne — od nje će imati koristi.

2. Izvor podataka o Isusu

Isus iz Nazareta jedna je od najutjecajnijih ličnosti koja je ikada živjela. Mnogi bi rekli da je On najutjecajnija osoba svih vremena. Reynolds Price uspoređuje Isusa s mnogim drugim moćnim ljudima iz prošlosti, uključujući Muhameda, Marxa, Staljina i Mao Zedonga, i onda kaže: "Isus iz Nazareta je najmoćniji lik u cijeloj ljudskoj povijesti."⁹ Dr. William Johnsson jednostavno zamjećuje i kaže: "On je Čovjek koji neće otići."¹⁰

Razmislite o sljedećem:

◆ O Isusu je napisano više knjiga nego o bilo kojem drugom čovjeku.

◆ On je nadahnuo više glazbenih djela nego itko drugi koji je ikada živio.

◆ On je bio nadahnuće najvećih umjetničkih djela, u životu i smrti.

◆ Više velikih djela arhitekture stvorena su u čast Njemu nego bilo kojem drugom čovjeku u povijesti.

⁹ *Time*, 6. prosinca 1999., navedeno u Bryan W. Ball i William G. Johnsson (urednici), *The Essential Jesus*, Pacific Press Publishing Association and Signs Publishing Company, 2002., str. 21–22.

¹⁰ W. G. Johnsson, "The Influence of Jesus," u *The Essential Jesus*, op. cit., str. 21.

◆ On je bio nadahnuće za mnoge velike svjetske društvene reforme.

◆ On je utisnuo svoje ime i u sólo vrijeme. Kalendar svjedoči o Njegovom trajnom utjecaju. Povijest je podijeljena na eru prije Krista i poslije Krista.

◆ Milijuni ljudi tijekom vjekova dragovoljno su umrli za Njega i mnogi još i danas umiru za Njega.

To je veoma dojmljiv zapis — i potpuno jedinstven. A što je još važnije — Isus je još uvijek tu. On neće otići, kao što je rekao dr. Johnsson.

Govoreći o Kristovom utjecaju na kalendar, dr. W. H. Fitchett je uočio: "Vjerovati da je tamo neki neznatni varalica, u zabitaj pokrajini velikog carstva, utisnuo sebe tako duboko u vrijeme da prisili stoljeća da nose Njegovo ime, isto je kao vjerovati da dijete sa svojom kutijom bojica može promijeniti boju svih oceana."¹¹ A Isus je učinio upravo to.

I prohujala stoljeća nisu smanjila Njegov utjecaj. Članak u časopisu *Time* na kraju 20. stoljeća priznaje: "Možemo ozbiljno zaključiti da ničiji život nije izvršio tako dalekosežan, snažan i trajan utjecaj kao Isusov."¹² Naravno, On je odredio smjer povijesti.

Kako je Isus mogao utjecati na ljudsku povijest u toliko značajnoj mjeri? I kako stoljećima nakon Njegove smrti On još uvijek utječe na milijune ljudi diljem svijeta? Odgovor je Biblija.

Biblija je jedini pravi izvor informacija koje imamo o Isusu. Praktično sve što znamo o Njemu — tko je On bio, što je učinio, zašto je umro, Njegov nauk, Njegova čudesa,

¹¹ W. H. Fitchett, *The Unrealised Logic of Religion*, Epworth Press, 1922., str. 26.

¹² *Time*, 6. prosinca 1999.

mnogi detalji iz Njegovog života i uskrsnuća, i Njegov utjecaj i utjecaj Njegovih učenika na svijet u prvom stoljeću — dolazi iz Biblije. Osim tri ili četiri kratka osvrtala o Isusu u ranoj židovskoj i rimskoj literaturi, koji jedva da potvrđuju Njegovo postojanje, jedini izvor podataka o ovoj nevjerojatno utjecajnoj i neprolaznoj Osobi je Biblija. Bez Biblije bilo bi kao da Isus nije ni postojao. Za neprocjenjivo dobro koje je došlo preko ljudskog roda prije skoro dvije tisuće godina ne bi se nikada saznalo bez Biblije.

Sigurno nije slučajnost da je Isusov utjecaj umanjen u posljednjih stotinu pedeset godina kada su pokrenuti napadi na točnost i pouzdanost Biblije. Ako je Isus ono što On za sebe tvrdi i što su mnogi tijekom stoljeća za Njega tvrdili i ako će Njegov utjecaj na dobro biti ovjekovječen u budućnosti, onda je za nas dobro da ozbiljnije prihvatimo Bibliju. Zato se moramo uvjeriti da je to pouzdani zapis.

Prema Bibliji, međutim, Isus je mnogo više nego samo najpoznatiji i najutjecajniji čovjek koji je ikada živio. Biblija kaže da je On Sin Božji, dugo obećavani Mesija, Otкупitelj ljudskog roda, Spasitelj svih koji vjeruju u Njega. Biblija bilježi da je On, nakon što su Ga Rimljani razapeli izvan gradskih zidina Jeruzalema oko 31. godine, uskrsnuo iz groba i vratio se na Nebo odakle je i došao. Ona također tvrdi da će se On ponovno vratiti na kraju povijesti grijeha, uskrisiti mrtve i uspostaviti razdoblje Božjeg kraljevstva na Zemlji. Nijedna druga knjiga ne tvrdi ništa slično ni za koju drugu osobu koja je ikad živjela. Razmislimo samo za trenutak koliko je značajna i velika ova tvrdnja.

Ako Biblija nije istinita, to je sve samo pretjerivanje i isprazno razmišljanje. Ali ako postoji čak i mala mogućnost da se u Bibliju može vjerovati, da je ona pouzdan zapis o Isusu, ovo je samo za sebe dovoljan razlog da ozbiljno razmislimo o dokazima koji su izneseni u sljedećim

poglavljima. Ako je Isus ono što Biblija tvrdi da jest, onda je bitno da u to vjerujemo — veoma bitno.

3. Život u budućnosti

Većina ljudi koji ponešto znaju o kršćanstvu i Bibliji, čak ako i ne znaju mnogo, znaju da je život u budućnosti dio tog paketa. To je, zapravo, srce Biblije. Nevjerojatno je kako mnogima danas izgleda nedvojben kršćanski nauk da nakon ovog života dolazi drugi koji neće nikada prestati.

Biblija često i nedvosmisleno govori o životu koji će doći. Ona govori o vječnom životu, životu koji je trajan, životu zauvijek, uskrsnuću, o činjenici da će “mrtvi ustati”, o vječnosti koja dolazi, o nebeskoj zemlji, i “novom nebu i novoj zemlji”. Sâm Isus je rekao: “Tko vjeruje u mene, ako i umre, živjet će”, i: “Jer ja živim i jer ćete i vi živjeti.” (Ivan 11,25; 14,19) Ovo je srž kršćanstva i dolazi izravno iz Biblije.

Također ništa ne bi vrijedilo da se ova mogućnost budućeg života spominje samo povremeno u Bibliji, tu i tamo, slučajno kod jednog ili dvojice biblijskih pisaca. Naprotiv, to je glavna tema Biblije. Nemoguće je čitati Novi zavjet a da vrlo brzo ne nađete na nagovještaj o vječnom životu ili slične riječi. Skoro svaka knjiga u Novom zavjetu to spominje na ovaj ili onaj način.

Sva velika književna djela imaju temu i poruku, i, naravno, glavnog junaka. Tako je i s Biblijom. Njezina tema je vječni život koji će doći, a središnji lik je Isus koji je omogućio takav život. O tome se govori u Bibliji i to je jedan od razloga što je toliko mnogo ljudi tijekom stoljeća, iz svih slojeva i različitih dobnih skupina, uvidjelo njezinu privlačnost i uvjerljivost.

Sada ćete pomisliti da će svatko prosječne inteligencije barem razmisliti o knjizi koja tvrdi da postoji život

nakon ovoga i objašnjava kako takav život može dobiti. Na kraju krajeva, nema mnogo takvih knjiga. Ali sama Biblija naučava da je vječni život stvarna mogućnost. Zato mi je uvijek bilo nedokučivo zašto toliko mnogo ljudi, od kojih su većina nedvojbeno inteligentni, neće ili ne želi razmisliti o tome objektivno kao što bi razmišljali o bilo kojoj drugoj knjizi. Naposljetku, nitko neće ništa izgubiti ako to učini, a puno može dobiti.

Čini se kao da se neka prodorna, otupljujuća, kolektivna želja za smrću ugnijezdila u ljudskom rodu, umrtvljujući ljudsku sposobnost da promisli jasno i objektivno. Bi li ijedna osoba pri zdravoj pameti propustila priliku živjeti zauvijek? U različitim oblicima kockanja ljudi su spremni na svakakve vrste rizika, igrajući na vrlo malu vjerojatnost, u nadi u neizvjesnu pobjedu koja bi im mogla jednog dana na neki način neznatno povećati kakvoću ovog sadašnjeg života za nekoliko kratkih godina.

Ali oni još uvijek, čini se, ne mogu shvatiti da mogu dobiti vječni život bez ikakvog rizika. To nudi Biblija. Sve je to prilično nevjerojatno: i sama ponuda i ljudska čvrsta odluka da to odbaci. Pokojni Malcolm Muggeridge, neustrašivi branitelj kršćanske vjere, jednom je napisao: "Uvijek iznova vidim kako se podcjenjuje žilavost ljudske gluposti."¹³ Tako je i kada je u pitanju ponuda vječnog života, a čini se da skoro nitko ne želi ni razmisliti o tome.

Zato je bitno znati je li Biblija istinita. Ako nije, sav ovaj razgovor o vječnom životu, o novom svijetu koji će doći, Nebu i uskrsnuću iz mrtvih samo je napuhani balon. Ali ako je Biblija istinita, ako *možemo* vjerovati u ono što ona kaže, to onda nadilazi razum. Razmislite samo o mogućnosti da živite vječno. Pitanje o istinitosti Biblije i pouzdanosti postaje životno važno.

¹³ Malcolm Muggeridge, *Jesus Rediscovered*, Collins, 1982., str. 96.

4. Njezina važnost za život

Mnogi ljudi u današnje vrijeme pogrešno misle da je Biblija zastarjela. Možda je bila prikladna za njihove dje-dove i bake i za ljude koji su živjeli u “neprosvijetljenoj” prošlosti, misle oni, ali ona u biti nema što reći današnjem svijetu. Prema istraživanju, međutim, istina je sasvim drugačija. Biblija je u potpunosti aktualna. Ona govori ne samo o tome kako je bilo ili kako bi trebalo biti, nego kako jest. Život je stvaran i važan — i svi smo u njemu. A Biblija prikazuje život kakav je u stvarnosti.

Biblija ima puno toga za reći o životu. Život je kao magla, kaže Biblija — traje kratko i nestane (vidi Jakov 4,14). A što je 60 ili 70 godina prema stoljećima ili milenijima?

Biblija opisuje život kao “dolinu suza”. Razočaranje, osamljenost i razne nevolje česti su suputnici većine ljudskih bića. Svi mi ponekad hodamo kroz tu dolinu. Kušnje i nevolje stoje nam svaki dan na putu. Job je jednom rekao: “Nego čovjek rađa muku i nevolju kao što let orlov teži u visinu.” (Job 5,7) Ne trebamo ostarjeti da bismo to shvatili. Prijatelji mogu biti podli i nepostojani. Stvari se rijetko odvijaju prema našoj volji. Biblija je potpuno u pravu kada tvrdi kako smo obeshrabreni i odbačeni. Svi znamo iz iskustva da je to istina.

Zato su tijekom stoljeća nebrojeni milijuni ljudi otkrili da Biblija govori njima tamo gdje se nalaze. Ona donosi utjehu u trenucima bolesti i smrti. Ona donosi nadu u trenucima obeshrabrenosti i očaja. Ona daje upute u trenucima zbunjenosti. Ona daje snagu u vrijeme kušnji i nevolja. Ona donosi svjetlost u tami i pouzdanje onima koji nemaju samopoštovanja — muškarcima, ženama i mladima kad je počnu čitati. Može li to biti razlog zašto je Biblija najprodavanija knjiga? Njezino djelovanje na život u toliko mnogo aspekata snažan je dokaz da je to knji-

ga u koju možemo vjerovati.

Biblija govori o rađanju i smrti, mladosti i starosti, radosti i tuzi, nadi i očaju, bijedi i izobilju, bolesti i zdravlju, stjecanju novca i gubitku, ponosu i poniznosti, obitelji i prijateljima — kao i neprijateljima — ljubavi i mržnji, miru i ratu, radu i igri, suzama i smijehu, muževima i ženama, roditeljima i djeci, prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Ona govori o stvarnim ljudima u stvarnim situacijama u stvarnom svijetu.

Biblija također govori o Bogu koji je uvijek prisutan. “Kad preko vode prelaziš, s tobom sam. ... Pođeš li kroz vatru, nećeš izgorjeti.” (Izaija 43,2) “Neće te zapustiti niti će te ostaviti.” (Ponovljeni zakon 31,6.8) Ova obećanja su također stvarna. Ona unose novu dimenziju u život. To je život za koji Biblija govori da je stvaran, moguć i dostupan. To je vrijedno razmišljanja. Ali samo ako stvarno vjerujemo u ono što Biblija kaže. To je još jedan razlog zašto trebamo provjeriti dokaze.

5. Njezina sposobnost da mijenja ljudski život

Biblija tvrdi da ima moć mijenjati život onoga tko je čita. Naravno, ne želi svatko svoj život promijeniti ili preusmjeriti. I to je razumljivo. Mi slobodno biramo smjer u kojem ćemo ići i kako ćemo živjeti. Možda smo upravo sada zadovoljni sami sobom i svojim životom. Ali što smo stariji, to više shvaćamo da puno toga nedostaje u životu mnogih ljudi. Mnogi ovo odjednom shvate kada dođu u četrdesete ili pedesete godine i pozele da mogu početi iznova. Pola njihovog života je prošlo i to više ne mogu promijeniti.

Ne trebamo imati IQ 150 da bismo znali koliko je puno zla u ljudskom rodu. To vidimo svaki dan na televiziji ili u novinama — ubojstva, silovanja, pljačke, zlostavlja-

nje djece, ratovi bandi, terorizam i sve traumatične posljedice koje ovo donosi u životu ljudi. Zašto je depresija u tako velikom porastu, posebno u zapadnim zemljama? Zašto ima toliko samoubojstava svake godine i zašto je broj samoubojstava porastao, posebno među mladima? Zašto ima toliko ovisnika o drogama i prodavača droge? Zašto toliko pisaca piše o mračnim stvarima? Zašto se život za mnoge u današnjem svijetu čini besmislenim, ispraznim i beznačajnim?

Odgovor je jednostavan: taj problem smo *mi*, ljudska bića. Ponekad su to susjedi; ponekad je to uprava ili šef; ponekad su to roditelji; ponekad je to žena, muž, djeca, svekrva ili teta Esmeralda. Ali češće nego što smo spremni priznati, to smo *mi*. Naš napuhan ego i sebični osobni interesi prepreka su dobrim odnosima. A dobri odnosi su samo početak. Većina problema u svijetu može se pretvoriti u izopačenost ili neprihvatljive ljudske stavove i ponašanje.

Biblija tvrdi da može riješiti ovaj osnovni problem ljudske egzistencije, da može doći do korijena stvari i tako izvršiti promjenu u nama samima i društvu kao cjelini. Ona tvrdi da nam može reći tko smo mi i pomoći nam da se promijenimo kada dođemo do točke kad mislimo da je to potrebno. Biblija stalno govori o potrebi da budemo “nanovo rođeni” ili “promijenjeni”¹⁴ — nanovo rođeni “od Boga” ili “riječu živoga i vječnog Boga” (1. Petrova 1,23). U Bibliji Bog kaže: “Dat ću vam novo srce, nov duh udahnut ću u vas!” (Ezekiel 36,26) Nema nijedne druge knjige koja tvrdi takvo što. A broj ljudi koji su tijekom stoljeća dokazali da je to istina, ne može se izbrojiti. Sigurno je vrijedno razmišljati o tome.

Moramo se zapitati: “Ako Biblija može tako promijeniti ljude — da zli postanu dobri, tužni sretni, a slabići

¹⁴ Vidi, na primjer, Ivan 3,3-5.

jaki — ako ona to stvarno može učiniti, ne bismo li to trebali uzeti za ozbiljno?” U krajnjem slučaju, što ako je to istina?

6. Temelji zapadne kulture

Većina od nas možda uopće ni ne razmišlja o svojoj kulturi, a još manje odakle je došla ili kako se razvila, ali ćemo ubrzo zapaziti razliku ako se nađemo u drugoj kulturi koja nema iste temeljne vrijednosti i osnovna vjerovanja. A to se može dogoditi. Neki ljudi smatraju da se to već počelo događati u zapadnom svijetu.

Bit naše zapadne kulture je sloboda, najvažniji element o kojem ovisi osobna sloboda. Ova sloboda omogućava nam da živimo na način koji sami odaberemo, unutar ograničenja zakona zemlje, koji su i sami rezultat naše kulture, i postoje kako bi nas zaštitili. Ta sloboda vodi k demokraciji koja zauzvrat štiti našu osobnu slobodu. Mi imamo demokratski oblik društvenog uređenja i pravo birati vlasti koje će štititi demokraciju i našu osobnu slobodu. Moramo biti svjesni koliko je ovo velika dobrobit za nas osobno i za naše društvo. Mnoge zemlje u svijetu još uvijek nemaju ovakvu kulturu i možda je nikada neće imati.

Ali kada govorimo o slobodi, na što mislimo? Mi mislimo na slobodu savjesti — to je osobna sloboda koja nam daje pravo da sami donosimo svoje odluke o važnim stvarima u životu — gdje ćemo živjeti, gdje ćemo raditi i što ćemo raditi, tko će biti naši prijatelji, s kime ćemo se vjenčati, koliko ćemo djece imati i mnoge druge stvari koje čine bit života. Također mislimo na slobodu govora, slobodu tiska, slobodu okupljanja i slobodu bogoslužja.

Većina ovih sloboda nastale su u zapadnom svijetu u 16. i 17. stoljeću kao rezultat reformacije. Reformacija u Europi bila je religijska revolucija protiv tlake srednjovjekovne Crkve koja je dominirala europskom misli i životom

više od tisuću godina, a takve okolnosti nisu poticale nezavisnu misao ili djelovanje. Reformacija je općepriznata kao jedna od najvažnijih i najdalekosežnijih revolucija misli u povijesti.

Kad su načela reformacije uhvatila korijene u mnogim europskim zemljama — posebno u Engleskoj — počele su se razvijati slobode koje danas uživamo. Tijekom razdoblja od stotinjak godina, one su oblikovale način razmišljanja i života novonastalih europskih država. Zapadna kultura je rezultat reformacije. Demokracija se razvila u Engleskoj tijekom 17. stoljeća kao i pravni sustav koji još uvijek čini oslonac demokracije i pravosuđa zapadnog svijeta i mnogih država. Naš način života je pravi rezultat reformacije. Bez nje se zapadna kultura ne bi razvila na ovaj način.

Ali reformacija je bila čvrsto utemeljena na Bibliji. *Sola Scriptura* — “samo Biblija” — bilo je jedno od velikih načela kojima se reformacija rukovodila. U Srednjem vijeku Biblija nije bila dostupna na uobičajenim jezicima europskih naroda. Reformacija je pokrenula veliko zanimanje za prevođenje Biblije, koje je u Engleskoj 1611. godine doseglo vrhunac prijevodom Biblije kralja Jamesa. Druge zemlje su također dobile Bibliju na svojim jezicima tijekom tog razdoblja. U zemljama engleskog govornog područja, prijevod kralja Jamesa bio je jedan od najutjecajnijih u povijesti. On je oblikovao englesku misao i život tijekom više od 300 godina. On je također pridonio stvaranju suvremenog engleskog jezika i utjecao je na razvoj života u kolonijalnoj Americi. Nemoguće je odrediti opseg ili izmjeriti utjecaj Biblije na razvoj zapadnjačke misli i života. Bio je golem.

Danas se, međutim, zapadna kultura sve manje cijeni. Prijete joj revizionisti i disidenti iznutra i ogorčeni neprijatelji izvana. Jedan od utjecajnih mislilaca našeg vremena, Robert Bork — odvjetnik i bivši državni pravobranitelj

Sjedinjenih Američkih Država — nedavno je napisao: “Karakteristične značajke zapadne civilizacije ugrožene su na još neviđene načine.”¹⁵ Bork iznosi uvjerljivu analizu naglog propadanja zapadnog društva i zaključuje da moramo uzeti vrlo ozbiljno mogućnost da “ništa neće biti poduzeto da se obrne smjer u kojem je krenula naša kultura”.¹⁶

Ovo je jedan razlog za uzbunu u mnogim zapadnim zemljama u kojima je u porastu i ekspanziji islamski fundamentalizam. Dvaput u povijesti islam je pokušao osvojiti Europu, ali nije uspio. To su bili osvajački pokušaji s vojskom i oružjem, najprije u sedmom, a zatim u petnaestom stoljeću.

Danas je sukob ideološki, iako je mogućnost terorizma islamskog fundamentalizma stvarnost koja traje. Ekstremni islam u potpunoj je suprotnosti sa zapadnom kulturom utemeljenoj na Bibliji. Obraćajući se na zajedničkom zasjedanju obaju Domova Australskog parlamenta, britanski premijer Tony Blair rekao je da je “globalna ideologija u ratu s nama i našim načinom života”. Govorio je posebno o islamskim ekstremistima i terorizmu čiji su “korijeni duboko”¹⁷ ideološki.

Oni pripadnici zapadne kulture koji to žele promijeniti, čak do te mjere da uvedu novi način računanja vremena koje briše poveznicu s Kristom tako što bi ukinuli eru prije Krista i poslije Krista, trebaju ozbiljno razmisliti o tome što rade. I oni među nama koji žive u zapadnoj kulturi i koji cijene njezine vrijednosti, trebali bi dobro razmisliti o tome odakle je došla, kako se razvila i koliko duboko treba biti zahvalna biblijskim načelima. Utjecaj Biblije koji

¹⁵ Robert Bork, *Slouching Towards Gomorrah*, ReganBooks, 1996., str. 4.

¹⁶ Isto, str. 312.

¹⁷ Objavljeno u *The Australian*, 28. ožujka 2006.

je oblikovao našu kulturu dovoljan je razlog da si postavimo pitanje: "Je li Biblija doista istinita? Ili je naša kultura izgrađena na živom pijesku?"

Prije samo nekoliko godina, marljivi povjesničar dr. W. G. Scroggie, postavio je pitanje: "Što bi bilo da Biblija nikada nije postojala?" Odgovarajući na to pitanje, on je iznio uvjerljiv pregled o utjecaju Biblije tijekom stoljeća na umjetnost, glazbu, jezik, književnost i društvene promjene, kao i na osobno vjerovanje, nacionalni identitet i obiteljski život. Citirao je imena desetaka poznatih i utjecajnih ljudi koje je Biblija pokrenula na djelovanje za boljitak društva. I onda je zaključio: "Biblija je najkreativnija, najvitalnija, najciviliziranija, najhumanija, najedukativnija i najinspirativnija sila na cijelom svijetu. ... Ni najbujnija mašta ne može zamisliti kakvo bi bilo stanje svijeta danas da Biblija nikada nije postojala."¹⁸ To je vrijedno razmišljanja.

Također valja razmisliti o tome kakav bi bio svijet kad bi utjecaj ovog velikog civilizacijskog posrednika, Biblije, bio uklonjen iz naše kulture. Ali možda je to malo previše zastrašujuće. Ako doista cijenimo našu kulturu, ono što je postigla i za što se zauzima, bilo bi dobro da ozbiljno razmislimo o osnovnom pitanju: "Možemo li još uvijek vjerovati Bibliji?"

7. Izvor nade

"Mora postojati nada", povikala je Mary u filmu snimljenom prema pripovijetki Nevila Shutea *On the Beach* (Na obali). Radnja priče odvija se u Australiji. Nuklearni rat je uništio većinu sjeverne hemisfere i golemi oblak radioaktivne prašine kreće se polako ali sigurno prema Australiji. Pitanje je samo tjedana kada će istresti svoju smr-

¹⁸ W. Graham Scroggie, "What if There Had Never Been a Bible?" u Kendall, navedeno djelo, str. 43.

tonosnu prašinu na australski kontinent. Mary, njezin suprug Peter i njihova malena kći Jennifer, čekaju kao i tisuće drugih stanovnika. "Mora postojati nada", ponavljala je Mary kako su dani prolazili, ali je duboko u sebi znala da nade nema.¹⁹

Život u našem svijetu sličan je ovoj priči. Nade ima malo. Živimo s prijetnjom nuklearnog rata već desetljećima. To se, srećom, još nije dogodilo, ali se još uvijek može dogoditi. Zapadne vlade vrlo su zabrinute da neki neprijateljski raspoložen narod razvije nuklearno oružje ili da to oružje padne u ruke terorističkih organizacija. Ne možemo isključiti nijednu mogućnost.

Prije mnogo godina politički analitičar Wayland Young napisao je u svojoj knjizi *Strategy for Survival* (Strategija za opstanak): "Suvremeno oružje koje danas posjedujemo toliko je podmuklo u svojem djelovanju, ima toliku razor-nu moć i tako je brojno da sama pomisao na posljedice, njegovu snagu i brojnost u nečijem umu čak i za djelić sekunde može izazvati provalu straha i užasa."²⁰

Otkad su ove riječi napisane, nuklearno oružje je postalo još snažnije i sofisticiranije, a svjetski nuklearni arsenal nastavio je rasti. Ne izgleda poticajno za oživljavanje nade. Neće nam pomoći da se pravimo da takvo što ne postoji, ili da će nestati ako ne razmišljamo o tome. Neće nestati.

Dodajte ovom scenariju ostalo oružje za masovno uništenje koje je već razvijeno i također "poboljšano" i usklađeno u mnogim državama širom zemaljske kugle. Posebna zabrinutost vlada zbog kemijskog i biološkog oružja, koje nije tako glomazno, a mnogo je smrtonosnije i mnogo lakše za uporabu nego nuklearno, koje je najprije

¹⁹ Priča je navedena iz Stephen Travis, *The Jesus Hope*, Word Books, 1974., str. 9.

²⁰ Wayland Young, *Strategy for Survival*, Penguin, 1959., str. 9.

potaknulo nadu, da bi ona izbljedjela uskoro nakon Drugog svjetskog rata. Nekoliko miligrama ovih smrtonosnih ubojica bilo bi dovoljno da izbriše sav život — uključujući ljudski rod na cijelom planetu. Zapadne vlade strahuju da bi ovo ubojito oružje moglo doći u ruke neke neodgovorne vlade ili terorista.

Nije nikakvo čudo da je sredina 20. stoljeća bila vrijeme rastućeg straha i besmisla. Jedan promatrač usporio je naše vrijeme sa slonom koji visi s litice repa vezanog za tratinčicu. Nasuprot ovoj gomili uskladištenog oružja za masovno uništenje, sve je veća vjerojatnost da će fosilna goriva u bliskoj budućnosti biti do kraja iscrpljena. Statistike se lako mogu dobiti iz bilo kojeg izvora.

Nasuprot ovom sve većem produbljivanju beznada, Biblija stalno govori o nadi. Jedna od posebnosti Biblije jest njezina sposobnost da u svijesti onih koji je čitaju stvori osjećaj nade, uvjerenje da će na kraju sve biti dobro, da zli ljudi i zle sile neće uvijek vladati.

Oni koji gledaju na Boga, mogu osjećati sigurnost zato što je u Njemu nada. Abraham, o kome i danas govorimo s velikim poštovanjem kao utemeljitelju mnogih naroda, nadao se kada je sve izgledalo besmisleno i uzaludno i zato je postao “otac mnogih naroda”. Za mnoge uspješne generacije, Abrahamov Bog bio je “nada njihovih otaca”. Biblija govori o nebeskoj nadi koja je privukla našu pozornost u “riječi istine”. A u svjetlu onoga što smo već rekli o Isusu, ona upućuje na “Krista Isusa, našu nadu” (1. Timoteju 1,1).

U Bibliji čitamo o “boljoj nadi”, “živoj nadi”, “nadi koja ostaje”, “nepokolebljivoj nadi”, “sigurnoj nadi”, “nadi slave”, “nadi o uskrsnuću mrtvih” i “radosnoj nadi”. I, što je možda najljepše od svega, Biblija govori o “blaženom ispunjenju nade” (Titu 2,13). Ovo je nada o kojoj čitamo na mnogim mjestima u Bibliji, koja će na kraju sadašnjeg doba i u vrijeme koje Bog odredi, naći ispunjenje u po-

novnom Isusovom dolasku, kao što je obećao u mnogim prigodama. Možda nikad u ljudskoj povijesti ova nada nije bila toliko potrebna kao danas.

Druge knjige možda mogu donijeti nadu onima koji ih čitaju. One su sigurno potrebne. Ali nijedna nije toliko uvjerljiva i pouzdana kao Biblija. U vrijeme povećanog straha i beznađa, Biblija još uvijek nudi nadu ljudskoj obitelji. Ovo je još jedan razlog, snažan razlog da vjerujemo u nju. Mary je u filmu uskliknula u ime nebrojenih milijuna ljudi: "Mora biti nade!" Ako možemo vjerovati u Bibliju, nade ima. Isplati se razmišljati o tome.

Nabrojili smo sedam razloga koji nas uvjeravaju da stvarno možemo vjerovati u Bibliju; sedam jakih razloga za donošenje razumne odluke na temelju pouzdanih podataka. Samo jedan od ovih razloga bio bi dovoljan da se dalje istražuje. A ako uzmemo u obzir sve razloge zajedno, moramo zaključiti da je *bitno* znati je li Biblija istinita. Svi to *trebamo* znati.

Zaključak: *Postoje mnogi dobri razlozi zašto je bitno znati je li Biblija istinita.*

2. poglavlje

Najneobičnija knjiga na svijetu

Nadahnuta i nadahnjuje

Riječ *najneobičnija* ključ je ovog poglavlja. Ona je također ključ za samu Bibliju.

Ako kažemo da je nešto *neobično*, mislimo da je to vrijedno pozornosti zato što je posebno, izuzetno, neuobičajeno. Ako kažemo da je nešto *vrlo neuobičajeno*, mislimo da je to natprosječno, daleko izvan prosječnog, vrlo posebno, naravno u svojoj kategoriji.

Kad kažemo da je Biblija *najneobičnija* knjiga na svijetu, mislimo da je ona sve gore navedeno — i više od toga. Mislimo da je ona drugačija od svih ostalih knjiga. Mislimo da nijedna knjiga nikad nije bila napisana, na bilo kojem jeziku, u bilo koje vrijeme u povijesti, od bilo kojeg autora ili skupine autora koja bi se mogla usporediti s Biblijom. Ne samo da je jedinstvena i izvanredna, ona je unikatna, *jedina takve vrste*. To je vrlo snažna tvrdnja, a ima li za to dokaza?

U ovom poglavlju proučit ćemo pet razloga za tvrdnju da je Biblija *najneobičnija* knjiga na svijetu. Svaki od ovih razloga uvjerljiv je sam po sebi, ali pravi učinak stoji u

njihovoj združenoj snazi. Ovo možemo ilustrirati primjerom konopca. Konopac je napravljen od nekoliko tanjih vlakana, koja su čvrsta i sama za sebe, ali su neusporedivo čvršća kada su spletena zajedno. Slično tomu, zajednički učinak ovih tvrdnji, njihova udružena snaga, nepobitan je dokaz za prihvaćanje tvrdnje da je Biblija najneobičnija knjiga koja je ikad napisana. Ovaj konopac je toliko jak da možemo sa sigurnošću izjaviti da se ne može prekinuti. Nijedna druga knjiga ne može i neće se nikada moći usporediti s Biblijom.

1. Opstanak Biblije

Zadivljujuća je činjenica da Biblija postoji i danas. Najstariji dio Biblije napisan je oko 1500. g. pr. Kr., a posljednji dio, knjiga Otkrivenje, napisan je oko 96. g. po Kr., dakle, prije više od 1900 godina. Znači, Biblija je veoma stara. Još i danas se Biblija prodaje u milijunskim nakladama u knjižarama u svakoj slobodnoj državi svijeta. Nijedna druga knjiga nije tako uspješno izdržala ispit vremena.

Možda je od svega najneobičnije da je Biblija preživjela do današnjeg dana, usprkos svim napadima, požarima i poplavama, nezgodama i katastrofama i odlučnim naporima mnogih neprijatelja tijekom vjekova da je unište. Jedan pisac zamjećuje da je tijekom većeg dijela povijesti "Biblija bila predmet krajnje mržnje mnogih vladara."²¹ To nije pretjerivanje, čak i u modernim vremenima i okolnostima. U većem dijelu 20. stoljeća, komunistički režimi u Rusiji i diljem istočne Europe nemilosrdno su potiskivali Bibliju. Isto se zbiva i danas u nekim fundamentalistič-

²¹ J. M. Boice, *Standing on the Rock*, Hodder & Stoughton, 1997., str. 62.

kim islamskim državama. Biblija je zabranjena i oni koji je čitaju suočavaju se s prijetnjom smrtne kazne.

Čak i prije nego što je pisanje Biblije dovršeno, bilo je pokušaja da se unište spisi Staroga zavjeta. Godine 167. pr. Kr., sirijski kralj Antioh Epifan odlučio je istrijebiti judaizam i sve što je bilo židovsko, oskvrnuo je hram u Jeruzalemu i pokušao uništiti sveta židovska Pisma. Naravno, nije uspio, ali nije trebalo dugo čekati na nove napade na Stari zavjet. Mnogi stručnjaci vjeruju da su svici pronađeni pokraj Mrtvog mora, ključni spisi u očuvanju Biblije i o kojima ćemo govoriti u kasnijim poglavljima, bili sakriveni u špiljama na obali Mrtvog mora kako bi bili zaštićeni od pljačkaške rimske vojske početkom prvog stoljeća.

U stoljećima koja su slijedila bilo je mnogo pokušaja da se uništi Biblija, sveta knjiga kršćana i Židova. Rimski carevi Dioklecijan i Julijan — obojica neprijateljski nastrojeni prema kršćanskoj vjeri i s namjerom da je unište — htjeli su ograničiti utjecaj kršćanskih spisa, uništavajući primjerke rukopisa. Tijekom tih godina, kao i mnogo puta u kasnijim vremenima, čak se i posjedovanje primjerka rukopisa kažnjavalo smrću. Srednji vijek je također poznat kao mračni vijek, između ostaloga i zbog toga što su spisi bili zabranjivani običnim ljudima proglasima svjetovnih i crkvenih vlasti.

Valdenzi — skupina kršćana koja se zadržavala većinom u sjevernoj Italiji i Francuskoj u 12. i 13. stoljeću — prepisivali su i pustili u opticaj mnogo primjeraka Pisma iz svojih planinskih skloništa. Pod prijetnjom smrću, misionari valdenzi nosili su te rukom pisane Biblije skrivene u svojoj odjeći u mnoge krajeve Europe. Nedavno otkriveni dokumenti Inkvizicije otkrivaju da su mnogi valdenški propovjednici i sljedbenici bili osuđeni na smrt zbog posjedovanja, nošenja, propovijedanja i slušanja riječi iz Biblije. Povijesna knjiga o valdenzima, s karakterističnim na-

slovom *Never Failing Light* (Nikada u nedostatku svjetla), kaže: "Njihovu povijest treba čitati u svjetlu riječi 'Riječ Gospodnja traje dovijeka'."²²

Isto se manje-više dogodilo u Engleskoj. John Wycliffe i nekoliko njegovih prijatelja preveli su Bibliju na engleski jezik — Novi zavjet do 1380. godine, a cijelu Bibliju do 1384. godine — puno prije pronalaska tiska. Biblija koju je preveo Wycliffe, ili njezini dijelovi, pisani su rukom i raspačavani po cijeloj državi. Njezinu poruku objavljivali su Wycliffeovi sljedbenici, lolardi, i mnogi su ovu zabranjenu knjigu željno primali i razumjeli. Vlasti su uložile velike napore kako bi uništile i iskorijenile "Wycliffeovu" Bibliju, ali je ona bila prepisivana tijekom čitavog 15. stoljeća. Do današnjeg dana nitko ne zna koliko je primjeraka napravljeno, ali je preživjelo 200 rukom pisanih primjeraka Wycliffeove Biblije ili njezinih dijelova. Jedan ugledni povjesničar naveo je mnogo slučajeva propovjednika lolarda i njihovih istomišljenika koji su bili progonjeni zato što su čitali i proučavali Bibliju tijekom tih teških godina u Engleskoj.²³ Nakon Wycliffeove smrti 1384. godine, njegovi ostaci su ekshumirani i zapaljeni po naredbi biskupa Lincolna. Jedan od dva njegova glavna zločina bio je što je preveo Bibliju na engleski jezik.

William Tyndale, koji je 1526. godine omogućio prvo tiskanje Novoga zavjeta na engleskom jeziku, doživio je čak i goru sudbinu. Tyndale, najbolji stručnjak za starogrčki jezik u Engleskoj u ono vrijeme, morao je pobjeći u Europu kako bi završio svoj rad na prevodenju. Kada je prijevod Novoga zavjeta bio spreman za tisak, preko Engleskog kanala prokrijumčareno je 3000 kopija skrivenih u

²² R. M. Stephens, *Never Failing Light*, vlastito izdanje, 1966., str. 11.

²³ Claire Cross, *Church and People 1460—1660*, Fontana, 1976., str. 31—42.

balama tkanine i bačvama hrane. Izdana je naredba da svi Tyndaleovi primjerci Novoga zavjeta moraju biti spaljeni; sačuvano je samo nekoliko. Vlasti su smatrale da Biblija ne smije biti dostupna narodu. Samog Tyndalea su špijunirali vladini agenti u Londonu i konačno je bio otkriven i uhićen. Bio je zatvoren, osuđen na smrt i zadavljen, a njegovo tijelo zapaljeno na kolcu blizu Bruxellesa. Ali Biblija je ipak preživjela, i skoro 90 posto Novoga zavjeta preuzeto je u veoma utjecajnom prijevodu iz 1611. godine izravno iz Tyndaleovog Novog zavjeta. Od Tyndaleovih dana Biblija nikada nije prestala izlaziti iz tiska na engleskom jeziku.

Tijekom stoljeća bilo je i onih koji su pokušali uništiti Bibliju argumentima. Od ranih poganskih filozofa Celza i Porfirija, preko racionalista 17. i 18. stoljeća u Europi do sekularnih, ateističkih pisaca našeg vremena, Biblija je privlačila neprijatelje. Francuski filozof Voltaire, bučni kritičar Biblije, izjavio je u ime mnogih koji su dijelili njegove poglede: "Za sto godina više nećete čuti za nju. Možda ćete vidjeti koji primjerak u muzeju, ali će inače nestati. To je potpuno zastarjela knjiga."²⁴ Sto godina poslije, kuća u Parizu u kojoj su ove riječi bile izgovorene, nekoć dom Voltairea, postala je vlasništvo Britanskog i inozemnog biblijskog društva i centar za distribuciju Biblije po čitavom svijetu. Voltaire baš nije bio neki prorok.

Kada uzmemo Bibliju, u svojoj ruci držimo knjigu koja je izdržala mnoge pokušaje da bude uništena, bilo silom, bilo argumentima, tijekom više od 2000 godina. Ali sadržajno neoštećena, preživjela je do naših dana.

²⁴ Navedeno iz R. T. Kendall (urednik), *The Word of the Lord*, Marshall Pickering, 1986., str. 48.

2. Utjecaj Biblije

Gotovo je nemoguće procijeniti utjecaj koji je Biblija imala tijekom povijesti. Kao što je navedeno u prethodnom poglavlju, skoro sve vrijednosti na kojima je utemeljeno zapadno društvo i koje čine osnovu slobodnog, demokratskog načina života dolaze iz Biblije. Alistair Noble ukazuje na znamenitu knjigu u kojoj je profesor Murdo Macdonald opisao utjecaj Krista na razvoj demokracije, političke sustave, društvene promjene i na kulturu i umjetnost. Macdonald zaključuje: "Povijest zapadne civilizacije neobjašnjiva je bez Isusa Krista."²⁵ Ali kao što je navedeno u prvom poglavlju, znamo samo ono što je Isus rekao iz Biblije. Zato ako kažemo da je Isus utjecao na zapadnu civilizaciju, to isto smo rekli i za Bibliju. I taj golemi utjecaj može se vidjeti u mnogim aspektima naše kulture.

Biblija je utjecala na **književnost**. O Bibliji obično govorimo kao o izvoru vjerskih istina, zaboravljajući njezinu vrijednost kao književnog djela. Ali Biblija je vrhunsko književno djelo. U svojem predavanju na Sveučilišu Cambridge, Arthur Quiller-Couch izjavio je da je prijevod Biblije spomenik engleske književnosti, "najveće" književno postignuće na engleskom jeziku. Drugi autor naziva prijevod "veličanstvenim spomenikom engleske proze".²⁶ To je jedan od razloga što je engleski prijevod Biblije tako popularan i 400 godina nakon što je prvi put objavljen.

Ali ima toga još. Biblija je utjecala na druge pisce. Poznato je, na primjer, da je Shakespeare izravno citirao ili aludirao na najmanje 42 biblijske knjige. Jedan pisac

²⁵ Alastair Noble, "More Than a Man", u Stephen McQuoid and Alastair Noble, *And Is It True? The Case for Christianity*, Authentic Media, 2004., str. 129.

²⁶ Alister McGrath, *In the Beginning: The Story of The King James Bible*, Hodder & Stoughton, 2002., str. 1.

čak kaže da je nemoguće razumjeti mnoge stranice Shakespeareovih djela bez poznavanja Biblije.²⁷ To isto se može reći i za Miltonov *Izgubljeni raj* (*Paradise lost*) i *Vraćeni raj* (*Paradise regained*), Bunyanovo *Hodočasnikovo putovanje* (*Pilgrim's Progress*), kao i za djela mnogih drugih velikih autora čija su djela svrstana među klasike, među kojima su Spencer, Addison, Wordsworth, Tennyson, Coleridge, Dickens, Thackeray, Brontes, Longfellow i Ruskin. Netko je izračunao da bi popis biblijskih referenci u djelima Ruskina, velikana engleske književnosti, činio knjigu s više od 300 stranica. Isti pisac zaključuje: "Tijekom više od 1200 godina Biblija je vršila aktivan utjecaj na englesku književnost", oblikujući način razmišljanja uspješnih generacija autora.²⁸ Sa sigurnošću možemo reći da je slično i u književnostima drugih naroda.

Biblija je utjecala na **jezik**. Prijevod Biblije kralja Jamesa utjecao je na život i govor u Engleskoj tijekom više od 300 godina. Alister McGrath kaže u svojoj neobično zanimljivoj studiji o ovom prijevodu Biblije da je on izvršio jedan od dva "najveća utjecaja na oblikovanje engleskog jezika" i izjavljuje da je njegovo tiskanje bilo "putokaz u povijesti" jezika.²⁹ Mnoge riječi i izrazi koji su se prvo pojavili u Tyndaleovom Novom zavjetu i u Autoriziranom prijevodu, još uvijek su u jezičnoj uporabi: "sol zemlji", "primit ćete silu", "sami su sebi zakon", "na putovima i među ogradama", "riječ u pravo vrijeme", "bij dobru bitku", "korijen svih zala", "vrelina dana", "užareno ugljevlje", "bori se u dobroj borbi", "s vremena na vrijeme", "iz snage u snagu", "kao janje na klanje", "znaci vremena" i mnogi dru-

²⁷ W. Graham Scroggie u Kendall, navedeno djelo, Marshall Pickering, 1988., str. 27.

²⁸ Isto, str. 28.

²⁹ McGrath, navedeno djelo, str. 1.

gi. Govorni i pisani engleski jezik pod snažnim je utjecajem biblijskog rječnika i likova.

Mnogi istaknuti stručnjaci priznali su golem utjecaj Biblije na razvoj engleskog jezika, posebno Autoriziranog prijevoda. Među njima su sir Arthur Quiller-Couch sa Sveučilišta Cambridge, profesor Albert Cook sa Sveučilišta Yale, profesor Alistair McGrath s Oxforda i mnogi drugi koje smo već prije naveli. McGrath kaže veoma kategorično da je prijevod kralja Jamesa izvršio "bitan i odlučan utjecaj na oblikovanje engleskog jezika".³⁰

U svemu ovome trebali bismo se prisjetiti da je engleski prvi jezik mnogih država, uključujući Australiju, Kanadu, Indiju, Novi Zeland, Južnoafričku Republiku i Sjedinjene Američke Države. To je međunarodni jezik politike, ekonomije, industrije, komunikacija, medicine i avijacije. Utjecaj prijevoda Biblije kralja Jamesa na govorni i pisani jezik u većini današnjih zemalja mnogo je veći nego što su kralj James ili njegovi prevoditelji mogli i zamisliti.

Biblija je utjecala na **glazbu**. U knjizi *The Word of the Lord* (Božja riječ) nalazi se poglavlje koje ima naslov u vidu pitanja: "Što bi bilo da Biblija nikad nije postojala?" Autor ovog poglavlja, dr. W. Graham Scroggie, ukazuje na mnoga velika glazbena djela koja su postala "baštinom naroda zapadne Europe" i podsjeća nas da ona svoje postojanje duguju Bibliji. On spominje Haydenovu kompoziciju *Stvaranje*, Händelovog *Mesiju*, Mendelssohnovog *Iliju*, Purcellovu *Jubilate*, Bachovu *Muku po Mateju* i Stainerovo *Raspeće* i kaže: "Sva ova (glazba) nikad ne bi nastala da nema Biblije."³¹ Mogao je spomenuti i Bachovu kompoziciju *Isus, radost ljudske čežnje*, Mozartov *Rekvijem*, Allegrijev *Miserere*; Faureov *Pie Jesu* i *In Paradisum*; Gounodov *Božanski*

³⁰ Isto, str. 258.

³¹ W. Graham Scroggie, u Kendall, navedeno djelo, str. 25—26.

Otkupitelju i Bachov *Gospodin je pastir moj*; sva ova djela stoljećima su nadahnjivala milijune ljudi.

A što je s divnim kršćanskim himnama? Isaac Watts napisao ih je više od šest tisuća. Charles Wesley, Philip Doddridge, Fanny Crosby, Toplady, Newton, Cowper, Heber i mnoštvo drugih napisali su još na tisuće pjesama. Sve ove himne duguju svoje postojanje i nadahnuće Bibliji. Pjevali su ih brojni naraštaji i izražavaju nadu, strahove, čežnju i vjeru nebrojenih milijuna širom svijeta.

Prekrasne himne o kršćanskoj vjeri odjekuju i među onima koji ne vjeruju i često se pjevaju na velikim sportskim događajima kao i u crkvama. Već godinama u završnici nogometnog kupa na poznatom starom stadionu Wembley u Londonu odjekuju riječi "Abide With Me", "Guide Me, O Thou Great Jehovah" i mnoge druge dobro poznate himne. Ove himne postoje i traju zato što su ukorijenjene u Bibliji, kaže dr. Scroggie.

Što bi bilo da Biblija nikad nije postojala? Pa, prvo, mnoge lijepe engleske himne i mnogo predivne glazbe na svijetu nikada ne bi bilo skladano.

Biblija je utjecala na **likovnu umjetnost**. Pod likovnom umjetnošću često mislimo na slikarstvo, a u ovom poglavlju osobito mislimo na slike velikih majstora, poznatih i cijenjenih širom svijeta. Likovna umjetnost u širem smislu uključuje kiparstvo i arhitekturu, bakrorez i gravuru, a u svim se tim umjetničkim načinima izražavanja reflektira kršćanska poruka koja se nalazi u Bibliji. Velike europske srednjovjekovne katedrale nazvane su "simfonije u kamenu". Stanite ispred Michelangelove *Piete*, *David*a ili *Uskrslog Krista* ili ispred djela mnogih drugih renesansnih kipara i vidjet ćete i osjetiti snažan utjecaj Biblije na nastajanje skulptura.

A u veličanstvenim slikama mnogih velikih majstora opet najjasnije vidimo utjecaj Biblije. Njihove slike mogu

se pronaći u svim većim svjetskim muzejima, galerijama i katedralama. Djela Rembrandta, Rubensa, Rafaela, Michelangela i Titana, da spomenemo samo nekoliko poznatijih umjetnika renesanse, sva su ona nadahnuta biblijskim motivima. U 19. Stoljeću Holman Hunt pridodao je svjetskim remek-djelima svoju uzvišenu i dirljivu sliku *The light of the World* (Svjetlo svijeta). Možemo spomenuti još mnogo drugih. Jedan pisac kaže:

“Da nema Biblije, ova djela nikada ne bi postojala, i umjetničke galerije u Londonu, Dresdenu, Firenci, Veneciji, Parizu, Antwerpenu i Milanu nikada ne bi ugostile ova remek-djela kršćanske umjetnosti. Ne pretjerujemo kad kažemo da su neka od najboljih djela koja su ikada napisana olovkom, naslikana kistom, klesana dlijetom i oblikovana u kamenu nastala pod nadahnućem tema i prizora koje jedino Biblija može ponuditi.”³²

Možemo samo dodati da Michelangelove freske na zidovima i stropu u Sikstinskoj kapeli mnogi smatraju najvećim slikarskim djelima svih vremena, koja skoro u cijelosti prikazuju biblijske prizore.

Biblija je utjecala na **društvene promjene**. Ponekad zaboravljamo da mnoge društvene promjene u posljednja tri stoljeća nisu nastale samo zahvaljujući politici i odlukama parlamenata, već prije svega kao rezultat biblijskih načela. Također je više puta istaknuto da britanska Laburistička stranka duguje svoju društvenu svijest metodističkom pokretu i biblijskom nauku. Načela laburističkog pokreta osjetila su se i u drugim državama Commonwealtha. Ni za trenutak ne možemo posumnjati da su mnogi reformatori društva u ono vrijeme, možda većina, bili sljedbenici biblijskog nauka o čovjekoljublju. Evo kratkog pregleda nekih društvenih reformatora i njihovog doprinosa:

³² Isto, str. 23.

- ◆ John Howard (1726.—1790.), reforma zatvorskog sustava;
- ◆ William Wilberforce (1759.—1833.), ukidanje ropstva;
- ◆ Elizabeth Fry (1780.—1845.), reforma zatvorskog sustava;
- ◆ Grof od Shaftesburyja (1801.—1885.), reforma radnog zakonodavstva;
- ◆ George Mueller (1805.—1898.), osnivanje sirotišta;
- ◆ Florence Nightingale (1820.—1910.), reforma sestrinske službe u zdravstvu;
- ◆ Sir Wilfrid Lawson (1829.—1906.), reforma u vezi s konzumiranjem alkoholnih pića i alkohola;
- ◆ Thomas Barnardo (1845.—1905.), domovi za siromašnu djecu.

Kad bismo morali izabrati samo jednu ili dvije velike društvene reforme koje su vođene kršćanskim, biblijskim načelima, možda bismo se opredijelili za Williama i Catherine Booth, osnivače Armije spasa (*Salvation Army*), čiji se sljedbenici još uvijek drže svojih uvjerenja diljem svijeta. Svi su oni, muškarci i žene, bili “duboko ukorijenjeni” u Bibliji,³³ i nemoguće je razdvojiti njihova djela od njihovih uvjerenja.

Kao što smo već spomenuli, Biblija je utjecala na **zapadnu kulturu**. Književnost, jezik, glazba i likovna umjetnost, sve to tvori prepoznatljivu kulturu i društvenu svijest. Ali zapadna kultura je mnogo više od ovih treperavih izraza ljudske duše. Kulturu također definiraju vrijednosti i uvjerenja, kao i društveni i politički mehanizmi koji društvo čine kohezivnim i funkcionalnim. U zapadnom svijetu Biblija je igrala ključnu ulogu u oblikovanju ovih vrijednosti i strukturalnim procesima.

³³ Isto, str. 31—32; vidi također *Dictionary of National Biography*.

Profesor McGrath, čiji su prodoran um i opsežni spisi sve zapaženiji u naše vrijeme, ukazuje na to da je 16. i 17. stoljeće bilo era definiranja naše suvremene zapadne kulture, a Biblija smatrana “temeljem svih aspekata” te kulture.³⁴ Ovo se posebno odnosi na Englesku, gdje su već bili postavljeni temelji kraljevstva, a zatim Commonwealtha, koji je — sa svim svojim nedostacima — s mnogo poštovanja naslijedio i ovjekovječio vrijednosti i uvjerenja te kulture u razvoju. Naravno, Sjedinjene Američke Države, čiji je nacionalni identitet bio tek u nastajanju, duguju vrlo mnogo engleskim vrijednostima i uvjerenjima, gdje je Biblija također odigrala bitnu ulogu u razvoju. McGrath dalje tvrdi da bi bez Biblije “kultura engleskog govornog područja bila nemjerljivo siromašnija.”³⁵

Samo najfanatičniji um mogao bi zaniijekati da su zapadnu kulturu okarakterizirali i definirali uvjerenja i vrijednosti naslijeđeni iz Biblije, ili da su ta uvjerenja i vrijednosti bili preneseni na velik dio svijeta preko engleskog jezika. Ista je stvar i s društvenim i političkim institucijama kao što su parlamentarna demokracija, pravni sustav, besplatno opće obrazovanje i odgoj, sloboda govora, savjesti, okupljanja i tiska. Sve je to počelo kada su biblijski nauk i načela tijekom reformacije postali prihvaćeni u Engleskoj i zapadnoj Europi, kad je Biblija postala dostupna narodu i kad su se njezina načela ukorijenila u osobnom životu i kolektivnoj svijesti naroda.

Uistinu, bez Biblije “kulturni krug engleskog govornog područja bio bi nemjerljivo siromašniji”.

³⁴ McGrath, navedeno djelo, str. 3.

³⁵ Isto, str. 2, naglasak dodan.

3. Privlačnost Biblije

Na um mi dolaze dva pojma kada počinjemo govoriti o privlačnosti Biblije: široko *rasprostranjena* i *trajna*. Oni nam govore o tome da Biblija nije obična knjiga.

Priča o Bibliji po mnogočemu je toliko izvanredna da se često uzima zdravo za gotovo ili jednostavno zaobilazi. Jedan je razlog što je Biblija prevedena na više jezika nego bilo koja druga knjiga. Nedavne statistike navode da je trenutačno prevedena, djelomično ili u cijelosti, na više od 2.000 jezika i dijalekata. Samo između 1990. i 1999. godine popis je obogaćen s još 246 jezika.³⁶ A posao još nije završen. U pripremi je još mnogo prijevoda na nove jezike i dijalekte. Zašto? Odgovor je jednostavan: ponuda i potražnja. Ili, točnije, potražnja i ponuda. Širom cijelog svijeta ljudi žele Bibliju više nego bilo koju drugu knjigu. Oni je žele na svojem vlastitom jeziku. Oni žele imati mogućnost da je sami čitaju. Zar ovo ne govori o snazi Biblije?

Ovo se ne odnosi samo na siromašne, nerazvijene zemlje. Biblija je još uvijek najprodavanija knjiga u bogatim, obrazovanim društvima. Svake godine prodaju se milijuni novih primjeraka Biblije. Iz tiska izlaze novi prijevodi i verzije. Jedna procjena govori da se svaki tjedan proda 80.000 Biblija. Svaka veća knjižara u svakom mjestu i gradu u razvijenom svijetu prodaje Bibliju, obično u više različitih prijevoda. Prije nekoliko godina naišao sam u knjižari na osuvremenjeno izdanje Tyndaleovog Novog zavjeta iz 1526. godine u današnjoj posvjetovljenoj Australiji!

Neka stoga nitko ne kaže da je Biblija zastarjela i arhaična, da ne može pratiti suvremenu misao ili današnje stanje. Glavne knjižare širom svijeta dokazuju da ona to

³⁶ The Bible Society in Australia, www.biblesociety.com.au.

nije. Dr. Floyd Hamilton bio je u potpunosti u pravu kada je rekao: "Biblija nikad neće zastarjeti."³⁷

I više od toga, Biblija se još uvijek obraća svim ljudima u svim okolnostima, muškarcima i ženama, mladima i djeci. Kraljevi i kraljice mnogih naroda, predsjednici i premijeri, bivši i sadašnji, obrazovani i neobrazovani, mladi i stari, crnci i bijelci i ljudi svih ostalih boja kože, bogati i siromašni, muški i ženski, šefovi i radnici, učitelji i studenti, svi naraštaji — svi su oni pronašli značenje, svrhu, vodstvo, pomoć, utjehu i nadu na stranicama Pisma.

U bilo koje doba dana, milijuni ljudi širom svijeta čitaju Bibliju. Ja sam ih osobno vidio — u autobusu, u vlaku, na plaži, na aerodromu i hotelskim predvorjima, kasno uvečer i rano ujutro, starije i mlađe. Većina knjiga pročita se jednom, zatim se stavi na policu i zaboravi. Hamilton je za Bibliju, međutim, rekao: "Što je više čitate, to više u njoj uživajte."³⁸ Milijuni su iskusili da je to istina. Nemoguće je pronaći neku drugu knjigu koja bi bila toliko rasprostranjena i imala trajnu privlačnost.

4. Jedinstvo Biblije

Izuzetna cjelina ili jedinstvo Biblije stari je argument koji dokazuje njezino božansko podrijetlo. U naše vrijeme postoji sklonost da se staro otpiše u korist novog. "Staro" baš nije u modi. Ali to je tipična pogreška koju čine neuki ili neiskusni. Poznato je da se novo izgrađuje na starom, a da se pri tom ne odbacuje staro. Ovo se posebno odnosi na Bibliju.

Biblija je zapravo zbirka od ukupno 66 knjiga, od toga 39 u Starom i 27 u Novom zavjetu, a napisalo ih je četr-

³⁷ Floyd Hamilton, *The Basis of Christian Faith*, Harper & Row, 1964., str. 141.

³⁸ Isto, str. 142.

desetak pisaca koji su potjecali iz različitih sredina, u razdoblju od oko 1500 godina. Danas se Biblija općenito smatra, prodaje i čita kao jedna knjiga. Kako je to moguće? Pa, to je najvjerojatnije zbog njezine cjelovitosti — njezine “izvanredne unutarnje povezanosti”,³⁹ da uporabimo riječi jednog suvremenog pisca. Floyd Hamilton posvetio je cijelo poglavlje skladu Biblije u svojoj knjizi *The Basis of Christian Faith* (Osnove kršćanske vjere). Između mnogo drugih, ovdje ćemo navesti samo četiri gledišta tog sklada:

Prvo, ona iznosi jedinstvenu **temu**. Biblijski pisci su živjeli u različitim vremenima, pod različitim okolnostima, u različitim kulturama i potjecali su iz različitih sredina i društvenih slojeva. Neki su bili visokoobrazovani, a mnogi nisu. Samo nekoliko njih imalo je tu priliku da poznaju jedni druge. Ali knjige koje su napisali, neke dugačke, neke kratke, neke u prozi, neke u stihovima, neke povijesne, neke proročke — pokazuju dosljednost teme i cilja u mnogo većoj mjeri nego što bi se moglo očekivati od zbirke zapisa toliko različitih autora. Ta tema je otkupljenje i spasenje ljudskog roda od strane Boga koji ga ljubi, “Božji plan spasenja čovječanstva”,⁴⁰ kako kaže jedan pisac. On to zatim objašnjava ovim riječima:

“Sve biblijske knjige, od Postanka do Otkrivenja, na isti način opisuju Božju osobnost: Njegovu vrhovnu inteligenciju, Njegovu ulogu kao Stvoritelja i Održavatelja svijeta, Njegovo legalno pravo vlasništva nad čovječanstvom, Njegovu svetost, sveprisutnost, svemoć, Njegovu osudu grijeha, milosrđe, ljubav i dobrotu. Sve su suglasne u vezi s činjenicama kao što su narav grijeha, ljudske slabosti i boli, kao i ljudskom potrebom za Bogom. *Sve one ukazuju na Božji plan spasenja ili objašnjavaju bez razmimoilaže-*

³⁹ McQuoid, navedeno djelo, str. 66.

⁴⁰ Allen Bowman, *Is the Bible True?* Pickering & Inglis, 1965., str. 24.

nja Njegov cilj ili djelovanje. Sve one neprestano upućuju na Isusa Krista kao središnju Osobu božanskog plana.”⁴¹

Posljednje dvije rečenice sažimaju bit neobične cjelovitosti Biblije. Hamilton kaže da je ovo “središnja ideja” Biblije. Slično njemu, Stephen McQuoid kaže da je “jedina nit” koja se proteže kroz Bibliju božanska namjera “spasenja čovječanstva”.⁴² Naravno, neobično je što toliko mnogo knjiga koje je napisalo toliko mnogo autora tijekom tako dugog razdoblja ima istu temu.

Drugo, tu je jedinstvo biblijskog **nauka**. Glavne biblijske doktrine proširuju ili razvijaju glavnu temu i — na ovaj ili onaj način — povezane su s njom. Dok bismo mi možda očekivali da se knjige koje je napisalo toliko mnogo različitih autora neće slagati ili da će imati različita gledišta o većini stvari, biblijski pisci govore jednoglasno o svim glavnim doktrinama. Navest ćemo sljedeće biblijske doktrine:

- ◆ Božji karakter: ljubav, milost i dobrota;
- ◆ Nasljedna i uništavajuća grešnost ljudskog roda i njegova potreba za spasenjem;
- ◆ Božje obećano i ispunjeno djelovanje u ljudskoj povijesti preko Mesije, Njegovog Sina, Isusa;
- ◆ Isusovo čudesno rođenje, Njegova bezgrešnost, život, smrt i uskrsnuće;
- ◆ Trajna vrijednost Božjeg moralnog Zakona, uključujući Deset zapovijedi;
- ◆ Neizbježna smrtnost ljudskih bića i stvarnost smrti;
- ◆ Vjekovni sukob između dobra i zla, između Krista i Sotone;
- ◆ Nada u vječni život, uskrsnuće i besmrtnost vjerom u Krista, koja će konačno i u potpunosti biti ostvarena kada Isus ponovno dođe;

⁴¹ Isto, naglasak dodan.

⁴² McQuoid, navedno djelo, str. 66.

◆ Konačno ispunjenje Božje namjere stvaranja nove Zemlje.

Mnogi od navedenih sadržaja opisani su na različitim mjestima u Bibliji. Mnogi biblijski pisci potvrđuju ove doktrine na ovaj ili na onaj način. One se provlače kroz sve njezine knjige. One nam pomažu da razumijemo o čemu Biblija govori, zašto je napisana i da je možemo razumjeti samo kao jednu knjigu — Božju knjigu.

Također trebamo zapaziti da su se tijekom stoljeća, kako je pisanje Biblije napredovalo, pojavljivale nove spoznaje i informacije i napredovalo razumijevanje mnogih spomenutih doktrina. To se katkad naziva “progresivnim otkrivenjem”, što znači da se Bog otkrivao i objavljivao svoju Riječ u skladu s razvojem ljudske povijesti. Kada dobro razmislimo, to je logično. To ne znači da su prijašnje doktrine poslije proglašene neispravnima, nego je novije razumijevanje dopunjavalo prijašnje, izgrađivano je na tom temelju. I kao kod svake građevine, dok se uzdiže u visinu prema svojem završetku, temelji ostaju na istom mjestu i od vitalnog su značenja iako ih se ne vidi.

Tu je također neobično jedinstvo biblijskih **simbola**. Dok je većina Biblije pripovjedački jasna i laka za razumijevanje, neki njezini dijelovi su simbolički. Simbolička su katkad proročanstva, kao i Isusove usporedbe i većina poezije. Simboli su ponekad uporabljeni i u običnoj prozi, a taj postupak zapažamo i u suvremenoj književnosti. Neobično je što mnogi biblijski pisci rabe iste simbole, iako su pisali u razmaku od nekoliko stotina godina. Na primjer:

- ◆ Vatra i voda često prikazuju pročišćavanje;
- ◆ Ulje često prikazuje Svetoga Duha;
- ◆ Kvasac simbolizira kvarenje;
- ◆ Krv simbolizira život;

- ◆ Nevinost označava molitvu;
- ◆ Lav simbolizira snagu;
- ◆ Janje simbolizira žrtvu.

Mogli bismo nabrojiti još mnogo simbola. O raznim vrstama simbola u Bibliji napisane su čitave knjige.

Hebrejska Pisma — Stari zavjet u našim Biblijama — posebno su puna simbola jer je hebrejskom umu lakše razumjeti simbole nego zapadnjačkom, racionalnom i analitičkom umu. Zato Šator u Starom zavjetu i njegove službe do pojedinosti simboliziraju Isusovo otkupiteljsko djelo. Mnogi ljudi Starog zavjeta također su živi simboli Krista: Adam, Josip, Mojsije, David i Salomon samo su neke od starozavjetnih ličnosti koje su na ovaj ili onaj način simbolizirale Isusa.

Pasha je dobar primjer događaja u Starom zavjetu koji su simbolizirali Kristovo djelo, a tako je protumačena i u Novom zavjetu. Brojevi su u Bibliji često simbolični — broj jedan simbolizira jedinstvo, sedam puninu, deset oslikava savršenstvo, dvanaest označava Božje kraljevstvo (dvanaest Izraelovih plemena, dvanaest apostola, dvanaest kame-nova temeljaca Novog Jeruzalema), a četrdeset često simbolizira naraštaj. Kada se simboli, ljudi, događaji i brojevi u Bibliji rabe u istom smislu, to je onda dodatni znak jedinstvenosti Biblije.

Simboli se često rabe u proročkim knjigama kao što su Daniel i Otkrivenje. Svatko tko malo pogleda u ove knjige, odmah će shvatiti da su u velikoj mjeri simboličke. U ovim knjigama zvijer uvijek prikazuje kraljevstvo, dan znači godinu, žena simbolizira Crkvu ili Božji narod na Zemlji, a vjetrovi označavaju sukob ili rat, da spomenemo samo neke od najistaknutijih simbola u ove dvije knjige. Odgovarajući odnos ovih simbola u Danielu i Otkrivenju pomaže nam da razumijemo koliko su ove dvije knjige srodne i kako obrađuju sličnu problematiku.

Bliska **povezanost Starog i Novog zavjeta** također je važan aspekt cjelovitosti Biblije. Dva Zavjeta Biblije razdvaja vremenski razmak od skoro 500 godina, a oni su međusobno nerazdvojivi. Hamilton je ispravno rekao: "Bilo bi potpuno nemoguće razumjeti i protumačiti Novi zavjet bez pomoći Starog."⁴³

Stari zavjet je prerekao mnogo događaja koji su se dogodili stotinama godina poslije u novozavjetnim vremenima. Zato Novi zavjet stalno pruža dokaze da su proročanstva Staroga zavjeta bila ispunjena. U Novom zavjetu također postoji na stotine navoda iz Starog zavjeta i još mnogo više uputa na njegove spise i događaje. Ova proročanstva, navodi i upute pokazuju suodgovornost i unutarne jedinstvo Starog i Novog zavjeta.

Oni također pokazuju da pisci Novog zavjeta priznaju autoritet i ispravnost spisa Starog zavjeta, a tu značajku često previđaju neki kritičari Starog zavjeta. Isus, Pavao i Petar često citiraju iz Starog zavjeta, obično iz knjiga za koje se tvrdi da su nepouzdanе ili da više nisu bitne. Luka, povjesničar Novog zavjeta zabilježio je da je Isus — misleći na cijeli Stari zavjet u svojoj trostrukoj podjeli na Zakon, Proroke i Spise — objasnio "što se na njega odnosilo u svim Pismima" (Luka 24,27.44). Možda je Isusovo osobno poštovanje Starog zavjeta i svjedočenje o samom sebi najjači argument u prilog trajnoj vrijednosti Starog zavjeta i povezanosti između Staroga i Novog zavjeta. Ne iznenađuje da se stoljećima na Bibliju gleda kao na jednu, a ne 66 knjiga.

5. Snaga Biblije

Bilo bi teško izabrati samo jedan razlog za potvrdu činjenice da je Biblija najneobičnija knjiga koja je ikad

⁴³ Hamilton, navedeno djelo, str. 158.

napisana. Ali suočeni s tom odlukom, mnogi bi se vjerojatno odlučili za snagu Biblije koja donosi temeljitu i trajnu promjenu. Ovaj razlog Biblija navodi sama: "Uistinu je živa i djelotvorna riječ Božja." (Hebrejima 4,12) Snažna je jer je živa, nije mrtva; dinamična je, a ne statična. I najveći dokaz ove snage jest njezina sposobnost da mijenja ljudska bića i ljudsko društvo. Riječ "snaga" dolazi od grčke riječi *dynamis*, od koje potječe riječ "dinamit". Biblija je doslovno dinamit. Tisuće i milijuni ljudi svih dobni granica, boja, staleža i vjeroispovijedi stoljećima su vjerovali da je ovo istina. Njihove priče žive kako bi i nas danas nadahnule.

Uzmite velikog Augustina kao jedan od primjera. Njegova priča ispričana je mnogo puta. Augustin je rođen u četvrtom stoljeću kao sin poganskog oca i kršćanske majke. Dobio je kršćansku naobrazbu koju je ubrzo odbacio i zamijenio poganskom filozofijom i nemoralnim životom osobnih zadovoljstava. Priča kaže da je jednog dana, dok je bio u vrtu u Milanu, čuo glas koji mu je neprestano ponavljao da uzme svoje knjige i čita ih. Tako je i učinio, a njegove oči su zapele za jedan odlomak u Novome zavjetu, Rimljanima 13,13 — "Hodimo pristojno kao po danu; ne u razuzdanim gozbama i pijankama, ne u bludnosti i raspuštenosti ...".

Riječi su kao strijela pogodile njegovo srce. To je bila prijelomna točka u njegovom životu. Zbog ovih riječi iz Biblije Augustin je okrenuo leđa prošlosti, okrenuo novi list i postao jedan od velikih crkvenih otaca, čuveni teolog i pisac "čiji se snažan utjecaj na Crkvu osjeća 1600 godina."⁴⁴

Dok se mi možda nećemo složiti sa svakom točkom Augustinove teologije, ne možemo sumnjati da je njegov život odjednom i dramatično promijenila Božja riječ. Ne

⁴⁴ Kendall, navedeno djelo, str. 38.

smijemo sumnjati ni u činjenicu da su se preko njega promijenili životi mnogih ljudi. Augustinove poznate *Ispovijesti*, *Božji grad* i mnoge druge od njegovih 250 knjiga, utjecale su na milijune ljudi. I sve je to počelo s riječima iz Biblije koje su ga pokrenule na razmišljanje i utjecale na njegov način života, kao što Biblija sama kaže da može “proniknuti misli i namjere srca”. Augustin bi skoro zsigurno potvrdio svaki argument o iznimnoj snazi u Bibliji.

Tu je zatim Martin Luther, sveučilišni profesor u potrazi za istinom usred propadanja i zastranjenja srednjovjekovne Crkve. Godine 1511. Luther postaje profesor teologije na novom sveučilištu u Wittenbergu gdje podučava o Bibliji, knjizi koja je u to doba bila praktično nepoznata. Kada je otišao u Rim i penjao se po legendarnim stubama Sancta Scala, po kojima je (navodno) Isus silazio iz Pilatove sudnice na putu prema Golgoti — u Lutherovom umu zabljesnule su riječi iz Pisma: “A pravednik će od umjere živ biti.” Ovaj problem je mučio Luthera već neko vrijeme. Shvativši da je pokušaj zarađivanja svojeg puta u Nebo ludost dok se penjao po stubištu koje je napravio čovjek, Luther se vratio u Njemačku i započeo pokret poznat kao reformacija.

O tom važnom danu i prosvjetljenju Lutherova uma, F. W. Boreham je napisao: “Bilo je to kao da su se svi prozori Europe odjednom otvorili i pojavile se zrake sunca.”⁴⁵ Reformacija je široko prihvaćena kao jedan od najvažnijih religijskih, društvenih i ekonomskih pokreta u povijesti zapadnog svijeta, intelektualna i duhovna revolucija koja je promijenila svijet. I sve je to započelo s riječima iz Biblije koje su se utisnule u um jednog čovjeka. Lutherovo iskustvo također pokazuje jedinstvenu snagu Biblije. On ju je odlučio prevesti na njemački jezik za dobrobit svojih sugrađana u ono vrijeme i za budućnosti.

⁴⁵ Isto, str. 39.

Ovdje možemo usput zamijetiti da su Augustin i Luther, između ostalih, dokazali da Biblija nije samo za ljude jednostavnog uma, s malo ili bez ikakve naobrazbe, marginalizirane i ugnjetavane. Ona je namijenjena i njima, naravno, ali je također zaokupljala pozornost najvećih umova i mislilaca u povijesti, kao što su bili Pavao, Augustin, Luther, Milton, Newton, Locke, Priestley, Boyle i cijelo mnoštvo drugih koji su tijekom stoljeća pronašli poticaj, značenje, sigurnost i snagu u riječima iz Biblije.

John Bunyan bio je na drugoj strani spektra. Po zanimanju putujući kotlokrpa, bavio se poslom koji je radio i njegov otac prije njega, putovao po selima krpajući probušene lonce i tave. Bunyan je sam naučio čitati i pisati, ali je u svojim mlađim danima bio poznatiji po pijančevanju, proklinjanju i psovka. Duboko potresen smrću prijatelja za vrijeme engleskog građanskog rata, pročitao je dvije knjige o kršćanskom životu, a uskoro je počeo čitati i Bibliju. Ona je postala njegov glavni izvor nadahnuća, posebno tijekom mnogih godina koje je proveo u zatvoru zbog svoje vjere. Bunyanova djela, većinom napisana dok je bio u zatvoru, uključujući njegovo poznato djelo *Hodočasnikovo putovanje* (*Pilgrim's Progress*) utemeljena su na Bibliji. Arhaičnim jezikom onog vremena Bunyan kaže: "Prionuo sam k Bibliji i počeo uživati čitajući je. ... Počeo sam gledati u Bibliju novim očima i čitati kao nikad prije; posebno slatke i ugodne bile su mi Pavlove poslanice ... i od tog trenutka nikad nisam bio bez Biblije."⁴⁶

Djelo *Hodočasnikovo putovanje* proglašeno je najboljom knjigom na svijetu, odmah do same Biblije. Nikad nije prestala izlaziti iz tiska od dana kada je prvi put tiskana 1678. godine i prevedena je na mnoge jezike. Neobično je da jedna od najboljih knjiga koja je ikad napisana dođe iz olovke siromašnog, neukog mladića sa sela. Kako se to

⁴⁶ Isto.

moglo dogoditi? U knjizi *Hodočasnikovo putovanje* Bunyan je napisao: "Pogledao sam ga i vidio kako otvara Knjigu i čita iz nje."⁴⁷ Smatra se da Bunyan opisuje samog sebe: čovjeka koji čita Knjigu koja je tako korjenito promijenila njegov život, a zatim i živote tisuća ljudi koji su pročitali mnoga njegova djela i slušali ga kako propovijeda.

Slične nevjerovatne promjene dogodile su se i u novije vrijeme. Nicky Cruz, njujorški gangster čija je priča ispričana u knjizi *Run, Baby, Run* (Trči, mali, trči) i u filmu *The Cross and the Switchblade* (Križ i smrt), promijenila je njegov život kada je čuo propovijed iznesenu iz Biblije.

Harry Orchard, koji bi danas bio nazvan teroristom, bio je zatvoren na doživotnu kaznu zbog oružane pljačke i višestrukog ubojstva. Počeo je čitati Bibliju u zatvoru i toliko se promijenio da je život završio na slobodi u vlastitoj kući koju su mu osigurale zatvorske vlasti.

Berkeley Jones, divlji i očajan mladi čovjek, bio je osuđen na doživotni zatvor zbog krađe automobila i ubojstva nevine žrtve dok je vozio najvećom brzinom. On je s vremenom bio oslobođen, otišao je u kršćanku školu, potpuno se promijenio i postao koristan član društva. Mogla bi se napisati cijela knjiga o ljudima čiji je život bio čudesno promijenjen zahvaljujući Bibliji.

Slične priče dolaze iz cijelog svijeta. Jedna se dogodila na otočiću Mussau u Tihom oceanu. Naseljenici su bili toliko zaostali i primitivni da su čak i vlasti morale zaključiti da se za njih ništa ne može učiniti. Onda su sa susjednog otoka došla dva mlada čovjeka. Jedino što su mogli ponuditi neprosvijetljenim stanovnicima Mussaua bila je Biblija.

Nakon deset mjeseci cijeli otok se promijenio. Izgrađene su škole i crkve, i za Mussau je osvanulo novo doba. Nedugo nakon toga otok je posjetio predstavnik britanske Vla-

⁴⁷ Isto.

de i u svojem izvješću napisao: "Iznenaden sam onim što sam vidio. Ne mogu shvatiti da je takva promjena moguća. ... Divim se tome i smatram da je to čudo."⁴⁸ Bile su to njegove riječi — "čudo" je učinila snaga Biblije i njezina poruka, ništa više i ništa manje. Tako je ostalo do današnjeg dana; bio sam na Mussauu i to vidio osobno.

Nešto slično nedavno se dogodilo na Malaitiju na Salomonskom otočju. Tamo, u planinama koje se dižu 3000 metara uvis, živi agresivno pleme Kwaio, koje se stoljećima opiralo promjenama.

Godine 1994. uspostavljen je kontakt s plemenom Kwaio na zahtjev njihovog poglavice, suhonjavog starca koji je mogao razgovarati samo pomoću prevoditelja. Na dan susreta uručena mu je Biblija. Bila je to simbolična gesta, jer nije znao čitati, ali ju je primio s očitim ushićenjem.

Godinu dana ili malo više nakon toga on je o tom posebnom danu u svojem životu, kada se tama počela odmicati i kada je napustio prepreke neznanja i straha, rekao: "Onog trenutka kada sam dotaknuo Bibliju," rekao je, "osjetio sam da su me napustili svi moji demoni."

To zapadnjačkim ušima može zvučati čudno, ali odražava stvarno gledište mračne kulture u pojedinim područjima Južnog Pacifika. Prema posljednjim statistikama, u plemenu Kwaio s Malaita osnovano je četrdeset crkvenih skupina i nekoliko škola, uglavnom zbog snage Biblije da promijeni cjelokupnu kulturu.

Može li ovo biti slučajnost? Je li to samo rezultat samozavaravanja, ispraznog razmišljanja ili slijepe lakovjernosti? Je li to uvijek slučaj s ljudima koji vjeruju u ono u što žele vjerovati? Ili postoji nešto u Bibliji, snaga koje nema ni u jednoj drugoj knjizi? Je li to stvarno Božja riječ, "živa i djelotvorna, oštrija od svakog dvosjekla mača", ka-

⁴⁸ A. S. Maxwell, *Your Bible and You*, Review and Herald, 1959., str. 57.

ko sama sebe opisuje? Da li ona stvarno “raspoznaje” najdublje misli i čežnje ljudskog srca, ukazuje na ljubljenog Boga i bolji način života, stvara u kolebljivom srcu želju za promjenom i onda ima snagu da sve to i ostvari? Svjedočanstva u povijesti i ljudsko iskustvo po cijelom svijetu to potvrđuju.

J. B. Phillips, koji je preveo Novi zavjet izravno s grčkog za vrijeme Drugoga svjetskog rata, poslije je opisao svoje iskustvo u dobro poznatoj knjizi *Ring of Truth* (Prsten istine) gdje je posvjedočio o “snazi” Biblije “da promijenjeni život u ovom ili bilo kojem drugom stoljeću”.⁴⁹ To je spontano svjedočanstvo vodećeg biblijskog stručnjaka 20. stoljeća o snazi Biblije. Ta snaga je najveći i jedinstveni dokaz da je Biblija najneobičnija knjiga koja je ikada napisana.

Zaključak: *Dokazi iz mnogo različitih izvora navode nas na zaključak da je Biblija najneobičnija knjiga koja je ikad napisana, potpuno jedinstvena u svojem postojanju i poruci.*

⁴⁹ J. B. Phillips, *Ring of Truth*, Hodder and Stoughton, 1966., str. 28.

3. poglavlje

Zadivljujuća otkrića u drevnim zemljama

Arheologija potvrđuje Bibliju

Sada moramo svoju pozornost usmjeriti na glavno pitanje: “Možemo li još uvijek vjerovati Bibliji?” Razmislimo što ovo pitanje zapravo znači — postoji li bilo koji uvjerljiv dokaz koji bi podupro naše povjerenje u Bibliju? Ili, da postavimo pitanje na drugi način, može li se vjerovanje u ono što Biblija kaže izgraditi na čvrstim temeljima? U preostalim poglavljima ove knjige razmotrit ćemo neke od tih dokaza. Počet ćemo s otkrićima arheologa koji su iskopavali i istraživali u drevnim zemljama gdje je Biblija napisana, gdje je živio biblijski narod i gdje su se zbili događaji koje je ona zabilježila.

I dok krećemo na ovo putovanje u prošlost, trebamo imati na umu i ono što su rekli kritičari. Tvrdili su da je Biblija nepouzdana jer je povijesno netočna. Ona govori o ljudima i događajima, kažu oni, koji nisu potvrđeni ili spomenuti ni u jednom drugom starom zapisu. Zato se biblijski spisi ne mogu smatrati istinitom poviješću. Pa ako Biblija nije povijesno pouzdana, onda ne može biti pouzdana ni u drugim stvarima.

Zašto bismo uopće vjerovali u bilo što o čemu ona govori ako ne možemo vjerovati što nam govori o pojedinih narodima i mjestima? Argument zvuči uvjerljivo i mnogi bezazleni ili loše obaviješteni ljudi su to prihvatili. Povjerovali su kritičarima koji su rekli da je Biblija netočna. Naša je zadaća da utvrdimo istinu, bez obzira na to jesu li kritičari u pravu ili nisu.

Kratak pregled biblijske arheologije

Arheologija je proučavanje prošlosti pomoću iskopavanja i istraživanja ostataka pronađenih ispod površine zemlje ili na njezinoj površini. Biblijska arheologija bavi se istraživanjem ruševina i ostataka na različitim mjestima na Bliskom i Srednjem istoku.

Ovi ostaci uključuju ruševine palača, hramova, gradova, spomenika, knjižnica i grobnica, katkad skrivene ispod pustinjskog pijeska ili čak pod morem, ali često jasno vidljive svakome tko ima vremena — i novca — da ode i pogleda ih. Ovi ostaci također uključuju manje predmete kao što su slomljeni komadići lončarije i stakla, novčići, oružje, opeke, pločice, kućne potrepštine, alati i drevni zapisi na pečenim glinenim pločicama ili zapisani na papirusu.

Možda su najpoznatiji drevni spomenici egipatske piramide, sfinga i kraljevska grobnica egipatskih faraona smještena u Dolini kraljeva, u blizini Tebe u dolini gornjeg toka Nila. Tu se nalazila danas poznata grobnica kralja Tutankamona, otkrivena 1922. godine. Većina ovih zadivljujućih ostataka stara je nekoliko tisuća godina. Oni pričaju o gradovima, narodima i kraljevstvima koja su nekada davno postojala, od kojih su mnoga spomenuta u Bibliji. Arheolozi su istraživali u Egiptu i na mnogim drugim mjestima, otkrivajući činjenice od velikog značenja za one koji s pravom žele znati je li Biblija povijesno točna.

Ljude već stoljećima zadivljuju sačuvane ruševine u Egiptu i na drugim mjestima na Istoku, ali samo u posljednjih 150 godina ili malo više, shvaćeno je njihovo značenje. Zanimanje za "biblijsku arheologiju"⁵⁰ počelo se razvijati oko sredine 19. stoljeća. Poslije je arheologija privukla pozornost nekih najuglednijih svjetskih znanstvenika, uključujući sir Frederica Kenyona, profesora W. L. Albrighta i sir Flindersa Petrieja; potom dr. Nelsona Gluecka, sir Leonarda Woolleyja i dr. Siegfrieda Horna. Cijela arheološka znanost mnogo duuguje ovim arheolozima, unatoč novim otkrićima koja proširuju naše razumijevanje u mnogim područjima.

Nakon Prvoga svjetskog rata arheologija je postala opreznija i još više znanstvena disciplina — i tako je nastavila do danas. Tijekom cijelog tog vremena bilo je na tisuće otkrića koja su potkrepljivala biblijske zapise u mnogim točkama i u nekoliko slučajeva obogatila naše spoznaje o Bibliji. To posebno vrijedi za kronologiju Egipta i Izraela.⁵¹ Profesor F. F. Bruce je u svojem uvodu knjige *The Bible and Archaeology* (Biblija i arheologija), izjavio da arheologija u "znatnoj mjeri potkrepljuje povijesnost biblijskih zapisa" od najranijeg vremena pa sve do apostolskog doba.⁵² Uvidjet ćemo istinitost ove izjave dok budemo proučavali ovo poglavlje.

⁵⁰ Stariji izraz "biblijska arheologija", iako ga još uvijek rabe mnogi pisci koji se bave biblijskom poviješću, nije omiljen kod nekih suvremenih arheologa engleskog govornog područja.

⁵¹ O problemima s trenutačno prihvaćenom kronologijom Egipta i Izraela i predloženoj izmjeni, vidi P. James, *Centuries of Darkness* (1991.), i D. Rohl, *A Test of Time* (1995.), navedeno iz D. Down, "Bearing False Witness Against the Bible", *The Australian financial Review* (5. srpnja 2005.) i "The Pharaohs of the Bible", *Archaeological Diggings* (posebno izdanje, nije datirano).

⁵² F. F. Bruce u J. A. Thompson, *The Bible and Archaeology*, Paternoster, 1965., str. viii.

Nekad prije, ljudi koji su posjetili Egipat mogli su samo zuriti u čudesne kolosalne ostatke koji su bili izloženi njihovom pogledu. Mnoge tajne tih egipatskih ostataka skrivali su čudni zapisi koje je bilo nemoguće razumjeti. Poznati su pod nazivom hijeroglifsko pismo, koje je sada dešifrirano. Predmeti u ostalim dijelovima starog svijeta bili su ispisani drugačijom vrstom znakova poznatim kao klinasto pismo. I ono je također dešifrirano i otvorilo vrata golemoj količini podataka o životu i vremenu starih naroda. Dešifriranje hijeroglifa i klinastog pisma bilo je ključ za otključavanje većeg dijela davne prošlosti, a priča o ova dva pisma vrlo je zanimljiva.

Godine 1798. u Egiptu se pod Napoleonovim zapovjedništvom nalazila francuska vojska. Napoleon je sa sobom u Egipat poveo stotinu francuskih znanstvenika i stručnjaka koji su trebali istražiti zemlju i pronaći i opisati što više egipatskih ruševina. Godine 1799. na mjestu zvanom Rozeta u delti Nila blizu Aleksandrije, otkriven je dio pločice crnog kamena ispisane na tri različita pisma. Dr. Siegfried Horn opisuje taj događaj u svojoj izvrsnoj knjizi *Light from the Dust Heaps* (Svjetlo iz prašine):

“Jedan od Napoleonovih časnika pronašao je 1799. godine poznati Rozetski kamen, koji se sada nalazi u Britanskom muzeju, koji je postao jedno od najčuvenijih egipatskih otkrića, ne samo zbog svojeg sadržaja ili povijesnih informacija, već stoga što je postao ključ za dešifriranje egipatskih hijeroglifa. Egipatski jezik bio je mrtav mnogo stoljeća i njegovo je pismo bilo nerazumljivo svim živim bićima na Zemlji skoro dva milenija.”⁵³

Natpisi na Rozetskom kamenu bili su ispisani (a) egipatskim hijeroglifima, starim načinom pisanja Egipćana, (b) narodnim egipatskim (demotskim) pismom, poslije naj-

⁵³ S. H. Horn, *Light From the Dust Heaps*, Review and Herald, 1955., str. 11.

popularnijim egipatskim pismom i (c) grčkim alfabetom. Znanstvenici su proučavali Rozetski kamen godinama pokušavajući dešifrirati egipatske znakove, posebno hijeroglife, jer je to bio ključ za čitanje stotina hijeroglifskih natpisa na zidovima palača i hramova u kraljevskim grobnicama i na drugim starim spomenicima na različitim mjestima širom Egipta. Grčki je bilo lako čitati, ali egipatski natpisi su bili izazov.

Konačno, šifra je bila probijena. Pretpostavivši da sva tri natpisa govore o istoj stvari, a počinjali su na grčkom, francuski znanstvenik Jean Champollion dešifrirao je egipatsko hijeroglifsko pismo 1822. godine. Kao što kaže Horn, ovo otkriće je otvorilo “golemo područje netaknutih izvora koje je revolucionarno utjecalo na naše razumijevanje egipatske povijesti.”⁵⁴ Bio je to prvi ključ za otključavanje mnogih tajni prošlosti ostatka svijeta, jer su egipatski zapisi sadržavali informacije o drugim vladarima i narodima starog svijeta, kao i mnoštvo informacija o samom Egiptu.

Otkriće drugog ključa — dešifriranje klinastog pisma — bilo je još posebnije. Klinasto znači “u obliku klina”, a odnosi se na oblik znakova u klinastim natpisima. Priča se vrti oko velike stijene u Behistunu u Perziji (današnji Iran), na putu iz Teherana u Bagdad. To je stari natpis na klinastom pismu, također na tri jezika, uklesan u veliku stijenu prije više tisuća godina. Utvrđeno je da su jezici staroperzijski, babilonski i elamitski (elamski), svi na klinastom pismu i svi su odavno mrtvi. Behistunska stijena je intrigirala putnike stoljećima, ali je ostala potpuno nerazjašnjava do 1850. godine.

Naše razumijevanje ovih antičkih natpisa na stijeni možemo zahvaliti radu engleskog istraživača sir Henryja Rawlinsona. Izlažući život velikom riziku, Rawlinson je pro-

⁵⁴ Isto.

veo mnogo tjedana penjući se po stijeni, pažljivo prepisujući svaki zapis. Zatim je započeo skoro nemoguću zadaću pokušavajući otkriti što natpis govori. Započevši sa staroperzijskim, Rawlinson je konačno dešifrirao sva tri pisma. Njegov rad su potvrdili drugi znanstvenici na poznatom sastanku u Londonu 1857. godine. Govoreći o tumačenju starih jezika, dr. Horn kaže: "Najveći uspjeh na ovom području postigao je Rawlinson dešifrirajući perzijsko, babilonsko i elamitsko klinasto pismo."⁵⁵ Bilo je to izvanredno postignuće i otvorilo je vrata još većem razumijevanju stare prošlosti.

S mogućnošću čitanja zapisa starog Egipta, Babilona i Perzije, prošlost se mogla razumjeti na način koji prije nije bio moguć. Sada je počelo ozbiljno proučavanje arheologije i Biblije. U početku radeći uglavnom u dolinama Eufrata i Tigrisa u Mezopotamiji, arheolozi su počeli otkopavati ruševine važnih biblijskih gradova kao što su Babilon i Niniva, da spomenemo samo dva grada koji su opstali tisućama godina i o kojima Biblija često govori s mnoštvom pojedinosti. Opisujući rad arheologa, dr. Horn kaže: "Oni su kopali ruševine i grobnice, dešifrirali izumrle jezike i pisma, kopirali bezbroj starih tekstova i napisali tisuće knjiga i članaka, objavljujući rezultate svojeg arheološkog rada u biblijskim zemljama — većina njih na visokoj je znanstvenoj razini i pisana stručnim jezikom."⁵⁶ On dalje dokazuje da su otkrića u mnogim od ovih zemalja pokazala da su biblijski zapisi u prošlosti istiniti i pouzdani.

Nemoguće je nabrojiti sve ljude i mjesta spomenuta u Bibliji čije su postojanje potvrdila arheološka otkrića tijekom posljednjih 100 do 150 godina. Dovoljno je reći da su tiskane mnoge knjige u kojima su ugledni arheolozi objavljivali pojedinsti i fotografije stotina takvih otkrića

⁵⁵ Isto, str. 13.

⁵⁶ Isto, str. 3.

širom starog Istoka. Neki od pronađenih predmeta sada se mogu vidjeti u velikim svjetskim muzejima, uključujući Britanski muzej u Londonu, Louvre u Parizu, muzej u Kairu, državni muzej u Berlinu i druge poznate muzeje u glavnim europskim gradovima i u Sjedinjenim Američkim Državama.

Osim Rozetskog kamena i natpisa na velikom kameanu u Behistunu, došlo je i do drugih otkrića koja su pomogla otključati tajne prošlosti. Moramo spomenuti još dva otkrića, jedno u Egiptu, a drugo u ruševinama starog grada Ninive.

Godine 1887. kod Tel el Amarne u Egiptu, seljanka je slučajno otkrila zbirku glinenih pločica, ukupno 377 dokumenata. Bile su napisane klinastim pismom i utvrđeno je da su to bila pisma za dvojicu egipatskih faraona od strane državnih službenika u Palestini, Feniciji i Siriji, većinom napisana oko 1500. g. pr. Kr. Danas bismo ih označili kao dopis ministarstva vanjskih poslova. Sada su poznata kao pisma iz Amarne, neprocjenjiva zbirka dokumenata koju ne bi bilo moguće razumjeti bez poznavanja antičkog klinastog pisma.

Osim rutinskih državnih informacija, pisma iz Amarne osvjetljavaju običaje i životne okolnosti u Palestini u 15. st. pr. Kr., potvrđujući mnoga biblijska izvješća iz tog razdoblja povijesti. Jedna aktualna enciklopedija potvrđuje povijesnu vrijednost ovih pločica i izjavljuje da se u mnogim dijelovima pisama iz Amarne "prikazuje i potvrđuje ono što već znamo iz Staroga zavjeta".⁵⁷

Zapazite samo jednu takvu pojedinost. Prema Bibliji, izvještaj koji su donijeli izraelski uhode poslani da istraže kanaansku zemlju, govori o jako utvrđenim kanaanskim gradovima. "Gradovi su veliki, i zidine im sežu do nebesa", čitamo u Bibliji (Ponovljeni zakon 1,28). Ispada da je ovaj

⁵⁷ *The Catholic Encyclopedia*, www.newadvent.cathen.org.

izvještaj malo pretjeran. Utvrde s kulama štitile su svaki grad. U zemlji Gošen, odakle su Izraelci došli, bio je samo jedan utvrđeni grad. U Kanaanu, kaže jedan autor, "zemlja je bila prekrivena utvrdama"⁵⁸. Utvrđena uporišta štitila su vrhove brda i planinske prolaze. Nije ni čudo što su se uhode vratili s takvim strašnim izvještajem. Bio je utemeljen na činjenicama, koje su tako živo opisane u pismima iz Tel el Amarne i drugim spomenicima iz sredine drugog tisućljeća prije Krista.

Drugo otkriće koje je pridonijelo rasvjetljavanju prošlosti, osobito doba Staroga zavjeta, bile su ruševine Ninive. Tamo je iskopana kraljevska knjižnica asirskog kralja Asurbanipala. Sadržavala je tisuće službenih dokumenata ispisanih na glinenim pločicama, između ostaloga iscrpne radove iz medicine, matematike, astronomije i geografije. Bio je to još jedan neprocjenjivi pronalazak, posebno ako znamo veličinu Asurbanipalovog kraljevstva. Karta u knjizi Wernera Kellera, *The Bible as History* (Biblija kao povijest), prikazuje Asirsko kraljevstvo pod kraljem Asurbanipalom (oko 660. g. pr. Kr.) koje se proteže od Kaspijskog mora i Perzijskog zaljeva na istoku do današnje Turske na sjeveru, pa preko Palestine do Egipta na jugu.⁵⁹

Kada je otkrivena Asurbanipalova knjižnica, rasvijetljeno je mnogo toga, uključujući hebrejske kraljeve spomenute u Bibliji od vremena Ahaba do Manašea, potvrđujući i rasvjetljujući biblijske zapise. Od posebne važnosti bili su zapisi o stvaranju svijeta i o velikom potopu, jer

⁵⁸ Werner Keller, *The Bible as History*, Book Club Associates, dopunjeno izdanje, 1980., str. 146. Kellerova knjiga je prvi put izdana 1955., a u izmijenjenom izdanju 1980. skoro svako poglavlje dobilo je temeljit dodatak, uzimajući u obzir novija arheološka otkrića. Zaključak Joachima Rehorka zaokružuje skladnu cjelinu.

⁵⁹ Isto, str. 274.

su oba sadržavala velike sličnosti s biblijskim izvještajima o stvaranju i potopu. Ove stare babilonske predaje bile su jedno od najvažnijih ranih arheoloških otkrića koja potvrđuju Bibliju.

Engleski, francuski, američki i njemački znanstvenici, među ostalima, sada su pažljivo i sustavno iskopavali po cijelom Srednjem i Bliskom istoku više od stoljeća i pol. Beskrajni niz otkrića došao je iz prašine i hrpâ ruševina koje su iskopali stručni arheolozi. Bivši novinar Werner Keller govori o “neodoljivom mnoštvu originalnih i dobro ispitanih dokaza” i o njihovom utjecaju na njega osobno i zaključuje kako “su ti dokazi utuvali u moj um rečenicu: ‘Biblija je doista u pravu.’”⁶⁰

Sir Frederick Kenyon, bivši direktor Britanskog muzeja, jednom je posvjedočio o “napretku arheoloških istraživanja” i “nepobitnoj pouzdanosti Biblije.”⁶¹ Dok se neki suvremeni stručnjaci možda ne slažu s ovim mišljenjima, drugi čvrsto vjeruju kako je arheologija mnogo puta čvrsto dokazala nepobitnu pouzdanost Biblije.

Ti veliki stari gradovi

Kada su krenula ozbiljna arheološka istraživanja, pozornost je bila usmjerena na mnoge humke krhotina, prljavštine i prašine, ponekad veličine malih brežuljaka, pronađenih po cijelom starom Istoku. Prozvani “tel”, brežuljak — kao Tel el Amarna, ovi stari humci obično su bili ostaci davno nestalih naselja i gradova. Bilo ih je na stotine, toliko mnogo da se još i danas iskopavaju. Ovi ostaci su osigurali bogatstvo podataka koji potvrđuju biblijske zapise. Gradovi i naselja spomenuti u Bibliji vraćeni su iz

⁶⁰ Isto, str. 24.

⁶¹ Navedeno iz D. J. Wiseman, *Illustrations From Biblical Archaeology*, Tyndale Press, 1958., str. 102.

zaborava. Jedan pisac je rekao: "Izgledaju točno onako kako ih je Biblija opisala, i nalaze se tamo gdje ih je Biblija smjestila."⁶²

Jedan od velikih starih gradova, možda najpoznatiji od svih, bio je grad Babilon, u Bibliji nazvan "veliki Babilon", "ures kraljevstava", "ponos kaldejski" (Daniel 4,30; Izaija 13,19). Viseći babilonski vrtovi bili su jedno od sedam svjetskih čuda starog svijeta. Sada je ovaj veličanstveni grad, koji je trajao više od 2000 godina, potpuno uništen.

Danas je na karti obilježen kao beznačajno mjesto oko 90 kilometara južno od Bagdada u Iraku. Željeznička pruga iz Bagdada do Basre prolazi pokraj te točke i na tom je mjestu nekad bila mala postaja zvana "Postaja Babilon". Ali kako Horn bilježi, područje na kojem se nekad nalazio Babilon, postalo je toliko beznačajno da se više ni lokalni vlak tamo neće zaustaviti. Grad koji je bio prijestolnica poznatog svijeta postao je velika gomila krša i ruševina u mezopotamskoj pustinji.

Ali, je li Babilon na vrhuncu svojeg sjaja stvarno bio "velik" i "slavan"? Ili je to biblijsko pretjerivanje? U velikoj mjeri zahvaljujući radu njemačkog arheologa Roberta Koldeweya, imamo odgovor na ovo zanimljivo pitanje. Koldewey i njegov tim arheologa proveli su 18 godina prije Prvog svjetskog rata u iskopavanju ruševina grada Babilona. Ponekad se temperatura penjala do 50 stupnjeva u hladu, ali pod Koldeweyevim stručnim vodstvom otkrivene su ruševine Babilona, koje su se pokazale kao izvor neprocjenjivih podataka. Rezultati Koldeweyeva rada opisani su s mnoštvom pojedinosti u mnogim knjigama. J. A. Thompson kaže: "Na svjetlu dana pojavio se golem sustav utvr-

⁶² Keller, navedeno djelo, str. 22.

da, ulica, kanala, palača i hramova.”⁶³ Keller kaže da je Koldewey otkrio “legendarni Babilon iz Biblije”.⁶⁴

Iako većina najvećih svjetskih muzeja sada sadrži predmete donesene iz Babilona, još uvijek je teško zamisliti koliko je to bio veliki grad. Oslanjajući se na Koldeweyeva iskopavanja, jedan pisac ovako ga je opisao:

“Ulaz je vodio kroz velika vrata Ištar — dvostruka vrata koja su vodila kroz dvostruko utvrđene zidove. Bili su ukrašeni veličanstvenim glaziranim opekama i oslikani uzorcima cvijeća, geometrijskim figurama, životinjama u prirodnoj veličini, bikovima, lavovima i zmajevima. Vrata Ištar sigurno su izazivala divljenje svojom ljepotom. Kada bi ušao kroz ova veličanstvena vrata, posjetitelj bi došao na kamenom popločenu procesijsku ulicu koja je vodila u gradsku jezgru. Ova ulica bila je ozidana glaziranim opekama i ukrašena lavovima u prirodnoj veličini.

Najljepša od svih građevina u tom svetom području bio je veliki zigurat ili hram u obliku tornja koji se, prema grčkom povjesničaru Herodotu, uzdizao u nebo s osam katova. Bilo je tu i drugih znamenitih zgrada u srcu ovog sjajnog grada. Glavno gradsko područje opasavali su brojni zidovi u razmacima od oko kilometar i pol, s namjerom da Babilon učine neosvojivim. Ovo je bio doista izvanredan i ponosan grad.”⁶⁵

“Babilon veliki” — “slava kraljevstava” — još uvijek zaokuplja našu maštu.

Od grada Babilona gotovo da se ne može odvojiti ime jednog od mnogih njegovih kraljeva, jednog od najpoznatijih kraljeva u povijesti, Nabukodonozora. Ali sve do 1956. godine, mnogi znanstvenici nisu vjerovali da je Nabukodonozor ikad postojao. Njegovo se ime spominjalo samo u

⁶³ Thompson, navedeno djelo, str. 158,160.

⁶⁴ Keller, navedeno djelo, str. 289.

⁶⁵ Thompson, navedeno djelo, str. 158,160.

Bibliji i u još jednom starom izvoru iz trećeg stoljeća prije Krista, grčkog povjesničara Berossusa, čija povijest nije bila popularna u njegovo vrijeme i najvećim je dijelom bila izgubljena. I tako su kritičari još jednom zaključili da se u Bibliju ne može vjerovati. Ona, govorili su oni, govori o mitskim vladarima koji nikada nisu postojali.

Iskopavanja u Babilonu i na drugim mjestima pokazala su da su u krivu kritičari, a ne Biblija. Pronađeno je i dešifrirano na stotine natpisa koji spominju Nabukodonozora. Nabukodonozor je danas toliko dobro dokazan kao glavna figura u babilonskoj povijesti da mnoge knjige više ne spominju njegovo ime sa skepticizmom koji je nekad vladao među znanstvenicima. Dr. David Marshall oprezno izjavljuje da ih Koldeweyeva otkrića "obvezuju da šute."⁶⁶

Još je nešto drugo zanimljivo u vezi s ovim starim gradom. Pojam Babilona uvijek je bio povezan sa zlatom. Jedna prostorija pronađena u ruševinama palače bila je ukrašena zlatnim i plavim opekama. Nabukodonozor je u biblijskom opisu svjetskih kraljevstava prikazan kao "glava od zlata" (vidi Daniel 2,38). Biblija također govori da je on dao sagraditi zlatni kip visok 30 metara. Grčki povjesničar Herodot bilježi da su zidovi glavnog hrama u Babilonu bili obloženi zlatom i da je hram imao zlatom obložen krevet i zlatno prijestolje. Tu su bila dva zlatna kipa babilonskog boga Marduka. Smatra se da je samo u hramu bilo uporabljeno 20 tona zlata. Ako je Nabukodonozor bio zlatna glava, Babilon je zasigurno bio zlatni grad. Biblijski prikaz Babilona kao zlatnog kraljevstva zasnovan je na činjenicama. Dokazi se mogu vidjeti u mnogim muzejima širom svijeta.

Otkriveni su i iskopani i mnogi drugi biblijski gradovi: Jerihon, Lakiš, Betel, Hazor, Gezer, Samarija, Šekem (sada

⁶⁶ David Marshall, *The Battle for the Book*, Autumn House, 1991., str. 169.

Sikar), Šušan (sada Suza), Kalah — vrlo star grad spomenut u Postanku, Gibeon, glavni grad Izraela u vrijeme Šaula, Ur, koji ćemo spomenuti u vezi s Abrahamom i, naravno, Niniva, još jedan odličan primjer biblijskog grada velike starine i velike važnosti. Zidovi Ninive protežu se više od 12 kilometara.

Nekoć glavni grad asirskog kraljevstva, Niniva, uništena je 612. g. pr. Kr., a samo dva stoljeća poslije bilo je zaboravljeno čak i njezino ime. Kritičari su se pitali je li moguće da je tako velik i važan grad postojao tako dugo i onda bio tako brzo zaboravljen? Zaključili su da to nije moguće. Ponovno je Biblija otpisana kao nepouzdana.

Onda se pojavila arheologija i Niniva se ponovno pojavila iz hrpa prašine. Već smo opisali otkriće knjižnice kralja Asurbanipala u ruševinama Ninive, gdje su pronađene tisuće starih dokumenata ispisanih na glinenim pločicama koje obuhvaćaju širok raspon tema. Ali to nije bilo sve.

Drugi pronalasci u ruševinama Ninive i obližnjih gradova također su potkrijepili biblijske zapise. Jedan od vrlo cijenjenih izložaka, koji se sada nalazi u Britanskom muzeju, crni je obelisk kojeg je otkrio Henry Layard u nasipu u blizini rijeke Tigrisa, nedaleko od današnjeg Mosula. Urezan na sve četiri strane, samo taj obelisk sadrži podatke o biblijskom kralju Jehuu. Ovaj je kralj otprije poznat samo iz Biblije, ali je sada potvrđen iskopavanjem u Ninivi i lokalitetima u blizini, uključujući Ezekiju, Ahaba i asirske kraljeve Šalmanasara, Sanheriba i Sargona. Dr. Horn kaže da su ova otkrića izazvala veliko zanimanje, posebno među kršćanima, "koji su se čvrsto držali svoje vjere u točnost Biblije u vrijeme kada se činilo da je viša kritika uzdrmala same temelje vjere."⁶⁷

⁶⁷ Horn, navedeno djelo, str. 16.

Mnogi lokaliteti i iskopine diljem starog Istoka potvrdili su na ovaj ili onaj način biblijske zapise. Njihova je trajna vrijednost u tome da su oni, pojedinačno ili zajedno, utišali velike kritičare. J. Arthur Thompson, bivši direktor australskog Instituta za arheologiju, na promociji svoje knjige *The Bible and Archaeology* (Biblija i arheologija), rekao je da nedavna arheološka otkrića "idu mnogo dalje od potvrđivanja vjerodostojnosti pisanih zapisa koji su temelj naše vjere"⁶⁸ — oni dokazuju pouzdanost Biblije. Svoju zanimljivu knjigu s više od 400 bogato ilustriranih stranica zaključio je ovom optimističnom primjedbom:

"Sasvim je očito da su biblijski zapisi čvrsto ukorijenjeni u općoj svjetskoj povijesti. Dodatna arheološka otkrića objašnjavaju i s vremena na vrijeme potvrđuju biblijsku priču. Sretna kombinacija biblijskih zapisa, nebiblijske povijesti i otkrića arheologa postigla je takve izvanredne rezultate da danas s puno optimizma gledamo u budućnost."⁶⁹

Keller, čija je dopunjena studija *The Bible as History* (Biblija kao povijest) bila opisana u časopisu *New York Times* kao "monumentalna" po svojem opsegu i iscrpnosti, slično zaključuje: "Ova otkrića koja oduzimaju dah, čiju važnost nije moguće odjednom dokučiti, zahtijevaju od nas da preispitamo svoje poglede u vezi s Biblijom. Mnogi događaji koji su prije bili prozvani 'praznim pričama', sada trebaju biti ocijenjeni kao povijesni."⁷⁰

Stari narodi u novom svjetlu

Ako je neobično da su veliki gradovi, koji su stoljećima cvjetali, potpuno uništeni, što onda reći za čitave na-

⁶⁸ Thompson, navedeno djelo, str. 4.

⁶⁹ Isto, str. 438.

⁷⁰ Keller, navedeno djelo, str. 23.

rode koji su nestali? A dogodilo se upravo to. Mnogi narodi koji su postojali u davna vremena danas više ne postoje. Mnogi od njih su potpuno nestali tako da nije ostao ni jedan zapis o njihovom postojanju, osim u Bibliji — sve do pojave arheologije. Neki su narodi, opet, spomenuti u Bibliji, ali drugdje o njima imamo malo informacija.

Uzmimo na primjer Kanaance. Biblijski zapis o izlasku izraelskog naroda iz Egipta, prelazak preko Crvenog mora, lutanje po pustinji, osvajanje Kanaan i konačno naseljavanje u “Obećanoj Zemlji” jedno je od najpoznatijih biblijskih izvješća. Privuklo je pozornost proučavatelja Biblije i arheologa. Pogledajmo samo jedan aspekt ovog niza događaja koji su u konačnici utjecali na život mnogih naroda — stanovnike koji su živjeli u Kanaanu prije Izraelaca. Tko su bili Kanaanci? Što znamo o njima? Znamo li išta drugo osim onoga što je zabilježeno u Bibliji?

Pisma iz Tel el Amarne pružaju nam pomoć u odgovoru na ova pitanja. Ona se osvrću na Kanaan i kanaanski narod, kao i drugi stariji egipatski zapisi. Pločice iz Amarne također upućuju na narod zvan “Habiru” koji osvaja Kanaan u vrijeme kada su neka od ovih pisama bila pisana. Kanaan je u to vrijeme bio vazalna država Egipta i mnoga pisma uputili su kanaanski državni službenici svojim gospodarima u Egiptu, tražeći pomoć protiv osvajača *Habiru*. Unatoč sličnosti ova dva imena, mnogi znanstvenici danas ne vjeruju da su *Habiru* biblijski Hebreji, iako jedan suvremeni autoritet ostavlja tu mogućnost otvorenom.⁷¹ Bilo kako bilo, ni za trenutak ne može biti sumnje da su Kanaanci postojali dugi niz godina, niti u postojanje naroda *Habiru*, tko god da su oni bili.

Možda je još više u pitanju kanaanska kultura i moralnost. Biblija često ukazuje na veliku nemoralnost i poganske vjerske običaje Kanaanaca (vidi, na primjer, Iz-

⁷¹ www.en.wikipedia.org/canaan.

lazak 23,19 i 34,13-16; Hošea 4,13.14 i Ezekiel 16,15-22). Proroci su često osuđivali kanaanski utjecaj, iako su u nekoliko navrata Izraelci prihvatili neke od poganskih običaja Kanaanaca i drugih poganskih naroda. Biblija prikazuje njihovu toliko ekstremnu dekadenciju i nemoralnost da su stručnjaci godinama odbijali vjerovati da je to istina. Nijedan narod, govorili su oni, ne može pasti tako nisko kao Kanaanci koji su opisani u Bibliji, jer su imali visoko razvijenu kulturu u drugim područjima.

Tek su otkrićem većeg broja klinopisnih pločica 1929. godine u Ras Šamri — drevnom kanaanskom gradu Ugaritu, na sjeveroistočnoj obali Sredozemnog mora, današnjoj Siriji — na svjetlo dana izišli dokazi koji su potvrdili ovaj biblijski izvještaj. Ova otkrića su bila opisana kao “senzacionalna”. Dr. Horn, između ostalih, kaže da su nam pločice iz Ras Šamre dale razumijevanje kanaanske vjerske prakse, potvrdivši da su nam one “također dale jasnu sliku o izopačenom moralu” kanaanskih naroda.⁷² Uvidom u dokaze, ova se ocjena ne može pobiti.

Zacijelo bi se kanaanska okrutnost i nemoralnost mogla usporediti s najgorim uradcima Hollywooda ili neke trećerazredne filmske kompanije. Cenzura bi vjerojatno izrezala velike dijelove svakog filma koji bi pokušao prikazati stvarnost kanaanske kultne prakse. Werner Keller napisao je cijelo poglavlje o kanaanskom religijskom vjerovanju i praksi u preuređenom izdanju svoje knjige. Poglavlje nosi naslov: “The Seductive Religions of Canaan” (Zavodničke religije Kanaana) i iznosi grafički prikaz nevjerojatne izopačenosti kanaanskog naroda. Poziva se na “velika otkrića iz Ras Šamre” i izjavljuje: “Posljednje što bi proroci učinili bilo bi pretjerivanje.”⁷³ Arheološki dokazi ponovno su potvrdili biblijske zapise.

⁷² Horn, navedeno djelo, str. 43.

⁷³ Keller, navedeno djelo, str. 264.

Zatim su tu bili Hetiti. Hetiti su također spomenuti mnogo puta u Bibliji, na najmanje 46 mjesta u 15 knjiga Staroga zavjeta. Spominju se "Urija Hetit", "Efron Hetit" i "Beri Hetit".⁷⁴ Kanaanci, Amorejci i Hetiti pojavljuju se u povijesti Staroga zavjeta, često kao izraelski neprijatelji. Hetiti su prisutni na prvim stranicama Pisma. Ezav, odmetnik, oženio se dvjema Hetitkinjama. Svatko tko čita Bibliju zaključit će da su Hetiti postojali baš kao Egipćani, Babilonci ili sami Izraelci. Ali oni su nestali, dok su Egipćani i Izraelci još i danas s nama. Osim u biblijskim zapisima, Hetiti nisu za sobom ostavili nikakvog traga — sve dok arheolozi nisu počeli iskopavati.

Iskopavanjem lokaliteta u Turskoj oko 160 kilometara istočno od Ankare 1911. godine, njemački arheolog Hugo Winkler i drugi pronašli su stari glavni grad Hetita, koji se zvao Kattušaš ili Hattuša (danas nosi ime Boghazkoi). Na gradskim vratima bile su rezbarije u prirodnoj veličini uklesane u crni bazalt koji je bio tvrd kao željezo. Iz ovog opisa hetitskog života sada znamo kako su izgledali hetitski ratnici. Bili su to niski ljudi s velikim nosom, povučenog čela i debelih usana. Nosili su dugu kosu koja je dosegala do ramena. Oko struka su imali kratke pregače pričvršćene širokim pojasevima. Njihove cipele ili čizme bile su presavijene kod prstiju prema gore. Sve to saznajemo iz arheologije.

Winkler je također otkrio još jednu staru knjižnicu, zakopanu skoro 3000 godina. To je bila arhiva hetitskih kraljeva, dijelom napisana na babilonskom klinastom pismu, dijelom na akademskom jeziku i dijelom na nepoznatom pismu za koje se utvrdilo da je hetitski jezik. Ovih 10.000 glinenih pločica bile su još jedno neprocjenjivo otkriće. Iskopavanja u Hattuši nastavljena su do 1950-ih godina, a ruševine koje su tamo otkrivene potvrdile su da

⁷⁴ Vidi 2. Samuelova 11,3; Postanak 23,10; 26,34.

su to ostaci glavnog hetitskog grada, nekoć moćnog kraljevstva, jednakog bilo kojem drugom u starom svijetu.

Bilo je i drugih otkrića koja se tiču Hetita. Za Karke-
miš, koji se nalazio daleko na jugoistoku, na današnjoj
granici Sirije i Turske, ispostavilo se da je bio glavni he-
titski grad nakon Hattuše. Iako ima puno praznina u povi-
jesti Hetita, oni su sada priznati kao jedan od najznačaj-
nijih naroda u povijesti Mezopotamije. Poznati po svojim
poslovnim i trgovačkim sposobnostima kao i po svojoj vje-
štini u ratovanju, bili su djelomično zaslužni i za prijenos
mezopotamske kulture na istočno Sredozemlje i konačno
u Grčku.⁷⁵ Danas se smatra da je Jeruzalem postojao mno-
go prije izraelskog osvajanja Kanaan a i da su Hetiti bili
njegovi osnivači. Jedan zemljovid u Kellerovoj knjizi *The
Bible as History* pokazuje da se hetitsko kraljevstvo oko
1400. g. pr. Kr. protezalo od Crnog mora do Egipta cijelom
širinom obale prema istočnoj strani Sredozemnog mora.⁷⁶

Nije čudo što jedan izvor kaže da je uskrснуće Heti-
ta, “njihove povijesti, kulture, religije i jezika jedna od sa-
ga suvremene arheologije”.⁷⁷ David Marshall ističe kako iz-
danje *Encyclopaedia Britannica* iz 1860. godine ima samo
osam redova o Hetitima, dok izdanje iz 1947. godine posve-
ćuje više od 10 stranica teksta u dva stupca u kojem se
opisuje hetitska povijest, kultura i religija. Marshall za-
ključuje: “Hetiti nisu bili jedna od biblijskih povijesnih po-
grešaka.”⁷⁸

Mi smo iznijeli samo pregled arheoloških dokaza o po-
stojanju Kanaanaca i Hetita. Arheolozi su iskopali i ostat-
ke Amalečana, Amorejaca, Amonaca, Edomaca, Hivita i Ho-

⁷⁵ www.wsu.edu/MESO.

⁷⁶ Keller, navedeno djelo, str. 112.

⁷⁷ S. H. Horn (urednik), *Seventh-day Adventist Bible Dictionary*,
Review and Herald, 1960., str. 480.

⁷⁸ Marshall, navedeno djelo, str. 179.

rita, Jebuzejaca i Moabaca — naroda čija imena su također zabilježena u Bibliji i čija se povijest ispreplitala s poviješću Izraela. Postojanje svih ovih naroda o kojima svjedoče biblijski zapisi također je potvrđeno. Ponovno se prisjećamo riječi koje je zabilježio arheolog profesor W. H. Albright, zapisanih 1950-ih godina: "Nema sumnje da je arheologija potvrdila znatnu povijesnost predaje Staroga zavjeta."⁷⁹ Samo oni koji su se prepustili rastućoj sumnji u kronologiju izraelske povijesti, ne bi se složili s ovom tvrdnjom.

Nekoliko stvarnih ličnosti

Arheologija nam je dala dokaze o postojanju mnogih biblijskih gradova i poznatih i moćnih naroda u starom svijetu. Ali što je s pojedinim ličnostima? Postoji li neki izvanbiblijski dokaz da su te legendarne ličnosti stvarno postojale? Ili su one samo izmišljene od strane nekog maštovitog pisca koji nam je htio pripočiti neku pouku?

Jedna od najistaknutijih ličnosti čije ime dominira stranicama Biblije jest Abraham. Njegovo ime pojavljuje se u 27 biblijskih knjiga. On je i danas podjednako visoko cijenjen među kršćanima, Židovima i muslimanima. No, je li on stvarno postojao? Biblija kaže da Abraham potječe iz Ura Kaldejskog. Je li Ur stvarno postojao? I ako jest, kakvo je to bilo mjesto?

Iz razloga što Abrahamovo ime nije pronađeno ni u jednom starom zapisu osim u Bibliji, kritičari su zaključili kako je Abraham još jedan mitski lik koji nije nikada postojao, ili ako jest, onda je to bio primitivan čovjek iz primitivnog naroda. Još jednom je Biblija bila odbačena kao nepouzdana, sve dok se nisu pojavile dvije činjenice i

⁷⁹ W. F. Albright, *Archaeology and the Religion of Israel*, Baltimore, 1955., str. 176, nevedeno iz Thompson, op. cit., str. 5.

zauvijek promijenile sliku o Abrahamu. Prvo, ime “Abraham” pronađeno je u zapisima na drugim jezicima, dokazujući da je “ime Abraham očito bilo poznato u ta davna vremena”.⁸⁰ Govoreći o biblijskom Abrahamu, *Catholic Encyclopaedia* tvrdi da “arheologija pobija ideju da su izvješća o patrijarsima samo mitovi”.⁸¹

Drugo, na scenu dolazi čuveni engleski arheolog sir Leonard Woolley. Između 1922. i 1934. godine, Woolley je zajedno s arheolozima sa Sveučilišta Philadelphia radio na lokalitetu starog Ura u južnom Iraku. Thompson u svojoj knjizi *The Bible and Archaeology* i Keller u svojoj knjizi *The Bible as History* opisuju do pojedinosti Woolleyjeva iskopavanja u Uru. Keller bilježi da se nakon dugih tjedana napornog rada na žarkom suncu, Ur “probudio iz svojeg dugog sna” zahvaljujući upornom iskopavanju engleskih i američkih arheologa.⁸² Sada je jasno da je Ur bio glavni, visokorazvijeni i napredni grad u južnoj Mezopotamiji tijekom trećeg i drugog milenija prije Krista. “Njegovi su građani živjeli u blagostanju u prostranim kućama”, komentira Keller. “Nijedan drugi mezopotamski grad nije otkrio tako lijepe i udobne kuće”, kaže on.⁸³ U usporedbi s mnogim dvokatnicama u Uru, današnji stanovi u nekim dijelovima Bagdada mnogo su manji i neudobniji.

U školama u Uru djeca su učila čitati, pisati, aritmetiku i zemljopis. Ur je imao složeni sustav uprave i bio je trgovačko središte, a u sklapanju poslova rabile su se pisane priznanice i ugovori. Trgovački putovi povezivali su Ur s drugim poslovnim gradovima na sjeveru i jugu. Thompson kaže da Ur pruža “razne druge dokaze o visokorazvijenoj civilizaciji.”⁸⁴ Wiseman ističe da vješto izrađeni

⁸⁰ *The Catholic Encyclopedia*, www.newadvent.cathen.org.

⁸¹ Isto.

⁸² Keller, navedeno djelo, str. 40.

⁸³ Isto.

⁸⁴ Thompson, navedeno djelo, str. 16.

predmeti od zlata i dragog kamenja u Uru svjedoče “o kvaliteti izrade koja je rijetko gdje bila nadmašena u kasnijim vjekovima.”⁸⁵ O samom Abrahamu, Keller kaže: “Ovaj Abraham nije bio običan nomad, već sin velikog grada u drugom tisućljeću prije Krista.”⁸⁶ Više nema sumnje u činjenicu da su Abraham ili Ur postojali.

Tu je zatim Baltazar. Biblija bilježi da je Baltazar bio posljednji babilonski kralj. Tijekom velike kraljevske gozbe za vladavine Baltazara, iznenada se na zidu palače pojavila tajanstvena ruka i napisala prokletstvo o kralju i kraju babilonskog kraljevstva. Dok su Babilonci bili na gozbi, perzijska vojska bila je izvan gradskih zidina. Počela je opsada. No ponosni Baltazar, u tom trenutku star tridesetak godina, i pred kojim je bilo još barem toliko života, nije bio ni najmanje zabrinut. Tko bi mogao probiti zidine moćnog Babilona? Tko bi mogao osvojiti kraljevstvo koje je vladalo svijetom? Tada se pojavila ruka koja piše na zidu i u roku od nekoliko sati smjer povijesti zauvijek se promijenio.

Dva stiha iz pjesme Lorda Byrona, *Belshazzar's Feast* (Baltazarova gozba), to krasno opisuju: “Bez krune i žezla Baltazar leži, a ljubičasti ogrtač zaokružuje lik od gline.” Vrlo zanimljiva priča — no je li istinita?

Godinama su kritičari ukazivali na tu priču, zabilježenu u Danielu 5 i literaturi koja se oslanjala na biblijski izvještaj, kao jednu od najuočljivijih zabluda Biblije. Bilo je mnogo podataka o babilonskoj povijesti izvan Biblije, ali nigdje se ne spominje ime Baltazar. Da je Baltazar ikad postojao, bio bi spomenut barem negdje u svim tim zapisima. Kritičari su i ovaj put zaključili da je Biblija u krivu. Ali arheologija je opet pružila mnoštvo dokaza.

⁸⁵ Wiseman, navedeno djelo, str. 17.

⁸⁶ Keller, navedeno djelo, str. 41.

Baltazar je identificiran imenom u brojnim klinastim zapisima onog vremena. Nema ni najmanje sumnje da je postojao. Nebiblijski zapisi pokazuju da je Baltazar bio suvladar sa svojim ocem, prognanim kraljem Nabonidom koji je "ostavio vladavinu u rukama svoga sina i suvladara Baltazara".⁸⁷ Biblija sasvim točno opisuje Baltazara kao posljednjeg vladara Babilona, iako ne u osobito slavnoj ulozi u odnosu na ono što se dogodilo. Dr. Siegfried Horn to sažima ovim riječima: "Otkrivanje postojanja Baltazara otvara još jedno slavno poglavlje u povijesti biblijske arheologije."⁸⁸

Abraham i Baltazar ličnosti su Staroga zavjeta. I većina dokaza iznesena u ovom poglavlju odnosi se na Stari zavjet. A što je s Novim zavjetom? Ima li nekih arheoloških dokaza koji bi potkrijepili ovaj dio biblijske povijesti?

Iz razloga što se ovdje bavimo ljudima, na pitanje možemo odgovoriti upućivanjem na važnu osobu koju spominje povjesničar Novoga zavjeta, Luka. Luka je zabilježio kako je prije samog Kristovog rođenja izvršen popis stanovništva po naredbi rimskog cara Augusta i da je taj popis bio proveden u vrijeme dok je Kvirinije bio upravitelj Sirije (Luka 2,1-3).

Nema problema kad je u pitanju Kvirinije. Njegovo postojanje nije upitno. On je dobro poznata ličnost iz nebiblijskih izvora. Keller ga opisuje kao čovjeka "koji u društvu brzo napreduje", "izvanrednih sposobnosti", kao vojnika i političara.⁸⁹ Kvirinije je očito bio dobro poznat caru Augustu. August je tražio ljude koji će biti sposobni vladati u pokrajinama razbacanim diljem Rimskog Carstva. Kvirinije je bio upravo takav čovjek koji je dobro mogao služiti Carstvu.

⁸⁷ Wiseman, navedeno djelo, str. 75.

⁸⁸ Horn, *Light From the Dust Heaps*, navedeno djelo, str. 68.

⁸⁹ Keller, navedeno djelo, str. 323.

Problem je bio u tome što je Kvirinije bio poznat samo kao upravitelj Sirije u kasnijem razdoblju, oko 6. g. po Kr., prekasno da bi imao išta s popisom koji je proveden deset ili više godina ranije, u vrijeme Isusovog rođenja. Dakle, je li povjesničar Luka bio u krivu o ovom pitanju, kako su smatrali neki kritičari?

No, natpis pronađen u Antiohiji otkriva da je Kvirinije (također poznat kao Cirenije) imao važan položaj kao suvladar Sirije ranijeg datuma, koji se podudarao s vremenom kada je izdan popis stanovništva od strane Augusta. Kao dodatno pojašnjenje, grčka riječ prevedena s “upravitelj” u Luki 2,2, nema isto značenje kao engleska “gouverner”. Temeljno joj je značenje “nadzor”, što se dobro uklapa u ono što sada znamo o Kvirinijevoj ranijoj ulozi u Siriji. Thompson kaže: “On je zapravo vršio posebnu dužnost uz položaj redovnog upravitelja.”⁹⁰

Dok govorimo o Luki kao povjesničaru, moramo naglasiti točnost njegovog zapisa u Djelima apostolskim. Thompson čitavo poglavlje u svojoj knjizi, “Povjesničar Luka”, posvećuje skoro u cijelosti Djelima apostolskim. Thompson nas podsjeća da je jedan od najžešćih kritičara Biblije rekao da se na Djela može gledati samo kao na “namjerno iskrivljene povijesne istine”.⁹¹ To je bila oštra optužba na koju je trebalo odgovoriti — i to je učinjeno.

Sir William Ramsay prihvatio je taj izazov. Otišao je u Malu Aziju — gdje je Pavao živio i radio — kako bi pronašao činjenice. Je li Luka bio dobar povjesničar ili je bio varalica? Nakon više godina studioznog proučavanja svih aspekata Lukinih zapisa u Djelima apostolskim, Ramsay je zaključio: “Luka je prvorazredni povjesničar. ... Trebalo bi ga smjestiti u red s najvećim povjesničarima.”⁹² Još

⁹⁰ Thompson, navedeno djelo, str. 377.

⁹¹ Pripisano njemačkom kritičaru F. C. Baru i navedeno iz Thompson, op. cit., str. 373.

⁹² Iz Marshall, navedeno djelo., str. 232.

noviji komentar dr. Forbesa potvrđuje da su Djela apostolska “povijesno pouzdana”.⁹³ Kritičari su ponovno ušutkani.

Bilo bi zanimljivo nabrajati daljnje dokaze o pouzdanosti Novoga zavjeta, ali u ovoj kratkoj knjizi to nije moguće. Možemo samo spomenuti pitanje koje je nedavno postavljeno čuvenom stručnjaku za Novi zavjet, dr. Craigu Blombergu: “Kada evanđelja spominju ljude, mjesta i događaje, treba li provjeravati njihovu vjerodostojnost u neovisnim izvorima?” Blombergov odgovor bio je: “Da, treba.” Dodao je: “U posljednjih stotinu godina arheologija stalno iznova otkriva dokaze koji potvrđuju konkretne podatke u evanđeljima.”⁹⁴ Arheologija je potvrdila i vjerodostojnost Novog zavjeta.

Arheološki dokazi razmatrani u ovom poglavlju samo su djelići cjeline. Bezbroj otkrića u mnogim biblijskim zemljama tijekom prošlih 150 godina dali su beskrajani doprinos našem razumijevanju Biblije i potvrdili povijesnu točnost Staroga i Novoga zavjeta. U međuvremenu, rad arheologa nastavlja osvijetljavati drevnu prošlost i samu Bibliju. Na svjetlo dana stalno izlaze nova otkrića. Dok arheologija ne može “dokazati” vjersku poruku Biblije, ona može potvrditi — i već je to učinila mnogo puta — da su biblijski zapisi o prošlosti povijesno točni. A to je dobra osnova za vjerovanje u ono što ona kaže o drugim predmetima koji su još važniji.

Zaključak: *Tisuće arheoloških otkrića u zemljama Istoka razjasnile su biblijske zapise i mnogo puta iznova potvrdile povijesnu pouzdanost Staroga i Novoga zavjeta.*

⁹³ Dr. Chris Forbes iz D. K. Down, “Archaeology and the Acts,” *Archaeological Diggings*, sv. 4, br. 2, str. 6—8.

⁹⁴ Iz intervjua s Leejem Strobelom, *The Case for Christ*, Zondervan, 1998., str. 65—66.

4. poglavlje

Tko je napisao Bibliju?

Je li točna i pouzdana?

Milijuni kršćana diljem svijeta vjeruju da je Biblija Božja riječ. To su ljudi iz svih područja života — znanstvenici, odvjetnici, sveučilišni profesori, liječnici, učitelji, političari, pisci, umjetnici, čak i medijske ličnosti i sportaši — inteligentni muškarci i žene svih dobnih granica i iz svih kultura. Milijuni smrtnika tijekom stoljeća vjerovali su potpuno isto. Za sve njih Biblija je bila i jest posebna knjiga — Riječ života i poruka od ljubljenog Boga. A ipak je to knjiga tiskana s bojom na papiru i proizvedena kao sve ostale knjige. Pa odakle je ona došla? Kako je nastala ta knjiga koja je stoljećima nadahnjivala pojedince, tješila obitelji, utjecala na narode i oblikovala cijelu civilizaciju? Jesu li to što danas čitamo napisali proroci i apostoli? Je li ona uistinu Božja riječ ili je to, kao što bi neki rekli, samo zbirka starih ljudskih zapisa koji više nisu bitni za život ovdje na Zemlji u 21. stoljeću?

Očito je da Biblija nije pala s Neba. Nju nije Bog osobno napisao niti poslao na Zemlju već otisnutu u crnoj koži, a Isusove riječi istaknuo crvenim slovima. Stoga su pitanja o njezinom podrijetlu važna i zaslužuju temeljit odgovor.

U osnovi postoje dva razloga zašto mnogi ljudi vjeruju da je Biblija Božja riječ. Prvo, vjeruju zato što tako Biblija kaže sama o sebi. Ona jasno izjavljuje da je Pismo koje je “od Boga nadahnuto” (vidi 2. Timoteju 3,16). To znači da je Biblija nastala od Boga, a ne u ljudskom umu. Petar ovo potvrđuje kada piše da proroci — ili “sveti Božji ljudi”, kako ih on naziva — nisu prenosili svoje osobne ideje kada su pisali, nego su “govorili od Boga, potaknuti od Duha Svetoga” (2. Petrova 1,21). Drugi ključni tekst u Hebrejima 1,1 kaže da je Bog “nekoć u mnogo navrata i na mnogo načina govorio ocima po prorocima”.

Izrazi kao što su: “Ovako kaže Gospodin”, “Ovo je riječ Gospodnja” ili “Reče Gospodin”, pojavljuju se na stotine puta u Mojsijevim knjigama i zapisima proroka u Starom zavjetu. Oni su znali da prenose Božju riječ. U Novom zavjetu u više navrata čitamo: “Riječ od Boga”, “Riječ istine” i “Riječ života”. Petar kaže da je apostol Pavao “prema danj mu mudrosti pisao” (2. Petrova 3,15.16). Pavao je napisao najmanje 13 od 27 knjiga Novoga zavjeta⁹⁵, što je bio rezultat ove dane mudrosti.

Drugi ljudi vjeruju da je Biblija Božja riječ zbog dokaza — poput ovih koji su izneseni u ovoj knjizi — koji su prenošeni s generacije na generaciju u različita vremena preko bezbrojnih pisaca. Zajednički učinak dokaza je toliko jak da stalno iznova uvjerava istražitelja otvorenog uma da se Biblija razlikuje od svih drugih knjiga i u konačnoj analizi može biti samo ono što sama tvrdi za sebe — Božja riječ.

Kršćani vjeruju da je Biblija Božja riječ izražena ljudskim jezikom. Nastala je tako što su pravi autori bili “nadahnuti” Božjim Duhom. U ovom poglavlju pokušat ćemo pokazati kako se to dogodilo i, što je još važnije, dokazati

⁹⁵ Isključujući Evanđelje Hebrejima, koje je tradicija pripisivala Pavlu.

da je Biblija koju danas imamo, u skoro svim verzijama i prijevodima, točan i pouzdan prijevod izvornog dokumenta.

Kratki pregled

Kao što smo već rekli prije, Bibliju je pisalo oko 40 različitih pisaca u razdoblju od oko 1600 godina, otprilike između 1500. g. pr. Kr. i 100. g. po Kr. Ovi pisci su potjecali iz različitih sredina i imali su različito obrazovanje: bili su to kraljevi, državnici, pastiri i ribari. Neki su imali visoku naobrazbu kao Mojsije i Pavao, neki su došli iz skromnijeg okruženja kao Amos i Petar, ali svi imaju zajedničku i prepoznatljivu karakteristiku: misli koje su oni izražavali svojim riječima došle su od Boga. Mi to nazivamo *nadahnućem*. Biblija je “nadahnuta” knjiga, a nadahnuće je proces pomoću kojeg je Bog dao svoje misli onima koje je izabrao da budu Njegovi glasnogovornici, dopuštajući im da oni izraze te misli svojim riječima.

Naravno, bilo bi prekrasno kada bi izvorni rukopisi koje su napisali proroci i apostoli još uvijek postojali. Nažalost, oni nisu preživjeli. Ali mi imamo prijepise izvornih rukopisa, na tisuće njih. Nijedna drevna knjiga nema toliko sačuvanih prijepisa kao Biblija. Stručnjaci tvrde da samo novozavjetnih rukopisa na grčkom, koji podupiru izvorni tekst, ima približno 5.400, a rukopisa ili prijevoda na drugim jezicima više od 19.000.⁹⁶ Većina ovih najstarijih rukopisa Novoga zavjeta je nepotpuna, ali ako ih usporidimo i kompletiramo dijelove koji postoje, moguće je re-

⁹⁶ Eldon J. Epp u *The Anchor Bible Dictionary*, Doubleday, 1992., sv. 6, str. 415,417; Nancy J. Vyhmeister, “The Jesus of History” u Ball i Johnsson (urednici), *The Essential Jesus*, Pacific Press Publishing Association and Signs Publishing Company, 2002., str. 54.

konstruirati čitav Novi zavjet. Kao što ćemo vidjeti, ima i mnoštvo rukopisa Staroga zavjeta.

Svih 39 knjiga Starog zavjeta napisano je skoro u potpunosti na hebrejskom, a 27 knjiga Novog zavjeta napisano je na grčkom dijalektu poznatom kao *koine*. Stoga se hebrejski i grčki smatraju izvornim jezicima Biblije. Neodoljiva želja svih prevoditelja i komentatora bila je da se što više približe izvornim jezicima i da proniknu što je moguće određenije u značenje tih jezika u svim prijevodi-ma i verzijama.

Sve do sredine 19. stoljeća, većina od najstarijih poznatih rukopisa dolazila je iz četvrtog stoljeća ili kasnije. Najpoznatiji od ovih ranih rukopisa je *Vatikanski kodeks*, tako prozvan zato što je u vlasništvu Vatikanske knjižnice u Rimu, a ne zato što na bilo koji način posebno prikazuje neko doktrinarno gledište. On datira iz oko 325. godine i sadrži skoro cjelokupni prijepis Biblije osim nekoliko knjiga Novog zavjeta. *Aleksandrijski kodeks* je prijepis s kraja četvrtog ili početka petog stoljeća — datira oko 425. godine ili nešto ranije — i sadrži skoro cijeli Novi zavjet. *Codex Ephraemi* napisan je oko 450. godine i sadrži cijelu Bibliju, jedino što se sada može čitati samo pod infracrvenim svjetlom. Ovi, kao i drugi rukopisi, bili su osnova za revidirani prijevod Biblije tiskan 1881. godine i otada su utjecali na mnoge prijevode. Postoji također veliki broj kasnije nastalih prijepisa Novog zavjeta na grčkom iz petog i šestog stoljeća.

Trebamo također imati na umu da količina i starost prijepisa Novog zavjeta daleko nadmašuju postojeće prijepise bilo koje druge stare knjige. Prema stručnjacima koji se bave prijepisima, poznato je samo osam prijepisa spisa grčkog povjesničara Herodota — “oca suvremene povijesti” — i dva prijepisa poznatih *Ljetopisa* rimskog pisca Tacita.⁹⁷ Smatra se da najraniji sačuvani prijepis knjige Julija Cezara *Galski ratovi* datira iz oko 900. godine, skoro 1000

godina nakon što je napisan,⁹⁸ ali nitko ne dovodi u pitanje njegovu vjerodostojnost. Najstariji je poznati prijepis velikog Homerovog epa *Ilijade*, datiran 400 godina kasnije nego što je ep napisan.⁹⁹

S druge strane, najraniji prijepis ili dijelovi prijevsa Novog zavjeta sačuvani su i prepisivani unutar 100 godina nakon što je Novi zavjet napisan, a neki od njih čak i prije. Nepobitna je istina da su prijevsi Novoga zavjeta stariji, opsežniji i jači dokaz nego za bilo koju drugu knjigu koja nam je došla iz starog svijeta.

Također je važno razumjeti koliku su odgovornost i brigu imali oni koji su, prije izuma tiska, prepisivali rukom ove knjige. Vjerujući da pred sobom imaju Božju riječ, oni su poduzimali sve da ne pogriješe u prepisivanju. Stranice na kojima je napravljena pogreška, odmah su bacili. Ovo se osobito odnosi na hebrejske prijevse Staroga zavjeta. Floyd Hamilton opisuje "jedinostveni postupak" drevnih prepisivača Starog zavjeta kako bi "osigurali potpunu točnost teksta" koji su prepisivali. On zatim primjećuje:

"U cijelom Starom zavjetu izbrojene su riječi i redci, i određen je središnji redak i riječ. Broj riječi i redaka ustanovljen je zatim i u svakoj knjizi, i određen središnji redak i riječ. Točno je utvrđen i zabilježen središnji redak i riječ Zakona, čak i srednje slovo u svakoj knjizi i odjeljku. Kad god je neki pisar prepisivao Stari zavjet, u cijelosti ili djelomično, on je brojio retke, riječi i slova teksta koji je prepisao i provjeravao središnje retke, riječi i slova u svakom

⁹⁷ Prvih šest knjiga *Anala* također je preživjelo u jednom rukopisu koji datira iz oko 850. pr. Kr.; vidi Epp, navedeno djelo, str. 415. Većina preostalih *Anala* također je sačuvano u jednom rukopisu.

⁹⁸ Vyhmeister, navedeno djelo, str. 54.

⁹⁹ Isto

¹⁰⁰ Floyd Hamilton, *The Basis of Christian Faith*, Harper and Row, 1964., str. 204.

odjeljku, knjizi i cijelom Starom zavjetu, kako bi prijepis bio potpuno točan.”¹⁰⁰

Istovjetnu brigu pokazali su i oni koji su poslije prepisivali rukopise Novoga zavjeta. Govoreći o Novom zavjetu, Hamilton izjavljuje da je grčki tekst koji rabe prevoditelji danas “toliko točan da je po mišljenju istaknutih stručnjaka 999 riječi od 1000 isto kao i kada je izišao iz ruku izvornog pisca”.¹⁰¹

Ovaj posljednji citat dopušta mogućnost postojanja manjih razlika u tekstovima nekih rukopisa. Premda je to točno, nije zabrinjavajuće. Otkada je Biblija prenošena preko ljudskih prepisivača, neke pogreške su bile neizbježne. Ništa što čine ljudska bića nije savršeno. Izvanredna je činjenica da su te greške i propusti u prijepisima nevažni — radi se o pravopisnim pogreškama, nevažnim tekstualnim varijacijama, izostavljenim riječima, povremenom ubacivanju nevažnih bilješki, a takve su se pogreške mogle očekivati kada su umorni pisari naporno radili pod svjetlom svijeće na kraju dugog dana. Ali nema ničega što bi izmijenilo osnovno značenje izvornog teksta na bilo koji značajan način. Nema pogreške koja se ne može otkloniti usporedbom s nekim drugim prijepisom ili prijevodom. Dr. Nancy Vyhmeister osvrće se na ove pisarske pogreške, ali izjavljuje da “cjelokupna zbirka grčkih prijepisa sadrži samo nekoliko manjih varijacija” i ističe da se nijedna druga zbirka starih rukopisa ne slaže tako dobro kao što se slažu prijepisi Novoga zavjeta.¹⁰²

Kao što smo mogli očekivati, mnogi znanstvenici su pomno i kritički ispitali ove varijacije u biblijskom tekstu. To je dobro, jer istina i ovdje kao i na drugim mjestima mora odoljeti ispitivanju. Dr. Hugh Dunton analizira neke od varijacija u svojoj knjizi *Bible Versions* (Biblijski prije-

¹⁰¹ Isto, str. 208.

¹⁰² Vyhmeister, navedeno djelo, str. 55.

vodi) i zaključuje da nijedan stari tekst nije tako dobro potvrđen kao Novi zavjet. On se zatim osvrće na prijepise: "Podudarnost je nevjerojatno velika; razlike su razmjerno male i ne dovode u pitanje bilo koju značajnu doktrinu kršćanske vjere."¹⁰³ On dodaje da su vjerodostojne studije teksta potvrdile kako je "sigurna i pouzdana riječ od Boga".¹⁰⁴ Uz toliko veliku količinu otkrivene građe, teško je pomisliti da bi se situacija mogla promijeniti.

Nekoliko ključnih otkrića

Novija era otkrića rukopisa slučajno se poklopila s najžešćim napadima kritičara na Bibliju i rukopise na koje se ona oslanjala. Mnogi vjeruju da ovo uopće nije slučajnost. Friedrich Delitzsch, bučni njemački kritičar, govorio je u ime mnogih kritičara onog dana kada je napisao da je biblijski tekst, a osobito tekst Staroga zavjeta, pretrpio "promjene kakve ni najluđa mašta ne može zamisliti".¹⁰⁵ Ali rukopisi otkriveni između 1830. i 1930. godine dokazali su njemu i njegovim saveznicima da su pogriješili.

Sinajski kodeks. Do prvog važnog otkrića — "životnog pronalaska",¹⁰⁶ da posudimo izraz dr. Marshalla — došao je njemački znanstvenik Konstantin Tischendorf u Samostanu sv. Katarine u podnožju planine Sinaj 1859. godine. Zadivljujuća priča o otkriću *Sinajskog kodeksa* ispričana je mnogo puta i mi ćemo je ovdje ukratko ponoviti.

Tischendorf je čuo da Samostan sv. Katarine ima najveću zbirku drevnih biblijskih rukopisa na svijetu, a već

¹⁰³ Hugh Dunton, *Bible Versions*, Autumn House, 1998., str. 46.

¹⁰⁴ Isto, str. 62.

¹⁰⁵ Navedeno iz David Marshall, *The Battle for the Book*, Autumn House, 1991., str. 45.

¹⁰⁶ Isto, str. 69 i dalje.

ga je posjetio dvaput, 1844. i 1853. godine. Tijekom jednog od ovih ranijih posjeta, otkrio je veliku košaru punu starih pergamenata u velikoj dvorani u središtu samostana i rečeno mu je da su već dvije hrpe starih dokumenata kao što su ovi spaljeni. Prestravljen, spasio je što je mogao i ponio sa sobom kući nekoliko stranica za koje se ispostavilo da su odlomci Staroga zavjeta. Za svojeg trećeg posjeta 1859., on je otkrio u samostanskoj knjižnici veliki, uvezani rukopis za koji se ispostavilo da su ostaci cijele Biblije na grčkom jeziku kakvu mi danas imamo.

Sinajski kodeks je već bio razdijeljen u nekoliko dijelova u trenutku kada ga je Tischendorf otkrio 1850. godine. Danas se dijelovi koji su ostali i koji sačinjavaju pola izvornika, nalaze na četiri različita mjesta, a najveći dio, cijeli Novi zavjet, posjeduje British Library. Dospio je u London preko St. Petersburga na vrhuncu velike ekonomske krize 1933. godine, kad je zahvaljujući jednokratnoj dotaciji britanske vlade i prikupljanju novca od kuće do kuće konačno sakupljeno dovoljno sredstava kako bi se kupio ovaj dokument od neprocjenjive vrijednosti za narod kojem je prvom u svijetu dana Biblija na engleskom jeziku. *Sinajski kodeks* jedan je od dva najstarija prijepisa cijele Biblije.

Nazvan po mjestu gdje je otkriven, u podnožju planine Sinaj, *Sinajski kodeks* je danas naširoko poznat kao jedan od najvažnijih prijepisa koji su ikada otkriveni. On pouzdano datira iz sredine četvrtog stoljeća, a napisan je između 330. i 350. godine. Opisan je kao "neprocjenjivo blago" i "kao jedan od najvrednijih rukopisa za tekstualnu kritiku grčkog Novoga zavjeta"¹⁰⁷ i presudan je za naše razumijevanje povijesti kršćanske Biblije. On sužava jaz između posljednjeg apostola i najranijeg kompletnog prije-

¹⁰⁷ Vidi www.bl.uk/onlinegallery/asianafricanman/dodex; www.en.wikipedia.org/wiki/codexsinaiticus.

pisa Novog zavjeta na manje od 250 godina i pokazuje da su razlike između Biblije kakvu imamo danas i Biblije koja je postojala oko 350. godine zanemarive. Marshall kaže: "Zahvaljujući *Sirijskom kodeksu*, možemo sa sigurnošću reći da su u Novom zavjetu naše Biblije dvadesetog stoljeća sačuvane sve namjere i ciljevi evanđelja, knjiga i poslanica u onakvom obliku u kakvom su ih napisali njihovi autori iz prvog stoljeća."¹⁰⁸

Sirijska verzija Novog zavjeta. Sirijski je bio jezik kojim se govorilo u istočnoj Siriji oko starog grada Edese u ranim stoljećima kršćanske ere. Stanovnici tog područja, koji nisu govorili ili čitali latinski ni grčki, prihvatili su kršćanstvo dosta rano. Zato se kršćanski dokumenti na sirijskom jeziku počinju pojavljivati u isto vrijeme ili kratko nakon toga. Govoreći o ovim prvim sirijskim kršćanima, jedan pisac uočava važnu pojedinost: "Ne iznenađuje što se kršćanstvo u Edesi počelo samostalno razvijati, bez primjesa grčke filozofije i rimskih metoda vladanja koje su u ranom razdoblju izmijenile jednostavno kršćanstvo na zapadu i pretvorile ga u mješavinu poznatu kao katolicizam."¹⁰⁹

Hamilton prosuđuje da su rani prijevodi Novog zavjeta na drugim jezicima "posebno važna stavka u uređivanju novozavjetnog teksta" i tvrdi da je od raznih ranih prijevoda, ovaj na sirijskom jeziku "među najvažnijima".¹¹⁰

Za jedan drugi stari rukopis otkriven u Samostanu sv. Katarine 1892. godine ispostavilo se da je sirijski prijevod evanđelja koji datira iz oko 400. godine i koji je zapravo bio prijepis još starijeg prijevoda na sirijski jezik

¹⁰⁸ Marshall, navedeno djelo, str. 74.

¹⁰⁹ www.ntcanon.org/peshitta.

¹¹⁰ Hamilton, *Basis of Christian Faith*, Harper and Row, 1964., str. 209.

načinjen u drugom stoljeću. Mnogi drugi stari prijevodi Pisma na različitim jezicima preživjeli su djelomično ili u cjelini i, prema Hamiltonu, svi oni “omogućuju nam da budemo sigurni da u rukama imamo tekst izvornih pisaca”,¹¹¹ ali sirijsko evanđelje nam više od svih ostalih pokazuje “da je naš tekst identičan onome koji je bio u uporabi sredinom drugog stoljeća”¹¹² u dolini Eufrata i u zapadnoj Mezopotamiji. Vremenski razmak između najstarijeg preživjelog primjerka Novog zavjeta i izvornika nastavlja se smanjivati.

Papirusi Chester Beatty. Papirus je materijal na kojem su pisani stari dokumenti. Pravio se od stabljike močvarne biljke (papirusa) izrezane u vrpce po dužini, koje su se zatim slagale i prešale i, nakon pergamenta, bio je jedna od glavnih podloga za pisanje u starom svijetu. Alfred Chester Beatty, Amerikanac koji je živio u Engleskoj, otkrio je staru zbirku papirusa u Egiptu 1930. godine.

Ovi fragmenti papirusa, dobro očuvani u zemljanim ćupovima, pronađeni su na starokršćanskom groblju u blizini rijeke Nila, oko 70 kilometara južno od Kaira. Njihovo otkriće proglašeno je “najsenzacionalnijim otkrićem grčkih biblijskih rukopisa na papirusu”.¹¹³ Dr. Siegfried Horn nazvao ih je “najvećim otkrićem s obzirom na Novi zavjet”, dodavši kako su papirusi Chester Beatty još jednom pokazali kako “u biblijskom tekstu nikada nije došlo ni do kakve značajne promjene”.¹¹⁴

¹¹¹ Isto, str. 210.

¹¹² Isto, str. 209.

¹¹³ *The Anchor Bible Dictionary*, Bantam Doubleday Dell Publishing Group Inc, sv. 1, str. 901.

¹¹⁴ Sigfried H. Horn, *Light From the Dust Heaps*, Review and Herald, 1955., str. 79,80.

Papirusi Chester Beatty sadrže dijelove svih četiriju evanđelja i Djela apostolska, deset gotovo čitavih Pavlovih poslanica i dijelove knjige Otkrivenja, kao i veliki dio Starog zavjeta, uključujući veći dio Postanka, Brojeva i Ponovljenog zakona, a neki od ovih rukopisa datiraju iz ranih 150-ih godina. Također ima dijelova zapisa proroka Izaije, Jeremije, Ezekijela i Daniela, a svi ovi ulomci datiraju s kraja drugog ili početka trećeg stoljeća. Jedan od najistaknutijih svjetskih stručnjaka za papiruse, profesor V. Wilcken, datira rukopise koji sadrže Pavlove poslanice u drugo stoljeće. U najnovije vrijeme stručnjaci datiraju sve papiruse Novog zavjeta Chester Beatty u razdoblje oko 220. do 230. godine, a mnoge od njih datiraju i prije od tog datuma.¹¹⁵ Ovo je samo 120 ili 130 godina nakon posljednjeg apostola i 100 godina bliže izvornicima od bilo kojih dotad otkrivenih rukopisa.

Jedan pouzdani autoritet kaže da papirusi Chester Beatty "potvrđuju izvanrednu pouzdanost prijenosa biblijskog teksta".¹¹⁶ Sir Frederic Kenyon, bivši direktor Britanskog muzeja napisao je da je neprocjenjiva vrijednost otkrića ovih rukopisa Chester Beatty u tome što je "razmak između ranijih rukopisa i tradicionalnih datuma knjiga Novog zavjeta toliko smanjen da postaje zanemariv u bilo kojoj raspravi o njegovoj vjerodostojnosti". Govoreći o pouzdanosti dokaza papirusa Chester Beatty, Kenyon je biranim riječima nastavio govoriti o cijeloj Bibliji, a to su nakon njega zaključili mnogi drugi: "Nijedna druga stara knjiga nema ni približno toliko starih potvrda za svoj tekst, i nje-

¹¹⁵ Vidi *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Oxford University Press, 3. izd., 1997., str. 327; i Marshall, navedeno djelo, str. 81.

¹¹⁶ *The Anchor Bible Dictionary*, loc. cit.

¹¹⁷ F. G. Kenyon, *The Bible and Modern Scholarship*, John Murray, 1948., str. 20, citirano iz Vyhmeister, op. cit., str. 54.

dan nepristrani stručnjak ne može zaniijekati da je tekst koji je dospio do nas sadržajno potpuno očuvan.”¹¹⁷

Fragment Rylands. Najstariji od svih poznatih preživjelih rukopisa jest Fragment Rylands, otkriven u Egiptu 1936. godine, a sada se čuva u Knjižnici John Rylands na Sveučilištu Manchester. To je još jedna nevjerojatna priča o preživljavanju. Kako kaže samo njegovo ime, Fragment Rylands je komadić papirusa koji sadrži samo nekoliko redaka iz Evanđelja po Ivanu. Zajedno s drugim materijalima, stoljećima je korišten za umotavanje egipatskih mumija. Ispisan je s obje strane i sadrži retke iz Ivana 18, a nekoliko stručnjaka smještaju ga u početak drugog stoljeća, nekoliko godina nakon Ivanove smrti. To je dokaz da je u to vrijeme Evanđelje po Ivanu već kružilo i moralo je biti napisano prije tog datuma, što je tradicionalno prihvaćeno.

Kritičari iz 19. i početka 20. stoljeća osporili su tradicionalni datum Evanđelja po Ivanu, tvrdeći da je ono bilo napisano mnogo kasnije, a mnogi su čak držali upitnim je li Ivan napisao četvrto evanđelje. Horn ističe da su se zahvaljujući Fragmentu Rylands, brojni znanstvenici 20. stoljeća, uključujući Deissmanna, Dibeliusa, Kenyona i Goodspeeda, “izjasnili u korist apostolskog podrijetla četvrtog evanđelja”.¹¹⁸ Citirajući Kenyona, Marshall zaključuje slično:

“Ako pretpostavimo da je djelo cirkuliralo čak i kratko vremensko razdoblje izvan svojeg mjesta nastanka, ovo bi pomaknulo datum nastanka tog djela tako blizu tradicionalnom datumu u posljednje desetljeće prvog stoljeća da više nema nikakvog razloga dovoditi u pitanje ispravnost predaje.” Naravno, predaje da je Ivan napisao evanđelje

¹¹⁸ Horn, navedeno djelo, str. 80.

koje nosi njegovo ime i da je to učinio koncem 90-ih godina prvoga stoljeća.¹¹⁹

Ulomak Otkrivenja. Jedan od posljednjih ulomaka koji je izišao na svjetlo dana jest djelić knjige Otkrivenje, pronađen u Egiptu i prvi put proučavan 1971. godine. Sadrži dijelove Otkrivenja 1, i po riječima dr. Stevena Thompsona, "to je najstariji poznati ulomak rukopisa knjige Otkrivenje".¹²⁰ Njegovo je značenje otkriveno zahvaljujući kompjutorskom programu na Kalifornijskom sveučilištu, pomoću kojeg su istraživači proučavali kombinaciju grčkih riječi — u ovom slučaju riječi koje se pojavljuju u prvom poglavlju Otkrivenja i također na ulomcima papirusa. Oni su se podudarali!

Knjiga Otkrivenje napisana je najkasnije 96. godine, a neki znanstvenici čak smatraju da je napisana i prije. Ulomak je pouzdano datiran u drugo stoljeće, što znači da sada imamo još jedan ulomak papirusa koji datira unutar 100 godina od nastanka izvornog rukopisa. Što je još važnije, razlike u riječima ulomka i grčkog teksta s kojeg je prevedena knjiga Otkrivenje i ovdje su zanemarive i beznačajne. Thompson kaže: "Većina tih razlika ne bi se pojavila u prijevodu",¹²¹ jer su to uglavnom sitnice, kao što su pravopisne inačice. Dokazi za tekstualni integritet Novoga zavjeta stalno se nadopunjavaju.

Vremenski razmak koji je postojao između prijepisa koji su bili rabljeni za ovlaštenu prijevod 1611. godine (na engleskom) i izvornog rukopisa, sada je smanjen na beznačajno vremensko razdoblje. Dokazi rukopisa izišli su na svjetlo dana i datiraju iz vremena kada su pisani izvor-

¹¹⁹ Marshall, navedeno djelo, str. 83.

¹²⁰ Steven Thompson, "Gem From the Trash", *Adventist Review*, 17. travnja 1997.

¹²¹ Isto.

nici ili kratko nakon toga. Razlike između izvornika i suvremenih prijevoda Biblije iznova su se pokazale nebitnima ili uopće ne postoje, niti je bilo *bitnih promjena značenja teksta*. Ovo se posebno odnosi na Novi zavjet i to zahvaljujući brojnim izvanrednim i značajnim otkrićima rukopisa u posljednjih 150 godina.

Svici pronađeni pokraj Mrtvog mora

Dosad smo se u ovom poglavlju usredotočili na rukopisne dokaze za Novi zavjet. Vidjeli smo da je Novi zavjet kakav danas postoji u Bibliji potpuno pouzdan i u osnovi isti kao kada je napisan prvi put. Ali što je sa Starim zavjetom, koji je toliko opsežniji i stariji?

Prije otkrića svitaka pokraj Mrtvog mora bilo je malo dokaza koji su podupirali Stari zavjet. Prva hebrejska Biblija tiskana je 1526. godine s tekstom uzetim iz hebrejskih rukopisa, od kojih je najstariji datirao iz 916. godine, više od 1500 godina nakon što je napisana posljednja knjiga Starog zavjeta. Dugo vremena nije bilo pouzdanih dokaza koji potvrđuju tekst Starog zavjeta. Čak je i sir Frederic Kenyon svojedobno izrazio sumnju da će ikada biti pronađeni hebrejski rukopisi koji bi potvrdili pouzdanost Starog zavjeta na način kako je potvrđen Novi zavjet. Smatrao je da je nemoguće da bi hebrejski rukopisi ikada bili pronađeni niti da će biti puno stariji od teksta na kojem se temeljila prva hebrejska Biblija.¹²² Činilo se da kritičari možda imaju pravo.

No, sve se dramatično promijenilo 1947. godine, kada je dječak pastir bacio kamen u špilju na obroncima Judejskog gorja uz obalu Mrtvog mora i čuo zvuk lomljenja glinenih posuda. Spisi pronađeni pokraj Mrtvog mora upra-

¹²² Vidi F. G. Kenyon, *Our Bible and the Ancient Manuscripts*, 4. izd., Harpers, 1951., str. 48.

vo su bili otkriveni. Priča je ispričana i prepričana stotinama puta u posljednjih šezdesetak godina i nedvojbeno će se nastaviti prepričavati još dugo vremena.¹²³ Zvuk lomljenja glinenih posuda bilo je drobljenje zemljanih čupova u kojima su se nalazili rukopisi sakriveni u špilji više od dvije tisuće godina.

Tu je bilo na stotine glinenih fragmenata i još više fragmenata svitaka, kako je potvrdilo istraživanje tijekom sljedećih pet godina pred zapanjenom javnošću. Iz te prve špilje stručnjaci su pažljivo sastavili najmanje četrdeset čupova i identificirano je dvjestotinjak različitih svitaka, kao i tisuće ulomaka drugih svitaka. Rukopisi sadrže biblijsku i nebiblijsku građu i od najveće su vrijednosti za znanstvenike svih usmjerenja i znanstvenih disciplina. Rečeno riječima profesora W. F. Albrighta, koji je istražio svitke ubrzo nakon njihovog otkrića, to je "najveće otkriće rukopisa suvremenog doba".¹²⁴

U blizini je otkriveno jedanaest špilja koje su sadržavale stare rukopise i još nekoliko špilja na obližnjim lokacijama. Jedna od špilja koja je pronađena kasnije sadržavala je 35.000 ulomaka svitaka. Stručnjaci Rockefellerovog muzeja u Jeruzalemu, gdje se svici sada čuvaju, smatraju da će proći desetljeća dok ne budu spojeni svi ulomci i otkrivene sve tajne dugo izgubljenih svitaka pronađenih pokraj Mrtvog mora. Oni koji su proučavali lokalitete i same svitke vjeruju da je u špilje bila skrivena knjižnica stare židovske zajednice, poznate kao eseni iz obližnjeg Kumrana, za vrijeme židovskog ustanka protiv rimskog okupatora Palestine od 66. do 70. godine, kako bi je sačuvali od uništenja od strane osvetničke rimske vojske.

¹²³ Više pojedinosti lako se može pronaći u većem broju knjiga i web-stranica.

¹²⁴ Iz Marshall, navedeno djelo, str. 58; vidi također Horn, navedeno djelo, str. 83.

Sami ćupovi vrijedan su dokaz starosti svitaka koje su sadržavali, i svi su oni prema arheološkim istraživanjima načinjeni u vrijeme rimske okupacije prije razorenja Jeruzalema 70. godine. Ima naznaka da su mnoge svitke, možda većinu njih koji su ovdje bili uskladišteni, odnijeli kradljivci prije otkrića špilja 1947. godine. U ime mnogih znanstvenika Horn kaže da je za svaku osudu činjenica što je izgubljeno toliko mnogo rukopisa, ali trebamo biti sretni da ih je toliko mnogo sačuvano. Značajne su riječi drugog znanstvenika: "Svici pronađeni pokraj Mrtvog mora najvažniji su otkriveni pisani dokazi suvremenog doba i nedvojbeno podupiru pouzdanost starozavjetnog teksta."¹²⁵

No, podupiru li činjenice ovu smjelu tvrdnju?

Do kraja 1952. godine, čak i prije nego što su svi svici bili otkriveni, bilo je očito da su oni koji su već pronađeni stari barem 2000 godina. U godinama nakon njihovog otkrića, svitke su intenzivno proučavali znanstvenici iz cijelog svijeta. Ispitivanja i analize nastavljaju se i danas. Svici su identificirani i katalogizirani, i sastavljeno je tisuće ulomaka. Postoje dijelovi iz najmanje 39 knjiga Starog zavjeta, osim Estere i Nehemije. Nikada prije nije bio pronađen nijedan rukopis ovakve veličine. Većina spojenih rukopisa pronađenih u špiljama pokraj Mrtvoga mora tisuću su godina stariji od prije poznatih najstarijih hebrejskih rukopisa.¹²⁶

Možda je od svih najpoznatiji svitak Izaije, pronađen u prvoj špilji. On je savršeno sačuvan i sadrži cijelu Knjigu proroka Izaije. Knjiga od 66 poglavlja ovog proroka koja je napisana oko 700. g. pr. Kr., prepisana je vještom i pažljivom rukom. Horn posvećuje nekoliko stranica detaljnom opisu pronalaska i važnosti svitaka pronađenih po-

¹²⁵ Hamilton, navedeno djelo, str. 204.

¹²⁶ *Seventh-day Adventist Bible Dictionary*, str. 970.

kraj Mrtvog mora, a o ovom svitku kaže sljedeće:

“Njegov tekst dokazuje da od vremena kada je prepisan, vjerojatno u drugom ili prvom stoljeću po Kristu, Knjiga proroka Izaije nije doživjela nikakve promjene. ... Sve koji su proučavali ovaj svitak duboko se dojmila očita činjenica da ovaj 2000 godina star biblijski rukopis sadrži potpuno isti tekst kakav mi danas imamo.”¹²⁷

Znanstvenici potvrđuju da u Izaijinom svitku postoje po greške prepisivača, kao i u većini rukopisa, ali ne obazirući se na te nebitne pogreške, Horn tvrdi da je očuvanje i otkriće ovih svitaka u “ovo presudno vrijeme u povijesti svijeta” bilo “poslano od Providnosti”.¹²⁸

On također citira nekoliko svjetski poznatih znanstvenika koji su odmah bili zadivljeni velikom sličnošću teksta svitka i Izaije u današnjoj Bibliji, uključujući Millara Burrowsa, Williama F. Albrighta i Johna Brighta — koji su u to vrijeme bili profesori na vodećim sveučilištima i svi su bili priznati biblijski stručnjaci. Bilježimo komentar samo jednog od tih vodećih autoriteta, Millara Burrowsa, stručnjaka za Izaiju, koji je rekao: “S izuzetkom ... razmjerno nevažnih propusta ... cijela knjiga je tu, i to je stvarno ista knjiga koja je sačuvana u masoretskom tekstu”¹²⁹ (Stari zavjet na hebrejskom s kojeg je preveden Autorizirani prijevod na engleskom). Znanstvenici koji su proučavali Izaijin svitak došli su do sličnih zaključaka. Stvarno je zadivljujuće da hebrejski tekst koji se koristi danas sadrži samo manje razlike u odnosu na Izaijin svitak koji je star više od 2000 godina.

Pa kako je onda moguće odrediti točan datum takvih dokumenata? Postoji nekoliko odgovora na ovo pitanje:

¹²⁷ Horn, navedeno djelo, str. 89,90.

¹²⁸ Isto, str. 91.

¹²⁹ Isto, str. 90.

1. Prijepis — ili rukopis — važan je trag, posebno onima koji proučavaju stare spise;
2. Čupovi u kojima su pronađeni rukopisi, ako ih ima, i materijal za omotavanje, kao što je laneno platno u kojemu su čuvani, mogu pomoći u određivanju datuma;
3. Usporedba s drugim rukopisima slične starosti;
4. Postupak obrade ugljikom 14 (C14).

Ova potonja tehnika usavršena je posljednjih godina i primijenjena na mnoge svitke pronađene pokraj Mrtvog mora. David Marshall to ispravno naziva “znanstvenim dokazom”, jer se odnosi na otkrivanje i mjerenje sadržaja ugljikovih izotopa u predmetu koji želimo datirati. Materijali stari 2000 godina mogu biti datirani ovim postupkom “s velikom preciznošću”.¹³⁰

Laneni zavoji u kojima su pronađeni mnogi svici pokraj Mrtvog mora bili su izloženi postupku datiranja ugljikom 14 i Marshall iznosi rezultate: “Većina svitaka datirana je u treće stoljeće prije Krista, a nekoliko u prvo stoljeće po Kristu i jako malo u drugo stoljeće po Kristu (podudarno s okupacijom lokaliteta za vrijeme drugog židovskog ustanka).”¹³¹

Ovakvi su se rezultati mogli očekivati od vjerske zajednice koja je doživjela svoj procvat u prvom stoljeću kršćanske ere i privremeno se vratila u svoj dom kada se politička situacija činila povoljnom. To također potvrđuje datiranje svitaka uvriježenim metodama. Horn ponovno kaže: “Ovaj dokaz pokazuje da su znanstvenici koji su datirali svitke u pretkršćansku eru i u prvo stoljeće po Kristu, bili u pravu i sve više znanstvenika prestaje sumnjati u rano datiranje ovih rukopisa.”¹³²

¹³⁰ Marshall, navedeno djelo, str. 60; Horn, op. cit., str. 86.

¹³¹ Marshall, navedeno djelo, str. 60.

¹³² Horn, navedeno djelo, str. 87.

Drugi stari rukopisi također potvrđuju pouzdanost Starog zavjeta, od kojih mnogi potječu iz špilja pronađenih pokraj Mrtvoga mora. Većina svitaka pronađenih pokraj Mrtvog mora bez sumnje dolazi iz prvog stoljeća prije Krista, stoga je sâm Isus — kada je navodio proroka Izaiju, na primjer — koristio verziju koja je po svojoj namjeni i svrsi bila identična tekstu u Knjizi proroka Izaije u današnjoj Bibliji.

Božja riječ na suvremenim jezicima

Biblija — Stari zavjet većinom na hebrejskom i nešto na aramejskom, i Novi zavjet na grčkom — došla je do nas tijekom stoljeća bez značajnog gubitka ili promjena. U njoj se nalaze upravo onakve knjige kako su prvotno napisane. Današnja Biblija na hebrejskom i grčkom jeziku gotovo je ista kao što je bila kada je izišla iz pera svojih izvornih autora. To je izvanredno.

Ali postoji problem: Mi ne govorimo i ne čitamo hebrejski ili grčki. Pa kako nama pomaže ta činjenica da je izvorni tekst Starog i Novog zavjeta opstao više od dvije tisuće godina?

Čak i u vrijeme kada je Biblija pisana, nisu svi koji su tada živjeli govorili hebrejski ili grčki. Stoga su u vrijeme nastanka kršćanske Crkve, izvorni zapisi prevedeni na druge jezike, uobičajene u određenom vremenu i narodu. Već smo spomenuli rani sirijski prijevod Novog zavjeta. Bilo je još mnogo drugih ranih prijevoda: armenski, koptski, egipatski, gotski i latinski — da spomenemo samo neke poznatije. Posebno značajni bili su latinski prijevodi, jer je latinski bio službeni jezik Rimskog Carstva. Jedan izvor ispravno zapaža: "Bilo je i za očekivati da će kršćani veoma rano uvidjeti potrebu za Biblijom na latinskom."¹³³ I tako je nastao starolatinski prijevod.

A prije bilo kojeg od ovih ranih kršćanskih prijevoda, hebrejski Stari zavjet bio je preveden na grčki, u verziji

poznatoj kao Septuaginta. Ovaj grčki prijevod Starog zavjeta nastao je u trećem i drugom stoljeću prije Krista. On je bio u sveopćoj uporabi kod Židova i kršćana u godinama nastanka kršćanske Crkve i vjerojatno ga je koristio i sâm Isus i apostoli. Prijevod izvornog teksta na suvremene jezike bitan je aspekt očuvanja i prenošenja biblijske poruke.

Ovi rani prijevodi pokazali su da se izvorni hebrejski i grčki mogu prevesti na druge jezike. Uistinu, oni moraju biti prevedeni kako bi Božju riječ mogli čuti i razumjeti oni koji ne znaju čitati hebrejski ili grčki, što uključuje većinu nas. I zato je od samog početka Biblija prevedena na mnoge jezike kako bi je ljudi mogli čitati i razumjeti. Danas postoji oko šest stotina engleskih prijevoda Biblije i oko pet stotina na francuskom, da ne govorimo o tisućama prijevoda na drugim jezicima. Hugh Dunton podsjeća nas na veoma važnu istinu da Biblija, "premda je prevedena, još uvijek ostaje Božja riječ",¹³⁴ jer su nadahnute misli, a ne riječi.

Stoga je cilj svih prevoditelja i prijevoda prenijeti značenje izvornog hebrejskog i grčkog u jezik "primatelj" (na koji se prevodi) što je moguće točnije. Ako ljudi trebaju čuti Božju riječ, oni je moraju imati mogućnost čitati u prijevodu koji najvjernije prenosi značenje izvornika na njihovom jeziku.

Kao što kaže jedan pisac, svrha svih prijevoda jest "prenijeti u suvremeni jezik izvorni jezik Biblije, priopćiti suvremenom čitatelju iste misli drevnih dokumenata koje su bile upućivane čitateljima njihovog vremena".¹³⁵ Ovo je bilo zlatno pravilo prevođenja, vodeće načelo svih prijevo-

24. ¹³³ *Problems in Bible Translation*, Review and Herald, 1954., str.

¹³⁴ Dunton, navedeno djelo, str. 13.

¹³⁵ *Problems in Bible Translation*, navedeno djelo, str. 35.

da koji su se pojavili u prvoj Crkvi i u vrijeme protestantske reformacije, kada se pojavila potreba da narod dobije Bibliju na svojem vlastitom jeziku nakon dugog, mračnog Srednjeg vijeka.

Posebno ćemo spomenuti engleski prijevod Biblije, jer je to materinski jezik mnogih čitatelja ili govornika engleskog jezika u zapadnoj kulturi. Najranije engleske prijevode napravili su Wycliffe i Tyndale — Wycliffe u rukopisnom obliku 1300. i Tyndale u tiskanom obliku 1526. godine. Tyndaleov Novi zavjet, objavljen u Njemačkoj nakon mnogo poteškoća i zlostavljanja, bio je prokrijumčaren u Englesku u bačvama hrane i balama tkanine kako ne bi bio otkriven i uništen. To su bili prvi tiskani dijelovi Biblije na engleskom jeziku. Nećemo pretjerati ako kažemo da je taj prijevod odigrao veliku ulogu u povijesti Biblije na engleskom jeziku i zapadne civilizacije. Oko 90 posto Tyndaleovog Novog zavjeta preuzeto je u uglednom Autoriziranom prijevodu iz 1611. godine.

Tyndale je vjerovao da ljudi ne mogu razumjeti Božju istinu “ako Pisma nisu jasna i razumljiva na njihovom materinskom jeziku”.¹³⁶ Kao katolički svećenik, Tyndale je izrekao poznate riječi koje su mu konačno donijele slavu i mučeništvo: “Ako Bog poštedi moj život ... ja ću učiniti da mladić koji hoda za plugom zna više o Pismima nego vi.” Danas je jasno da su se njegove riječi obistinile. Tyndaleov rad smatra se “početkom nove ere u povijesti Biblije na engleskom jeziku.”¹³⁷

Od tog vremena Biblija je stalno dostupna na engleskom. Ona je oblikovala engleski jezik, englesku naciju, engleski karakter i engleske vrijednosti i vjerovanja, a time je posredno oblikovala vrijednosti i vjerovanja zapad-

¹³⁶ Citirano iz Dunton, navedeno djelo, str. 9.

¹³⁷ McGrath, *In The Beginning*, Hodder and Stoughton, 2002., str. 73.

nog svijeta tijekom više od tri stoljeća. Nije se dogodilo slučajno da je s napadima na Bibliju u devetnaestom i dvadesetom stoljeću i gubitkom vjere u Bibliju kao Božju riječ, došlo do odgovarajućeg pada u zapadnoj kulturi, njezinom sustavu vjerovanja i vrijednosti do te mjere da mnogi upućeni ljudi vjeruju da se ona više nikada neće oporaviti. To je gubitak našeg naslijeđa i gubitak identiteta. Ipak još uvijek ima nade dokle god Biblija ostaje dostupna na engleskom jeziku i dokle god je najprodavanija knjiga.

Način na koji je nastao Autorizirani prijevod također je važan. Ta zadaća bila je povjerena najvećim umovima na sveučilištima Oxfordu i Cambridgeu onog vremena. Godine 1604., nedugo nakon što je na englesko prijestolje došao kralj James VI., bilo je određeno pedeset kompetentnih stručnjaka, od kojih su mnogi bili dobri poznavatelji hebrejskog i grčkog jezika, ili oba, da nastave rad. Bili su podijeljeni u šest timova — tri su radila na Starom zavjetu, dva na Novom zavjetu, a jedan se bavio apokrifima na koje se tada gledalo kao na dio Biblije i koji su 1611. godine uvršteni u izdanje Autoriziranog prijevoda. Posao je trajao sedam godina i već je ta činjenica dobar pokazatelj koliko su prevoditelji ozbiljno shvatili svoju zadaću.¹³⁸

Ovaj način rada postavio je visoka mjerila za sve dobre prijevode koji će nastati poslije. Najbolji prijevodi Biblije nastali su kada ih je radio tim prevoditelja. Mada posao može obaviti jedna osoba s odgovarajućim kvalifikacijama, njezin rad mogu provjeriti drugi kompetentni stručnjaci. Najpouzdaniji prijevodi obično su nastali na ovaj način. Takav način rada uvelike smanjuje mogućnost subjektivnog tumačenja, vjerske predrasude ili nedostatak znanja u određenom području koji se mogu potkrasti u konačnoj verziji prijevoda. Na taj način — koji se danas uvelike rabi

¹³⁸ Isto, str. 178 i dalje.

u novim prijevodima — izvorni tekstovi prevode se najvjernije i najispravnije.

Ugledni stručnjak s Oxforda, Alister McGrath, zaključuje svoje neobično zanimljivo razmišljanje u vezi s nastankom Autoriziranog prijevoda u knjizi *In The Beginning: The Story of the King James Bible* (U početku: Priča o prijevodu Biblije kralja Jamesa) riječima da su “ti prevoditelji doslovno ostvarili književnu prekretnicu i dali ljudima svojeg vremena ‘vrata spasenja’ i ‘nadu i utjehu za ono vrijeme’.”¹³⁹ Nešto slično može se reći za mnoge prijevode koji su se pojavili poslije. Božja riječ učinjena je dostupnom zahvaljujući ozbiljnim i poštenim naporima prevoditelja starih i najboljih izvornika hebrejskih i grčkih rukopisa, koje su s generacije na generaciju prenosili vjerni pisci i prepisivači koji su sačuvali originale do skoro nevjerojatnog stupnja točnosti. To se događa i danas u novim izdanjima koja su namijenjena svim ljudima na skoro svakom jeziku na Zemlji.

Sama Biblija kaže: “Sahne trava, vene cvijet, ali riječ Boga našega ostaje dovijeka.” (Izaija 40,8) Stoljeća svjedoče o istinitosti ovog proročanstva, čije se ispunjenje nekad nije moglo ni zamisliti — a ispunjava se još i danas. Štoviše, i sâm Isus je rekao nešto slično: “Nebo će i zemlja proći, ali riječi moje neće proći.” (Matej 24,35) Nisu prošle zahvaljujući, između ostalog, marljivim prepisivačima i iskrenim prevoditeljima.

Čak i prije otkrića svitaka pokraj Mrtvog mora, sir Frederic Kenyon, biblijski stručnjak, koji je toliko mnogo učinio u 20. stoljeću kako bi se suprotstavio krivim pretpostavkama i netočnim zaključcima brojnih suvremenika, objavio je svoj zaključak do kojeg je došao na temelju dostupnih dokaza: “Dok drži Bibliju u svojim rukama, kršćanin može reći bez straha i oklijevanja da drži pravu Bo-

¹³⁹ Isto, str. 310.

žu riječ, prenošenu kroz stoljeća bez bitnih gubitaka s naraštaja na naraštaj.”¹⁴⁰

Ovo su promišljene riječi velikog znanstvenika, a ne sanjarenje neinformiranog zanesenjaka. Ovo nije zavaravanje samog sebe, špekulacija ili neodgovorno ćaskanje. To je mišljenje velikog čovjeka koji u pitanje dovodi svoj ugled. Ne može se olako odbaciti ili ignorirati. Ono još i danas stoji kao vjerodostojna ocjena rukopisâ i tekstualnih dokaza. Nisu samo kršćani ti koji znaju da je Biblija do nas došla nepromijenjena i bez bitnih gubitaka. To može znati svatko.

Zaključak: *Tisuće starih biblijskih rukopisa, koji su s velikom pomnjom prepisivani i prevedeni, osigurali su točnost i vjerodostojnost biblijskog teksta.*

¹⁴⁰ Kenyon, navedeno djelo, str. 23.

5. poglavlje

Proročanstva govore

Proricanje budućnosti

Jedan od glavnih razloga za vjerovanje da je Biblija više od ljudskih riječi jesu proročanstva — i to posebno ispunjena proročanstva. Velik dio Biblije napisali su proroci — Izaija, Jeremija, Ezekiel, Daniel i drugi — koji su objavljivali Božje poruke narodu svojeg vremena. Prorok je osoba koja govori u Božje ime i prenosi Božje poruke jezikom koji ljudi razumiju.

Ali postoji još određenije značenje riječi *proročanstvo*. To također znači proricanje budućih događaja. Prorok je netko tko, govoreći u Božje ime, može proreći što će se dogoditi u budućnosti. A biblijski proroci učestalo proriču događaje koji će se dogoditi u godinama koje dolaze. Proročanstva o budućnosti Bibliju čine jedinstvenom knjigom. Nijedno ljudsko biće ne može samo od sebe proreći buduće događaje; jedan pisac kaže: "Biblijska proročanstva o budućim događajima jedinstvena su i zapanjujući su fenomen u povijesti."¹⁴¹

¹⁴¹ Allen Bowman, *Is the Bible True?* Pickering and Inglis, 1965., str. 81.

Biblija tvrdi da samo Bog zna i proriče budućnost i da Ga to predznanje izdvaja kao jedinoga, istinitoga Boga. “Ja sam Bog, i nema drugoga; Bog, nitko mi sličan nije”, izjavljuje On preko proroka Izaije. “Onaj sam koji od početka svršetak otkriva i unaprijed javlja što još se nije zbilo!” (Izaija 46,9.10) Ljudi kao Izaija, koji su prorekli buduće događaje, daju dokaze da je Bog govorio preko njih. Njihova poruka bila je Božja poruka; ona nije potekla iz njihovog uma. Zato Bog ponovno kaže preko Izaije: “Što prije prorekoh, evo, zbi se, i *nove događaje ja naviještam, i prije negoli se pokažu, vama ih objavljujem.*” (Izaija 42,9) Proročanstva o budućnosti dokazuju da je Božja riječ, Biblija, vjerodostojna i božanskog podrijetla.

Izvorna proročanstva jasna su i nedvosmislena. Za razliku od lažnih “proročanstava” u horoskopima koja nalazimo u mnogim novinama i časopisima, koja su neodređena i mnogoznačna, prava proročanstva su određena i obiluju pojedinostima. Ne mogu biti pogrešno shvaćena niti ih se može tumačiti na više načina. Njihovo značenje je jasno i svatko ih može razumjeti. Kao što ćemo vidjeti, biblijska proročanstva zadovoljavaju ove kriterije.

Ovo, naravno, vodi do druge značajke pravih proročanstava: ona mogu položiti ispit kritike. Možemo provjeriti jesu li se ispunila u nekom događaju koji je poznat nepristranom promatraču. Ispunjenje proročanstva tako je konačni ispit njegove vjerodostojnosti. Proročanstvo koje nije ispunjeno kada je došlo njegovo vrijeme, nije proročanstvo. Naravno, neka biblijska proročanstva još nisu ispunjena jer se odnose na događaje koji su pred nama. Ali ima na stotine proročanstava koja su se točno ispunila i to jača naše povjerenje u Bibliju i u konačno ispunjenje onih proročanstava koja se odnose na budućnost.

Ispunjenje proročanstava toliko je značajno za vjerodostojnost i pouzdanost Biblije da se smatra, kako tvrdi jedan znanstvenik, jednim od “dva najuvjerljivija dokaza

da je Biblija Božja riječ”.¹⁴² Ako Biblija sadrži istinita proročanstva o budućim događajima, to je najveći dokaz da proroci govore s nadnaravnom pronicavošću koja im je dana od Boga koji jedini zna budućnost. Pobijanje proročanstava ili otkrivanje druge knjige koja sadrži prava proročanstva ozbiljno bi narušilo povjerenje u Bibliju kao Božju riječ. Zapanjujuća točnost — kao i opsežnost — biblijskih proročanstava zahtijeva da ozbiljno razmislimo možemo li vjerovati u Bibliju i u ono što ona tvrdi da jest.

Više od četvrtine Biblije sadrži proročanstva koja se odnose na budućnost. Prema knjizi *Encyclopaedia of Biblical Prophecy* (Enciklopedija biblijskih proročanstava), od 31.124 retka u Bibliji 8.352 retka sadrže proročku građu koja se odnosi na budućnost.¹⁴³ Tu su proročanstva o gradovima, narodima, kraljevstvima, ljudima i pojedincima, kao i kratak pregled proročanstava o svjetskoj povijesti. Neka od njih sadrže zanimljive pojedinosti. Neka od njih zahtijevaju matematičke izračune. I mnoga proročanstva — većina njih — već su se ispunila. Osvrnut ćemo se samo na neka od ovih nevjerojatnih proročanstava.

Opustošenje Babilona

U našem ranijem razmatranju o starom gradu Babilonu izostavili smo važan aspekt biblijskog zapisa. Sada se moramo vratiti na Babilon i uzeti u obzir možda najvažnija biblijska mjesta koja se tiču Babilona — proročanstva o budućnosti Babilona.

Svakom normalnom čovječjem umu onog vremena bilo je nemoguće zamisliti da će “veliki Babilon” — koji je u

¹⁴² Hamilton, *Basis of Christian Faith*, Harper & Row, 1964., str. 305. Drugi dokaz je Kristovo uskrsnuće.

¹⁴³ J. B. Payne, *Encyclopedia of Biblical Prophecy*, Hodder and Stoughton, 1973., str. 681.

vrijeme biblijskih proroka već postojao oko dvije tisuće godina i koji je u njihovo vrijeme vladao tada cijelim poznatim svijetom — ikada biti uništen. Ali kao što smo vidjeli, to se dogodilo. Babilon je postao — i ostao — golema hrpa krhotina i ruševina u mezopotamskoj pustinji.

Mnogi gradovi starog istoka doživjeli su sličnu sudbinu, ali mnogi od njih su se ponovno uzdignu iz prašine. Često su na ruševinama prijašnjih bili sagrađeni novi gradovi. Ponekad se to dogodilo nekoliko puta, kao u slučaju Jerihona. Bio je sagrađen cijeli grad, zatim je došlo do uništenja i onda je ponovno sve sagrađeno na ruševinama prethodnog. Ali ovo se nije dogodilo s Babilonom. Zapazimo što je Biblija prorekla u Izaiji 13,19-22:

“Babilon, ures kraljevstava, ures i ponos kaldejski, bit će ko Sodoma i Gomora kad ih Bog zatrije. Nikad se više neće naseliti, od koljena do koljena ostat će nenapučen. Arapin ondje neće dizati šatora, nit će pastiri ondje počivati. Počivat će ondje zvijeri pustinjske, sove će im napuniti kuće. ... Hijene će zavijati iz njegovih palača, a čagljji iz raskošnih dvorova. ... Vrijeme se njegovo bliži, dani mu se neće produžiti.”

Izaija je napisao ove riječi o Babilonu oko 700. g. pr. Kr., stoljeće ili malo više prije nego što je Babilon doživio svoj najveći procvat u vrijeme jednog od njegovih najvećih kraljeva, Nabukodonozora. Prorok Jeremija, pišući više od stotinu godina nakon proroka Izaije, također proriče pad Babilona i uništenje u vrlo posebnim uvjetima: “‘Babilon će biti hrpa ruševina, brlog čagljima ... kraj nenastanjen ... vječna pustinja’, riječ je Jahvina. ‘Kaldeja [Babilon] će biti oplijenjena; do mile volje nju će pljačkati’, riječ je Jahvina. ... ‘Njihove riznice; nek’ ih opljačkaju.’” (Jeremija 51,37.26; 50,10.37)

Razmotrit ćemo samo tri od mnogih konkretnih pro-ročanstava koja se tiču Babilona na temelju riječi proroka Izaije i Jeremije, koje su napisali prije nego što su se ovi

dogadaji zbili — u nekim slučajevima stoljećima prije nego što su se proročanstva ispunila:

1. Babilon će opustošiti zauvijek. Prema Jeremiji, Babilon ne samo što će postati “hrpa ruševina”, nego će ostati “opustošen zauvijek”. Ovdje nema dvosmislenosti. Uzimajući u obzir običaj koji je bio rasprostranjen u svim istočnim zemljama, o obnavljanju gradova na ruševinama uništenih, ovo je bilo hrabro proročanstvo. To je bilo suprotno uobičajenoj praksi. I više od toga, ako se očekivalo da će se neki grad ponovno podići, to bi trebao biti Babilon. Točnije, Babilon je bio ponovno sagrađen nedugo nakon uništenja od strane Sanheriba 689. g. pr. Kr. Ali nije potrajao, iako do potpunog uništenja Babilona nije došlo još sedam stoljeća.

Drugi veliki gradovi Istoka — neki od njih stari kao Babilon ili još stariji — još uvijek su napredna trgovačka i kulturna središta, spomenimo samo neke: Damask, Jeruzalem, Antiohija, Aleksandrija, Sidon i Bizant. Svi su oni bili napadani tijekom stoljeća, neki od njih mnogo puta, neki su bili uništeni i ponovno sagrađeni. Ali nijedan od njih nije doživio sudbinu Babilona, nije postao “hrpa ruševina, kraj nenastanjen”. Govoreći o današnjem Babilonu, ili onome što je još ostalo od njega, arheolog dr. Siegfried Horn rabi izraz “vječna pustoš”.¹⁴⁴ Drugi pisac opisuje područje nekadašnjeg Babilona kao “divlju, opustošenu, sprženu, potpuno beživotnu i nenastanjivu pustinju.”¹⁴⁵ I sve se ove riječi, zapamtite, odnose na grad koji je prvotno bio sazidan ne u pustinji, nego na najplodnijoj površini Zemlje, u srcu glasovitog “Plodnog polumjeseca” na obalama velike rijeke Eufrata.

¹⁴⁴ S. H. Horn, *The Spade Confirms the Book*, Review and Herald, 1957., str. 43.

¹⁴⁵ E. A. Rowell, *Prophecy Speaks*, Review and Herald, 1973., str. 46.

Opustošenje Babilona nastavlja se do današnjeg dana. Vojne snage Sjedinjenih Američkih Država okupirale su lokalitet tijekom rata u Iraku i prouzročile velike štete na ostacima drevnog grada. Prema izvješću odjela Britanskog muzeja za Bliski istok, dijelovi lokaliteta izravnani su buldožerima kako bi napravili heliodrome i parkirna mjesta za teška vojna vozila.¹⁴⁶ Dr. John Curtis izvještava, između ostalog, da su znatna oštećenja zamijećena na poznatim vratima Ištar te da su vojna vozila američke vojske “zdrobila pločnike od opeke stare 2600 godina”. Prema ovom izvješću, ravnatelj iračkog državnog odbora za starine izjavio je da će “proći desetljeća dok se taj nered uredi”. Iako se zapovjednik američke vojske ispričao za štetu učinjenu ovom važnom arheološkom lokalitetu, činjenica je da je i početkom 21. stoljeća nastavljeno opustošenje Babilona.¹⁴⁷

Vrijedno je naglasiti još jedan aspekt opustošenja Babilona koje je spomenuo Jeremija. Nekoliko puta u svojem podužem proročanstvu o padu i uništenju Babilona, Jeremija upućuje na njegove legendarne zidine (vidi, na primjer, Jeremija 50,15; 51,12.44), a proročanstvo doseže vrhunac u riječima: “Široke zidine babilonske bit će do temelja razvaljene.” (Jeremija 51,58) Babilonske zidine — kako su zabilježili mnogi pisci — bile su najveća znamenitost grada. Grčki povjesničar Herodot, koji je osobno proputovao Mezopotamiju, oduševljeno je tvrdio da su babilonske zidine široke 25 metara i visoke preko 100 metara. Iskopavanja u Babilonu učinila su nužnu reviziju ovih brojki iako su rezultati još uvijek impresivni. Dvostruke zidine okružuju staru gradsku jezgru, od kojih je unutarnji zid širok najmanje tri, a vanjski najmanje sedam metara,

¹⁴⁶ www.wikipedia.org/wiki/Babilon.

¹⁴⁷ Isto.

dovoljno prostran da se na njemu utrkuju tri kočije jedna pokraj druge s dovoljnim razmakom.

Te moćne zidine, vidljive kilometrima, koje su se isticala u pustinji kao piramide u Egiptu i koje su stoljećima stajale kao prva babilonska obrana protiv osvajačkih vojski, bile su sustavno razarane. Veliki Kineski zid — ni približno toliko visok ni čvrst, ali stariji — još uvijek stoji i danas. A babilonske zidine su nestale; ostali su samo temelji. Kao što je Jeremija prerekao, “široke zidine babilonske bit će do temelja razvaljene”. Bilo da se odnose na prvotne gradske zidine, ili poslije sagrađene i proširene Nabukodonozorove zidine, Jeremijine riječi ostaju istinite do danas. Ni metar nije ostao nedernut od zidina koje su u Nabukodonozorovo vrijeme bile dugačke najmanje 15 kilometara u opsegu.

2. Babilon više nikada neće biti nastanjen. Zapazili smo da Biblija kaže kako Babilon više nikada neće biti nastanjen, da u njemu nitko neće živjeti kao što se živjelo stoljećima prije u vrijeme vladavine asirskog i babilonskog kraljevstva. Ona kaže da će Babilon biti “zauvijek” uništen i opustošen. Ali ni Izaija ni Jeremija nigdje ne kažu u podugom proročanstvu o Babilonu, da nikada neće biti obnovljen. Da su Izaija i Jeremija rekli da Babilon nikada neće biti obnovljen — kao što su neki proroci rekli o drugim biblijskim gradovima — dali bi lažno proročanstvo. Jer nakon uništenja od strane Sanheriba 689. g. pr. Kr., Babilon je bio obnovljen. Bio je znatno dotjeran i proširen u vrijeme Nabukodonozora (605.—562. g. pr. Kr.), koji ga je učinio najvećim gradom starog svijeta. Legendarni babilonski viseći vrtovi bili su jedno od poznatih sedam čuda starog svijeta.

Ipak Izaijine i Jeremijine riječi još uvijek stoje: “opustošen zauvijek” i “nikada više neće biti nastanjen”. Je li to prošlost ili je to još uvijek istina? Ovdje se moramo

osvrnuti na određene riječi biblijskog proročanstva. Taj veličanstveni grad, “zlatni” Babilon — glavni grad Nabukodonozorovog babilonskog kraljevstva, kao i asirskog kraljevstva prije njega — bio je u središtu Izaijinog i Jeremijinog proročanstva. On će postati “hrpa ruševina”; “ovako će potonuti Babilon i neće se više podići” (Jeremija 51,37. 64). I upravo to se dogodilo. Tijekom stoljeća Babilon se smanjivao i smanjivao, dok je konačno prestao postojati. Jedan stručnjak kaže da je nakon 290. g. pr. Kr. Babilon doživio konačni pad i tijekom idućih stoljeća “postupno izgubio svoju važnost i izgubio stanovnike”.¹⁴⁸

Posjetitelji Babilona danas će vidjeti nekoliko malih sela u blizini ruševina, ili čak unutar granica starog grada. Može li se ovo uskladiti s proročanstvom da Babilon nikada više neće biti naseljen? Naravno, jer ova sela ne znače ponovno pojavljivanje babilonskog kraljevstva. To nije slika slavnog, starog obnovljenog Babilona, niti su seljaci potomci starog babilonskog naroda. Onaj Babilon i njegovi stanovnici odavno su nestali, a sâm Babilon je uništen, opustošen i nenastanjen.

Posjetitelji danas također mogu vidjeti veliku, suvremenu palaču koja se nalazi na dijelu lokaliteta starog Babilona. Dao ju je sagraditi Saddam Hussein 1980-ih godina, i jedna je od mnogih velikih palača koje je on dao sagraditi diljem Iraka. Kao samozvani “nasljednik” Nabukodonozora, on je započeo ponovnu izgradnju starog Babilona kako bi ovjekovječio spomen na svoju osobnu veličinu i svoje navodno podrijetlo od starih Babilonaca. On je čak oponašao Nabukodonozora tako što je svoje ime dao upisati u opeke od kojih je izgrađen grad. Na jednom takvom natpisu stoji: “Ovo je izgradio Saddam Hussein.”¹⁴⁹

¹⁴⁸ www.lexicorient.com/co/babylon.

¹⁴⁹ www.wikipedia.org/wiki/babylon.

A ipak Saddamova palača je već opustošena, nenastanjena i prozori su razbijeni. Američke trupe koristile su je kao stambeni prostor kratko razdoblje nakon invazije na Irak 2003. godine. Opeke koje su koristili Saddamovi radnici u obnovi Babilona počele su pucati nakon deset godina na pustinjском suncu i ostaju rječito svjedočanstvo o ispunjenju biblijskog proročanstva.

3. Babilon će biti izvor svakojakog blaga. Prorok je opisao Babilon kao grad koji je "bogat blagom svakojakim" (Jeremija 51,13). Babilonsko veliko blago bilo je naširoko poznato. To je bio "zlatni grad", u kojem je sve izgledalo kao da je napravljeno od zlata jer je bilo prekriveno zlatnim listićima. Ali, naravno, nije trajalo. Doći će dani kada će toliko željeno babilonsko bogatstvo prijeći u ruke drugog naroda. Prorok je nedvosmisleno ustvrdio da će "Kaldeja [Babilon] biti oplijenjena, do mile volje nju će pljačkati" (Jeremija 50,10). Izaija je bio još izravniji. Kada je govorio o perzijskom kralju Kiru Velikom, Izaija je izjavio: "Ovako govori Jahve. ... Dajem ti tajna bogatstva i skrivena blaga." (Izaija 45,1.3) Ovo se ostvarilo 539. g. pr. Kr. kada je perzijska vojska pod zapovjedništvom Kira zauzela Babilon, a Kir postao vladar grada i babilonskog kraljevstva. Basnoslovno bogatstvo Babilona i okolnih gradova odneseno je iz Babilona u Perziju.

Jeremijino je proročanstvo, doduše, nagovijestilo da će se mnogi okoristiti neizmjernim babilonskim blagom. "Do mile volje nju će pljačkati", kaže on (Jeremija 50,10). Je li se i ovo također ispunilo? Je li Kir ostavio išta iza sebe kad je konačno sišao sa svjetske pozornice? Jedan pisac spominje "rodno bogatstvo" Babilona i opisuje kako su stoljećima pljačkaši iskopavanjem došli do nagrade u ruševinama samog Babilona i susjednih gradova:

"Kir je uzeo mnogo blaga; Kserkso i njegova vojska uzeli su samo u zlatu vrijednost od 150.000.000 američkih

dolara, ne računajući ostali bogati plijen. Zatim je došao Aleksandar, ali kada je shvatio da je babilonsko blago toliko iscrpljeno, dao je iz njegovih riznica vrijednost od oko 50 dolara svakom vojniku u svojoj vojsci, a za sebe zadržao golemo blago. Dvije stotine godina nakon smrti Aleksandra, ovu zemlju uništili su Parti, a zatim su, prema proročanstvu, iz velike daljine došli Rimljani zbog istog cilja.”¹⁵⁰

Rimljane je vodio Heraklo, car Istočnog Rimskog Carstva, čije je podvige, između ostalih, opisao Edward Gibbon u svojoj proslavljenoj knjizi *Decline and Fall of the Roman Empire* (Propadanje i pad Rimskog Carstva). Skeptični Gibbon priča kako su brojne ekspedicije tijekom razdoblja od stotinu godina dolazile na ruševine Babilona i susjednih gradova s jedinim ciljem — pronaći što je više moguće blaga starog Babilona. O rimskim ekspedicijama pod vodstvom Herakla oko 632. g. pr. Kr., Gibbon piše: “Iako je većina blaga odnesena ... blago koje je ostalo kao da je nadmašilo njihova očekivanja i čak su zasitili svoju pohlepu.”¹⁵¹ I tako, tijekom više od tisuću godina, mnogi pljačkaši pokrali su ruševine Babilona i mnogi su bili “zadovoljni”, kao što je predvidjelo proročanstvo.

Babilon je nepobitan dokaz o istinitosti biblijskih proročanstava.

Osvajanje Tira

Oko 850 kilometara zapadno od Babilona, na istočnoj obali Sredozemnog mora, nalazio se napredni grad Tir. Drevni je feničanski grad bio stariji od Babilona i stoljećima je vladao morem kao što je Babilon vladao kopnom.

¹⁵⁰ Rowell, navedeno djelo, str. 50.

¹⁵¹ Edward Gibbon, *Decline and Fall of the Roman Empire*, J. M. Dent & Sons, 1910., IV, str. 529.

Doseljenici iz Tira osnovali su veliki grad Kartagu na sjeveru Afrike u devetom stoljeću prije Krista i još prije kršćanske ere iz Tira su plovili brodovi u Britaniju u potrazi za kositrom. S pogodnim pristaništem, dobrim brodogradnjom, navigacijskom stručnošću i oštroomnim trgovcima, Tir je stotinama godina bio trgovački centar svijeta. "Trgovina starog svijeta odvijala se u tirskim skladištima", tvrdi jedan izvor.¹⁵²

Tir se prvotno sastojao od dva grada, a mogli bismo reći da je to bio jedan grad s dva središta ili čvorišta, jednim na kopnu, a drugim na otoku udaljenom približno kilometar od obale. U doba procvata Tira kopneni dio — ili stari Tir, kako je često poznat — bio je stambeni dio, dok su skladišta, brodogradilišta i glavna luka bili smješteni na otoku kojemu je pristup bio jedino preko duboke vode. Basnoslovno bogatstvo Tira i trgovačka sposobnost njegovih trgovaca, kao i neizbježan osjećaj raskoši i samodostatnosti proizišao iz višestoljetnog uspješnog trgovanja, opisani su u riječima proroka Ezekijela: "Mudrošću svojom i razborom nateče bogatstva, riznicu napuni srebrom i zlatom! Mudar li bijaše trgovac, bogatstvo svoje namnoži! Al' ti se s bogatstva srce uzoholi." (Ezekiel 28,4.5) Ali to nije potrajalo.

Godine 586. pr. Kr., Ezekiel je prerekao uništenje i pad grada Tira. Riječima koje ne mogu biti krivo shvaćene, biblijski prorok govori o onome što se gradu sprema. I zapazite kako Ezekiel pripisuje svoju poruku Bogu koji od početka zna kraj i kako u pojedinosti opisuje pohod koji će poduzeti uništavajuća babilonska vojska:

"Ovo je kako govori Jahve Gospod: Gle, dovest ću na Tir sa sjevera Nabukodonozora, kralja babilonskoga, kralja nad kraljevima, s konjima i bojnim kolima, s konjanicima, četama i mnoštvom naroda! Kćeri će tvoje u polju

¹⁵² www.wikipedia.org/wiki/Tyre.

mačem posjeći! Protiv tebe dići će kule opsadne, nasuti protiv tebe nasipe i podić protiv tebe štitove. Na zidove će tvoje upraviti zidodere, i tvoje će kule kukama oboriti! ... Poplijenit će bogatstvo tvoje, tvoje će razgrabiti blago! Razorit će tvoje zidine, i kuće tvoje divne srušiti! Kamenje, drvo, prašinu tvoju u more će pobacati! A ja ću prekinuti jeku tvojih pjesama, i zvuk se tvojih harfa više neće čuti! Pretvorit ću te u pećinu golu, postat ćeš sušilište mreža. Više se nikad nećeš podići, jer ja, Jahve, rekoh! — to riječ je Jahve Gospoda.” (Ezekiel 26,7-9.12-14)

Jesu li ova vrlo određena proročanstva o propasti Tira ispunjena i, ako jesu, kada? I kako?

Kasnije te godine — ili možda početkom 585. g. pr. Kr. — veliki Nabukodonozor sišao je na Tir sa svojom moćnom vojskom, krećući se sjevernim putem od Babilona prema Sredozemlju, upravo kako je prorok nagovijestio. Nabukodonozor je trinaest godina držao Tir pod opsadom, a tijekom tog vremena osvojio je i potpuno uništio stambeni dio grada na kopnu, i konačno se povukao 572. g. pr. Kr. bez ikakvog plijena za svoj trud. Ezekiel je također rekao da će Nabukodonozorova vojska uložiti velike napore u pokušaju osvajanja Tira, a ipak ni on ni njegova vojska neće primiti “nikakve dobiti od toga što krenuše na Tir” (Ezekiel 29,18).

Nabukodonozor, koji je u to doba vladao svijetom, ne bi bio zadovoljan trinaestogodišnjom opsadom koja mu nije donijela ništa, posebno u pogledu poznatog bogatstva Tira. Što se, dakle, dogodilo? Za vrijeme opsade stanovnici Tira premjestili su svoj imetak i blago na otok koji su mogli uspješno braniti. U svojoj odličnoj knjizi *The Basis of Christian Faith* (Temelji kršćanske vjere), Floyd Hamilton piše:

“Nabukodonozor je držao pod opsadom grad na kopnu trinaest godina i konačno ga osvojio, ali prije njegovog pada Tirci su sklonili većinu svojeg imetka u grad na otoku.

Stari grad uništila je pobjedonosna Nabukodonozorova vojska, ali njegove ruševine su stajale dva i pol stoljeća, jer su Tirci odlučili živjeti samo na otoku gdje ih je njihovo brodogradništvo moglo zaštititi, i zato grad na kopnu nije bio obnovljen.¹⁵³

Stoga je u ovo vrijeme bilo uništeno samo pola grada i samo je pola proročanstva ispunjeno.

Tir je nastavio trgovati iduća dva i pol stoljeća dok se nije pojavio Aleksandar Veliki 332. g. pr. Kr. s nepobjedivom vojskom koja je krenula u osvajanje cijelog civiliziranog svijeta. Aleksandar je poznat kao jedan od najvećih vojnih genija u povijesti i trebalo mu je samo sedam mjeseci da završi posao koji je Nabukodonozor započeo prije 250 godina. Suočen s vodenom zaprekom dugom 1000 metara koja ga je dijelila od cilja, Aleksandar je zapovjedio svojoj vojsci da napravi nasip preko mora do grada na otoku koji je došao osvojiti. To je bila genijalna zamisao i veliki podvig. Koristeći ruševine i ostatke grada na kopnu koji je Nabukodonozor uništio, rad je trajao toliko dugo dok se do Tira nije moglo doći suhim putem.

Ezekiel je preorekao i ovu hrabru i genijalnu strategiju. Nekih 250 godina prije nego što se to dogodilo, Ezekiel je rekao: "Kamenje, drvo, prašinu tvoju u more će pobacati." (Ezekiel 26,12) Aleksandrova vojska učinila je upravo to. Nasip je podignut od građe i kamenja starog Tira. Bilo je potrebno toliko puno materijala za taj posao da su uporabljeni svi ostaci starog grada. Arheolozi koji su poslije radili na otkrivanju starog Tira, nisu pronašli ništa jer ništa nije ostalo za iskopati. Aleksandar i njegova vojska sve su uporabili. Jedan izvještaj bilježi:

"Aleksandrov plan napada brzo je osmišljen i energično izvršen. On je uporabio zidove, kule, drveće i razrušene kuće i palače starog Tira, i od toga izgradio čvrst

¹⁵³ Hamilton, navedeno djelo, str. 308.

nasip do grada na otoku. *Potreba za građom bila je tako velika da je s lokaliteta pometena sva prašina i bačena u more.*¹⁵⁴

Još jednom su se riječi proročanstva pokazale istinitima. Kamenje, drveće, čak i zemlja i prašina, uporabljeni su za podizanje Aleksandrovog nasipa. Prijevod Biblije kralja Jamesa (na engleskom) rabi riječ "prašina" umjesto "oblutak" u 14. retku, što je uobičajen prijevod hebrejske riječi koja se pojavljuje u izvornom tekstu.

Aleksandrov nasip stoji do današnjeg dana, iako je neprepoznatljiv. Ovaj događaj ne samo da je promijenio tijek povijesti, već i izgled obale Sredozemnog mora. Tijekom razdoblja od 2300 godina, izmjena plime i oseke i morske struje nanijele su mulj i pijesak na obje strane nasipa, postupno ga šireći pa se gotovo izravnao s kopnom i prvotnim otokom. Nasip je sada mnogo širi nego što je bio kada ga je izgradila Aleksandrova vojska. Danas je teško otkriti da je to nekada bio samo uski suhozemni prolaz izgrađen samo s vojnim ciljem. Otok, nasip i kopno sada izgledaju kao jedno. Obalna crta s obje strane starog nasipa ušla je u more pa je cijeli krajolik promijenjen pod utjecajem plime i oseke i morskih struja zbog nasipa izgrađenog prije više od 2300 godina.

Turisti koji danas posjete Libanon, otkrit će da je nekadašnji Tir razvijen grad, četvrti po veličini u državi. Ali je on skoro cijeli izgrađen na nekadašnjem otoku, s pojačanim nasipom i proširenom obalom u smjeru sjevera i juga. Na mnogim suvremenim zemljovidima čak nije ni ucrtan rt koji je prvotno oblikovan kada je Aleksandar izgradio ovaj nasip, koji je stoljećima bio značajka ove obalne linije. Premda Tir danas postoji, prvotni grad — fenički Tir — nikada nije bio obnovljen. Suvremeni Tir nije

¹⁵⁴ Rowell, navedeno djelo, str. 20.

onaj grad koji je razorio Nabukodonozor, niti su njegovi stanovnici potomci Feničana.

Možemo se samo još jednom diviti točnosti biblijskog proročanstva.

Uništenje Jeruzalema

Jeruzalem je tijekom stoljeća proživljavao teška razdoblja. Sa sličnom poviješću kakvu su imali Babilon i Tir unazad do 2000 godina prije Krista, Jeruzalem je više puta bio osvajan i razaran, ali za razliku od Babilona i feničkog Tira, preživio je i bio obnavljan više puta.

Danas je Jeruzalem nadaleko poznat kao jedan od najznamenitijih gradova na svijetu. On je stoljećima bio sveti grad Židova, kršćana i muslimana. To je bilo mjesto židovskog hrama i glavni grad ovog naroda. Za kršćane je to mjesto gdje je Isus stradao, umro i uskrsnuo. Za muslimane je to mjesto Muhamedovog uznesenja na nebo. Jeruzalem ima očaravajuću povijest i u Bibliji se spominje više od 670 puta. Ali u ovom dijelu razmotrit ćemo samo jednu od biblijskih poveznica s Jeruzalemom koja se odnosi na ispunjenje proročanstva.

Uoči svojeg raspeća, najvjerojatnije u utorak u tjednu Njegove muke 31. godine, Isus je izrekao proročanstvo o Jeruzalemu koje se svakom Židovu činilo nevjerojatnim u ono vrijeme. To je svakako iznenadilo učenike. Odnosilo se to osobito na veličanstveni hram, ponos židovskog naroda, a zabilježili su ga evanđelisti Matej, Marko i Luka — što je svakako pokazatelj važnosti koju su mu pripisivali. U Matejevom izvješću čitamo: “Kad Isus iziđe iz hrama i pođe dalje, pristupiše mu učenici njegovi da mu pokažu hramske zgrade. On im reče: ‘Vidite li ovo sve? Zaista, kažem vam: ovdje sigurno neće ostati ni kamen na kamenu. Svaki će se srušiti.’” (Matej 24,1.2) Važnost ove izjave može se potpunije razumjeti kada shvatimo koliko

je hram bio velik i veličanstven, zdanje koje se danas smatra jednom od najvećih građevina starog svijeta.

Dok su Isus i Njegovi učenici poslije raspravljali o ovom proročanstvu promatrajući grad s Maslinske gore — grebena koji se uzdiže ne više od stotinu metara iznad grada, oni su promatrali hram i njegovu okolinu kako se prostire ispred njih svjetlucajući na suncu, otprilike oko 1400 metara u opsegu. Možda su morali zaštititi oči od blještavila. Ovaj masivan niz zdanja sa stupovima, trijemovima i kolonadama, bio je izgrađen od bijelog kamena, a većina površina bila je prekrivena zlatom i ukrašena dragim kamenjem. Židovski povjesničar Josip Flavije ovako je opisao hram:

“Cijeli je bio pokriven pločicama od zlata velike težine i s prvim zrakama sunca odsjajivao je vatrenim sjajem i prisiljavao one koji su ga promatrali da skrenu pogled u stranu, kao da gledaju izravno u sunčeve zrake. No strancima se ovaj hram činio, kada su bili na udaljenosti, kao planina pokrivena snijegom; jer oni dijelovi koji nisu bili pozlaćeni, bili su iznimno bijeli.”¹⁵⁵

Ovo je dojmljiv opis — a tako je i bilo u stvarnosti. Josip Flavije izvješćuje da je kamenje bilo veličine 25 x 12 x 8 lakata, što je otprilike 11 x 5,3 x 3,5 metra i da su neki kameni blokovi bili dugački 45 lakata ili 20 metara.¹⁵⁶

Bila je to vrhunska građevina, sagrađena djelomično od masivnih kamenih blokova, o kojima je Isus govorio kada je prerekao da neće ostati kamen na kamenu. Bilo je to hrabro proročanstvo. Kako je Isus mogao biti siguran da neće ostati kamen na kamenu? Što je još zanimljivije, u Isusovo vrijeme hram još nije bio dovršen. Zavr-

¹⁵⁵ Josephus, *Wars of the Jews*, V,v, str. 6.

¹⁵⁶ Josephus, *Antiquities of the Jews*, XV,xi, str. 3; *Wars of the Jews*, V,v, str. 6.

šen je tek 64. godine, samo šest godina prije uništenja od strane Rimljana. Tako je Isus 31. godine prorekao uništenje građevine koja još nije bila završena. A ipak se sve zbilo točno onako kao što je On porekao.

Godine 66., rimska vojska pod zapovjedništvom Vespazijana krenula je na Jeruzalem kako bi ugušila posljednju, očajničku pobunu koju su Židovi podigli protiv omrznutih rimskih okupatora svoje zemlje. Kada je Vespazijan proglašen carem 69. godine, njegov sin Tit preuzeo je zapovjedništvo nad vojskom u Judeji i odmah počeo pripreme za zauzimanje Jeruzalema. Godina 70. zabilježena je u povijesti kao godina kada je Jeruzalem potpuno razorio rimska vojska, koja je brojila 80.000 vojnika. Tit je razorio sve. Hram je sravnio sa zemljom, kao i cijeli grad, kako bi pokazao Židovima i ostatku svijeta da ni najjače utvrde ne mogu odoljeti rimskoj vojsci. Nije ostao ni kamen na kamenu. Usprkos Titovoj naredbi, hram je zapaljen i neki od velikih kamenova poslije su razbijeni kako bi se sakupilo zlato koje se topilo s gorućeg krova. Iskopavanja 1968. godine otkrila su velik broj ovog hramskog kamenja, koje je bilo izvaljeno iz zidova od strane osvajača koji su uništavali.

Josip Flavije s mnogo pojedinosti bilježi posljednji napad na hram i očajne pokušaje Židova da spase svoje sveto mjesto. On izvješćuje da je pomrlo više od milijun ljudi za vrijeme četverogodišnje opsade Jeruzalema i, kada je sve bilo gotovo, zarobljeno je više od 97.000 stanovnika; mnogi od njih odvedeni su u Rim, gdje su služili kao robovska radna snaga za izgradnju Koloseja. U Rimu još uvijek stoji veličanstveni Titov slavoluk, između Foruma i Koloseja, kao trajni spomen na uništenje Jeruzalema od strane jednog od velikih rimskih vojskovođa. Na njegovim unutarnjim zidovima uklesani su prizori zarobljenika i plijen koji je dopremljen iz Jeruzalema 70. godine, uključujući sedmerokraki svijećnjak, jedan od svetih dijelova namještaja u hramskom Svetištu.

Titov slavlolik u Rimu trajni je podsjetnik na tu tragičnu epizodu u povijesti Jeruzalema. Jeruzalemski hram, potpuno uništen, još je jedan dokaz o ispunjenju proročanstva.

Poniženje Egipta

U biblijska vremena Egipat je bio jedna od najstarijih i najcjenjenijih zemalja starog svijeta, a njegova civilizacija bila je jedna od najrazvijenijih. U vrijeme Kristovog rođenja egipatska civilizacija bila je stara već više od 2000 godina. Njegova su postignuća još uvijek predmet rasprava i divljenja. Jedan pisac izvještuje da je u vrijeme starozavjetnih proroka, oko 700.—600. g. pr. Kr., Egipat bio poznat kao “žitnica svijeta, istaknut u znanosti, umjetnosti, raskoši i veličanstvu i kao predvodnik civilizacije”.¹⁵⁷

Kako bismo uočili važnost proročkih objava u vezi s Egiptom, moramo shvatiti opseg njegove veličine u očima suvremenog svijeta. Egipatski astronomi i matematičari bili su upoznati s matematičkim zakonima koji se studiraju i koriste i danas. Egipćani su proizvodili iznimno mekanu i finu tkaninu, staklo u boji, čak i umjetne dragulje koje je, prema nekim izvorima, “bilo teško razlikovati od prirodnih”.¹⁵⁸ Medicinska je znanost uznapredovala do te mjere da su postojali očni specijalisti i zubari, koji su kasnije čak pravili zlatne plombe. Visokorazvijene metode u poljodjelstvu krotile su vode moćnog Nila, a vještim načinom navodnjavanja okolna područja postala su najplodniji dio zemlje. Velike egipatske piramide stoje kao tihi dokaz konstrukcijskih i inženjerskih vještina kojima se i danas divimo.

¹⁵⁷ Rowell, navedeno djelo, str. 27.

¹⁵⁸ Hamilton, op. cit., str. 311. Hamiltonov stav je sažet u ovom odlomku.

Kamo je Abraham otišao kada je u njegovoj zemlji zavladao glad? U Egipat. Kamo je Jakov poslije poslao svojeg sina da kupi žito? U Egipat. Gdje je Mojsije bio obrazovan? U Egiptu. Gdje su živjeli sinovi Izraelovi 430 godina? U Egiptu. A stotinama godina poslije, kamo su pobjegli Josip i Marija da izbjegnu Herodov gnjev i sačuvaju život djeteta Isusa? U Egipat.

Utjecaj i ugled Egipta u starozavjetno vrijeme, pa čak i poslije, nepobitan je. Egipat se uvijek isticao među narodima i bio sastavni dio povijesti. Svakome tko je u starozavjetno vrijeme živio u Izraelu ili u nekoj drugoj zemlji, činilo se da je Egiptu suđeno da traje zauvijek.

Ali 587. g. pr. Kr., prorok Ezekiel je počeo iznositi dugi niz proročanstava o Egiptu, koja se nalaze u poglavljima 29—32 njegove knjige, čije bi nam dublje proučavanje oduzelo puno vremena. Ezekiel je jasno rekao o egipatskoj budućnosti:

“Od zemlje ću egipatske načiniti pustoš ... a gradovi njezini bit će četrdeset godina ruševine među razvaljenim gradovima. ... Kad mine četrdeset godina, skupit ću opet sve Egipćane između naroda kamo bijahu raspršeni. Vratit ću izgnanike egipatske ... [u] domovinu njihovu, da osnuju ondje slabo kraljevstvo. Ono će biti najmanje od svih kraljevstava, da se više nikad ne digne nad druge narode.” (Ezekiel 29,12-15)

U ovim redcima valja posebno zapaziti dvije stvari. Prvo, Egipat je trebao biti osvojen, njegov narod rastrkan i njegovi gradovi opustjeli u razdoblju od 40 godina. Mnogi istraživači Biblije misle da se ovo odnosi na prvo osvajanje Egipta od strane Perzijanaca pod vodstvom Kambiza, koje je počelo 524. g. pr. Kr. i trajalo do oko 487. g. pr. Kr., u razdoblju od oko 40 godina, iako neki smatraju da to može biti simbolična brojka, “koja se katkad rabi za označavanje dugog i teškog razdoblja”.¹⁵⁹ Glavnu pozornost u ovom proročanstvu, međutim, privlače redci 14 i

15 gdje je rečeno da će Egipat u svoje vrijeme obnoviti svoju nacionalnu prepoznatljivost i nešto od svoje prijašnje moći, ali *više nikad neće biti svjetska sila kakva je bila* tijekom proteklih 3500 godina. Bit će to “slabo” i “najmanje” kraljevstvo, “da se više nikad ne digne nad druge narode”.

Nagovijestiti da će ovaj narod biti toliko ponižen da više nikada neće vršiti bilo kakav značajniji utjecaj na međunarodnoj pozornici, bilo bi kao kad bismo danas rekli da će Sjedinjene Američke Države postati trećerazredna nacija, izgubiti sav svoj utjecaj i nikada više neće dominirati svjetskim poslovima. To bi bilo nezamislivo većini ljudi. Ali upravo to se dogodilo. Egipat je postao “slabo” kraljevstvo — i takvo je i danas. Izgubio je svoju snagu i utjecaj. Treba samo pročitati kasniju povijest Egipta i otkriti kako se sve ovo dogodilo. Floyd Hamilton to sažima ovako:

“Neobična propast Egipta bila je u tome što se trebao umanjivati, a kazna je bila sporo propadanje. ... Iz stoljeća u stoljeće postupno se smanjivala njegova važnost u politici i gospodarstvu, nestalo je sve staro bogatstvo, narod je bio pogođen siromaštvom i zemlja je bila smanjena politički sve dok nije postala slabo kraljevstvo.”¹⁶⁰

Proročanstvo također spominje Tebu i Memfis — dva najveća grada starog Egipta — čiju je sudbinu prerekao prorok Ezekiel, zajedno s uništenjem njihovih velikih hramova (vidi Ezekiel 30,13-16). Prorok je prerekao da u Egiptu više nikada neće biti kraljevske loze: “Neće više biti knezova u egipatskoj zemlji”, objavio je (Ezekiel 30,13). Hebrejska riječ za kneza koja je ovdje uporabljena označava osobu kojoj pripada vlast po rođenju, a ne druga hebrej-

¹⁵⁹ *The NIV Study Bible*, Zondervan, 1985., zapazite Ezekiel 29,11.

¹⁶⁰ Hamilton, navedeno djelo, str. 313.

ska riječ koja označava onoga koji je dobio ovlasti. Abdel Naser, koji je došao na vlast u Egiptu 1950-ih godina, bio je prvi autohtoni egipatski vladar nakon više od 2000 godina, ali on nije bio knez, njegovim žilama nije tekla kraljevska krv.¹⁶¹ Teba, Memfis i nekad moćni egipatski faraoni, svi su nestali.

Možemo se također osvrnuti na arapska i muslimanska osvajanja Egipta i zanemariti čudesni egipatski sustav navodnjavanja nakon osvajanja u sedmom stoljeću kada je sporim, neumoljivim isušivanjem rijeka i kanala za navodnjavanje, došlo do nepovratnih promjena koje su utjecale na egipatsko gospodarstvo i način života, kako je prerekao prorok Izaija (vidi Izaija 19,5.6). Još bismo mnogo toga mogli govoriti o ovom najstarijem kraljevstvu. Dovoljno je reći da još jednom vidimo nevjerojatno ispunjenje mnogih proročanstava u dugoj egipatskoj povijesti, ponajprije njegovo postojanje kao zemlje koja više nema utjecaja na svjetske poslove.

Raseljavanje Židova

Ima mnogo proročanstava koja se tiču židovskog naroda u Bibliji, više nego o bilo kojem drugom narodu ili kraljevstvu. Među najistaknutijim proročanstvima o Židovima jesu ona o razorenju Jeruzalema, sedamdesetogodišnjem sužanjstvu Židova u Babilonu, povratku iz izbjeglištva u domovinu i obnova Jeruzalema i svetog hrama. To je izuzetan slijed proročanstava — na primjer Jeremija 25,8-11; 29,10.11; i Daniel 9,1.2 — a još je zanimljiviji slijed ispunjenja, koji obuhvaća razdoblje od 605. do 535. g. pr. Kr. Trebalo bi nam cijelo poglavlje da bismo iscrpno istražili ova proročanstva.

¹⁶¹ Vidi *Encyclopaedia Britannica*, sv. 4, str. 391; sv. 8, str. 525.

Ali najpoznatija proročanstava koja se tiču Židova govore o njihovoj raspršenosti među drugim narodima. Nije dan drugi narod nije imao takvu povijest ili takvo postojanje. Danas se Židovi nalaze u svakom kutku Zemlje i u skoro svakom većem gradu. Ovo se nije promijenilo ni nakon osnivanja suvremene države Izrael 1948. godine.

Mnogobrojna proročanstva da će Židovi biti rasijani među narodima spadaju među najjasnija i najkonkretnija proročanstava u Bibliji:

“Vas ću rasijati po narodima; izvući ću protiv vas mač iz korica tako da će vam se zemlja pretvoriti u pustaru a gradovi u ruševine.” (Levitski zakonik 26,33)

“Jahve će vas raspršiti po narodima, i ostat će vas samo malen broj među narodima među koje vas Jahve odvede.” (Ponovljeni zakon 4,27)

“Jahve će vas razbacati po svim narodima, s kraja na kraj zemlje.” (Ponovljeni zakon 28,64)

Ovi redci u Levitskom zakoniku i Ponovljenom zakonu, kao i mnogi drugi, proriču usud Židova tijekom stoljeća i odnos drugih naroda prema njima. To nisu lijepe vijesti o narodu koji je Gospodin u prošlosti izabrao kao svoj. Biblija objašnjava da se sve to dogodilo zbog njihove stalne buntovnosti i neposlušnosti. “Ako me ni tada ne poslušate, nego mi se dalje budete suprotstavljali” (Levitski zakonik 26,27), rekao je Bog, uslijedit će njihovo rasijavanje i niz drugih posljedica.

Prvo veliko protjerivanje Židova dogodilo se u osmom stoljeću prije Krista kada su Asirci zarobili deset plemena sjevernog kraljevstva Izraela. Jedan izvor kaže da je većina deportiranih u to vrijeme “bila asimilirana u narod među kojim su bili prisiljeni živjeti”¹⁶² i potpuno su izgubili svoj identitet. Potom su Babilonci u šestom stoljeću prije

¹⁶² *Seventh-day Adventist Bible Dictionary*, str. 274.

Krista napali Jeruzalem, razrušili ga i odveli zarobljenike ostavivši dva plemena, Judu i Benjamina. Oni su zadržali svoj identitet tijekom sedamdesetogodišnjeg babilonskog sužanjstva, iako su mnogi odlučili ostati u Babilonu kada su perzijski kraljevi konačno dopustili Židovima da se vrate u svoju domovinu. Poslije, nakon što je ovo područje osvojio Aleksandar Veliki, Židovi se raseljavaju u mnoge dijelove grčkog helenističkog svijeta, ističući se svojom oštroumnosću za poslovanje i trgovanje.¹⁶³

Do kraja prvog stoljeća postojalo je barem 150 židovskih kolonija izvan Palestine, židovske prave domovine. Neki znanstvenici procjenjuju da je Židova u dijaspori u Rimskom Carstvu tijekom prvog stoljeća bilo u prosjeku 4,5 milijuna od ukupno 55 milijuna stanovnika Carstva. Tijekom Srednjeg vijeka Židove se moglo naći po cijeloj Europi, često s nerazmjernim društvenim ili ekonomskim utjecajem u odnosu na njihov broj. Danas gotovo da nema države na licu Zemlje gdje nema Židova.

Usporedo s proročanstvom o raspršenosti Židova među narodima pojavljuje se i proročanstvo da će biti progonjeni. "Ali među tim narodima nećeš imati mira. ... Život tvoj visjet će o niti; bojat ćeš se i danju i noću, i nećeš biti siguran za život svoj." (Ponovljeni zakon 28,65.66) "Izginut ćete među narodima — proždrijet će vas zemlja vaših neprijatelja." (Levitski zakonik 26,38) Ovo je žalosno, ali se također ispunilo.

Nijedan narod nije bio toliki predmet neprijateljstva, mržnje i odbojnosti kao Židovi. Navest ćemo dva primjera. Židovi su napadani i ubijani u nekoliko područja Engleske u Srednjem vijeku. Godine 1278., stotine Židova bilo je obješeno kao odmazda za zločin pripisan Židovima u Norwichu. Oni su konačno protjerani iz Engleske zakonom koji je donio Parlament i kraljevskim proglasom 1290. go-

¹⁶³ Isto.

dine, koji je tek 1650. godine ublažio Oliver Cromwell, koji je bio suosjećajni.¹⁶⁴

Ali najokrutnije progonstvo Židova u cijeloj povijesti dogodilo se tijekom Drugog svjetskog rata u Njemačkoj “od strane umno poremećenog Hitlera i Eichmanna”.¹⁶⁵ Holokaust je jedno od najgorih djela ljudskog barbarizma ikada počinjenih. Prema procjeni mnogih povjesničara, utemeljenoj na nacističkim dokumentima, u njemačkim koncentracijskim logorima nestalo je šest milijuna Židova — jednostavno zato što su bili Židovi. Bio je to dio Hitlerove politike rasnog čišćenja. Slična zvjerstva dogodila su se u drugim europskim zemljama u kojima je u to vrijeme dominirala Njemačka.

Navedeni biblijski tekstovi također upućuju na pustošenje Palestine i činjenicu da će njezini gradovi biti zatrpani pijeskom. I premda je ponovno naseljena i često se spominje u vijestima — uglavnom zbog loših razloga — Palestina je još uvijek zemlja ruševina. Hamilton ispravno zapaža: “Skoro ni u jednoj drugoj zemlji nema tako brojnih ruševina gradova i sela. Zemlja koja je prije davala utočište tolikom mnoštvu naroda sada je oskudna i ne može uzdržavati ni djelić svoje bivše populacije.”¹⁶⁶

Za Samariju, na primjer, nekoć glavni grad Izraela, a poslije drugi grad Palestine po važnosti, prореčeno je da će postati “kamena gomila” (Mihej 1,6). Njezino kamenje bit će bačeno u dolinu i njezini temelji razrušeni. “Danas je vrh brda gdje je bila Samarija obrađeno polje. ... U podnožju brda, u dolini, leže kameni temelji grada, i tako doslovno ispunjavaju proročanstvo,” kaže Hamilton.¹⁶⁷ Dr.

¹⁶⁴ J. Cannon (urednik), *The Oxford Companion to British History*, 1997., str. 533.

¹⁶⁵ Hamilton, navedeno djelo, str. 322.

¹⁶⁶ Isto, str. 323.

¹⁶⁷ Isto.

Horn kaže da će turisti koji danas posjećuju Palestinu “naći na brdovite goleti, s nekoliko stabala i oskudnom vegetacijom u većem dijelu zemlje”.¹⁶⁸ Proročanstva koja se tiču Židova i njihove pradomovine Palestine neosporno su ispunjena. Postoji dovoljno dokaza o ispunjenju ovih proročanstava koja obuhvaćaju preko 3000 godina povijesti.

I to se dogodilo s desecima drugih ili specifičnih proročanstava koja smo razmotrili u ovom poglavlju, koja se tiču drevnih gradova Babilona, Tira i Jeruzalema, egipatskog i židovskog naroda. Ispitali smo dokaze koji potvrđuju njihovo ostvarivanje i utvrdili da je to dokazano.

Ipak, ovo je samo dio cjeline. Bila bi potrebna cijela knjiga koja bi obuhvatila sva proročanstva u Bibliji i pružila dokaze o njihovom ispunjenju. Ali ako dokazi koji su izneseni u ovom poglavlju nisu dovoljno uvjerljivi, one koji su ostali sumnjičavi ne bi uvjerilo niti ispunjenje ostalih stotinu proročanstava i više. Na temelju građe koja je izložena u ovom poglavlju može se donijeti razuman zaključak.

Pogledajmo što su zaključila četvorica istraživača biblijskih proročanstava, neovisno jedan o drugom:

◆ Thomas Horne kaže da je ispunjeno proročanstvo “dokaz božanskog podrijetla Pisma” i da je “knjiga koja sadrži ova proročanstva obilježena pečatom Neba”.¹⁶⁹

◆ Stephen McQuoid kaže da je ispunjeno proročanstvo “nepobitan dokaz vjerodostojnosti Biblije”.¹⁷⁰

◆ Govoreći o velikom broju proročanstava u Bibliji, J. Montgomery Boice uvjerljivo izjavljuje da je “njihovo cjelokupno svjedočenje poražavajuće” za sumnjalice.¹⁷¹

¹⁶⁸ Horn, navedeno djelo, str. 129.

¹⁶⁹ Citirano iz Payne, navedeno djelo, str. 14,15.

¹⁷⁰ Stephen Mcquoid and Alastair Noble, *And Is It True? The Case for Christianity*, Authentic Media, 2004.

♦ J. B. Payne tvrdi da dokazi o ispunjenju proročanstava neizbježno pozivaju na “vjeru u Pisma kao Božju riječ” i podsjeća nas da riječi proroka posjeduju “autoritet kao i riječi samoga Boga”.¹⁷²

Ovi svjedoci podupiru tvrdnju Floyda Hamiltona navedenu na početku ovog poglavlja, da su ispunjena proročanstva jedan od “dva najuvjerljivija dokaza” da je Biblija Božja riječ — jedinstvena, nadahnuta, vjerodostojna i neodoljiva.

Zaključak: *Mnoga ispunjena proročanstva koja obuhvaćaju stoljeća povijesti snažno dokazuju da Biblija nije obična knjiga i da je doista ono što tvrdi za sebe — nadahnuta Božja riječ.*

¹⁷¹ Boice, *Standing on the Rock*, Hodder and Stoughton, 1984., str. 62.

¹⁷² Payne, navedeno djelo, str. 6.

6. poglavlje

Isus iz Nazareta

Mesija ili ludak?

Kršćanski znanstvenik i pisac C. S. Lewis kaže da je Isus, ako nije bio ono što je tvrdio za sebe — Sin Božji, Mesija — bio ludak. Lewisov argument glasi ovako: Samo osoba koja u potpunosti vlada svojim mislima, ili osoba koja je sasvim umno poremećena, može tvrditi da je Sin Božji, čak i sâm Bog. Samo osoba zdravog razuma može govoriti ono što je Isus govorio i poučavati ono što je Isus poučavao i u isto vrijeme tvrditi da je sveti Božji Sin. Lewis kaže: “Ili je ovaj čovjek bio i jest Sin Božji, ili je bio ludak.”¹⁷³

Novinar i bivši skeptik, Lee Strobel, autor nedavno objavljene dojmljive knjige o Isusu, raspravlja o ovom pitanju s vodećim kršćanskim psihologom. Strobel je zajedljivo pitao dr. Garyja Collinsa: “Je li Isus bio ludak?”

Dr. Collins je odgovorio: “Ako želite kratak odgovor, nije.”¹⁷⁴

Strobel bilježi da se nakon poduže rasprave vratio kući i pozorno ponovno pročitao riječi o Isusu zabilježene u No-

¹⁷³ C. S. Lewis, *Mere Christianity*, Fontana, 1955., str. 52—53.

¹⁷⁴ Lee Strobel, *The Case for Christ*, Zondervan, 1998., str. 195.

vom zavjetu. “Nisam mogao pronaći nikakve znakove neuravnoteženosti, obmane ili paranoje”, kaže on. “Upravo suprotno, bio sam još jednom ganut Njegovom dubokom mudrošću, Njegovom nevjerojatnom pronicavošću, Njegovom poetskom rječitošću i Njegovom dubokom sućuti.”¹⁷⁵

Neki ljudi u naše vrijeme tvrde da je Isus bio neuravnotežen i duševno labilan. Ta tvrdnja je osporavana toliko puta da nema nikakvo značenje. John Stott, koji je učinio više nego bilo tko drugi kako bi objasnio da kršćanska vjera u 20. stoljeću ima smisla, kaže: “Zavedeni ljudi ne varaju nikoga, nego same sebe, dok je Isus uvjerio milijune.”¹⁷⁶ Kada je u pitanju Isus, mnogi su ljudi bili prevareni obmanjujućim spisima mnogih takozvanih suvremenih znanstvenika, kako to uvjerljivo pokazuje dr. Paul Barnett u svojoj odličnoj knjizi *The Truth About Jesus* (Istina o Isusu). Ali sâm Isus nije bio prevarant.

Je li Isus stvarno ono što je tvrdio za sebe, što su prihvatili Njegovi učenici i što su dosljedno vjerovali kršćani tijekom mnogih stoljeća? Je li On Božji Sin, obećani i dugo očekivani Mesija? Odgovor — ili značajan dio odgovora — pronalazimo još jednom u proročanstvu.

U prethodnom smo poglavlju namjerno izostavili sva starozavjetna proročanstva koja govore o Mesiji koji treba doći i osloboditi svoj narod. A ipak jedan pouzdani izvor bilježi da čak 21 knjiga Starog zavjeta sadrži proročanstvo ili proročansko navještenje o dolasku Mesije.¹⁷⁷ Sada je red na nama da ispitamo neka od njih kako bismo utvrdili jesu li se ona ispunila u Osobi i životu Isusa i, ako jesu, kako i kada. Ovo je sljedeći nepobitan dokaz o to-

¹⁷⁵ Isto, str. 206.

¹⁷⁶ John Stott, *Christian Basics*, Baker Book House, 1984., str. 66.

¹⁷⁷ Payne, *Encyclopedia of Biblical Prophecy*, Hodder and Stoughton, 1973., str. 665—672.

čnom biblijskom predznanju budućnosti, a samim tim i o Njegovom božanskog podrijetlu.

Proročanstva o dolasku Mesije

Mesija je hebrejska riječ, a znači “osoba pomazana od Boga za posebnu svrhu”. Stoljećima su Židovi očekivali dolazak Mesije koji će ispuniti Božja obećanja tako što će ih osloboditi od njihovih neprijatelja, vladara koji će biti njihov spasitelj i kralj. Ovo vjerovanje potječe iz hebrejskih Pisama, koja danas zovemo Stari zavjet. Pedantni istraživači kažu da u Starom zavjetu ima više od 300 proročanstava koja se odnose na Mesiju. Stoga bi nam trebalo biti razmjerno lako utvrditi je li Mesija već došao i, ako jest, tko je On.

Kršćani vjeruju da su mesijanska proročanstva — kako ih često nazivamo — bila ispunjena u Isusu. Ova proročanstva su proreкла Njegovo rođenje, život, smrt i uskrsnuće. Kršćani također vjeruju da će ona mesijanska proročanstva koja nisu bila ispunjena o prvom Isusovom dolasku biti ispunjena o Njegovom drugom dolasku. Razlog je što su starozavjetni proroci često govorili o dva Isusova dolaska kao o jednom velikom događaju. Oni su više govorili o onome što će Mesija učiniti nego kada će se to dogoditi.

Stoga, jesu li kršćani u pravu kada vjeruju da su starozavjetna proročanstva o Mesiji našla svoje ispunjenje u Isusu? Je li On stvarno obećani Mesija? Koliko je čvrst ovaj dokaz?

Dok pokušavamo odgovoriti na ova ključna pitanja, moramo upozoriti da su kritičari ovo kršćansko tumačenje pokušali obezvrijediti tvrdnjom kako su mnoga starozavjetna proročanstva napisana mnogo kasnije nego što je tradicionalno prihvaćeno. Dok je potpuniji odgovor izvan opsega ove knjige, možemo samo reći da je to besmi-

sleni argument, čak i da su u pravu. Kao što Boice ističe, najkasniji predloženi datumi od strane “najradikalnijih” kritičara još uvijek smještaju najkasnija mesijanska proročanstva “stotinama godina prije rođenja Krista.”¹⁷⁸

Da budemo iskreni, ne postoji ni najmanja mogućnost za sumnju u ispunjenje mesijanskih proročanstava u životu i Osobi Isusa. Ima previše čvrstih dokaza. Iako u ovom poglavlju možemo pogledati samo djelić dostupnih dokaza, čak i to je dovoljno da ih ne odbacimo ili ignoriramo.

Prorok poput Mojsija

Jedno od najstarijih proročanstava o dolasku Mesije izrečeno je preko Mojsija oko 1400 godina prije Krista. Evo što je Mojsije napisao:

“Proroka, kao što sam ja, iz tvoje sredine, od tvoje braće, podignut će ti Jahve, Bog tvoj. ... Nato mi reče Jahve: ‘Pravo su rekli. Podignut ću im proroka između njihove braće, kao što si ti. Staviti ću svoje riječi u njegova usta, da im kaže sve što mu zapovjedim.’” (Ponovljeni zakon 18,15.17.18)

Dvaput ovaj odlomak tvrdi da će prorok koji treba doći biti “kao” Mojsije. Ovo je jedno od mnogih starozavjetnih proročanstava s dvostrukom primjenom: prvo, odnosi se na događaje u bliskoj povijesti Izraela; drugo, odnosi se na Mesiju koji treba doći.

Ali zašto se Mesija uspoređuje s Mojsijem? Zašto se ne spominje bilo koji drugi veliki prorok iz starozavjetnog vremena? Zašto Mojsije, koji se često ne smatra prorokom, već vođom Božjeg naroda u vrijeme izlaska iz Egipta? Postoje dva razloga. Prvo, zato što je Mojsije *bio pro-*

¹⁷⁸ J. M. Boice, *Standing on the Rock*, Hodder and Stoughton, 1984., str. 62.

rok u pravom smislu riječi. On se obraćao narodu u Božje ime i *prorekao* buduće događaje. U ovom slučaju on je prorekao dolazak Mesije. Drugo, Mesija koji će doći trebao je biti “kao Mojsije” jer je život i rad Mojsija, više od bilo kojeg drugog starozavjetnog proroka, u mnogo aspekata sličan životu i radu Isusa. Zato se kaže da će Mesija kojeg je Mojsije prorekao biti “sličan” njemu.

H. L. Hastings, u knjizi o Bibliji s naslovom *Will the Old Book Stand?* (Hoće li Stara knjiga opstati?), prikazao je to jasno i uvjerljivo kao nitko prije ni poslije njega:

“Kao Mojsije, On je rođen u skromnim uvjetima i siromašnoj obitelji. Kao Mojsije, On je rođen pod vladavinom okrutnog vladara po čijem je nalogu bio osuđen na smrt. Kao Mojsije, On je po Providnosti sačuvan od smrti u Egiptu (bijeg u Egipat), dok su druga djeca bila pobijena (u Izraelu). Kao Mojsije, iako ispunjen svom mudrošću, ipak je mnogo godina radio u skromnoj radionici. Kao Mojsije, On je izišao iz anonimnosti kako bi činio velika čuda i objavio oslobođenje svojem narodu.

Kao Mojsije, bio je osamljen u pustinji gdje je primio božanske upute i razgovarao s Bogom licem k licu. Kao Mojsije, On je postio četrdeset dana i razgovarao s nebeskim Ocem. Kao Mojsiju, bila Mu je ponuđena čast i dostojanstvo, čak i kraljevstva svijeta i njihova slava, ali je On sve to odbio kako bi bio čovjek boli i vičan patnji.

Kao Mojsije, On je bio vjeran u svemu kao Božji sluga jer je za Njega bilo važnije od hrane i pića vršiti volju svojeg nebeskog Oca. Kao Mojsije, On je došao izbaviti svoj narod, slomiti jaram grijeha i otvoriti vrata tamnice i osloboditi zarobljenike. Kao Mojsije, On je imao vlast nad prirodnim silama, zapovijedao je vjetrovima i smirivao more.

Kao Mojsije, On je bio osnivač novog poretka, novog naroda, zajednice i ljudi, predstavljajući svijetu bratstvo koje je dotad bilo nepoznato. Kao Mojsije, On je hranio tisuće ljudi koji su bili slabi i gladni u pustinji. Kao Moj-

sije koji je izveo vodu u pustinji, On daje živu vodu, pozivajući: 'Ako je tko žedan, neka dođe k meni, i neka pije.'

Kao Mojsije, On je prerekao buduću povijest židovskog naroda i posljedice njihove neposlušnosti, i Njegova su se proročanstva točno ispunila. Kao Mojsije, On je trpio poniženja s blagošću većom nego što ju je imao Mojsije; jer kada su hulili na Njega, On nije hulio. Kao Mojsije, i On je bio posrednik Novog zavjeta, pomazan od samoga Boga.

Kao Mojsija, i Njega su mrzili bez razloga, optuživali i zlostavljali oni za koje je dao svoj život. Kao Mojsije, On je svoj život posvetio službi za druge i umro zbog njihovih nedjela. Kao i kod Mojsija, Njegova najveća djela ostvarena su nakon Njegove smrti, a riječi koje je govorio i zakoni koje je dao preplavili su cijeli svijet."¹⁷⁹

Kao Mojsije, naravno. Snažne, pokretačke i neodoljive riječi. Nitko drugi u cijeloj ljudskoj povijesti nije se približio ispunjenju ovog proročanstva kao Isus. To je učinio On do najsitnijih pojedinosti.

Dolazak Kralja

Stoljećima se razumijevalo da jedno od najpoznatijih proročanstava u Starom zavjetu koje govori o Onome koji će doći u budućnosti, ukazuje na Isusa. Svake godine ovo proročanstvo se čita u cijelom svijetu za Božić u svakoj kršćanskoj denominaciji. Oko 700 godina prije Krista, Izaija je pisao s nepogrešivom sigurnošću o dolasku vladara, o Onome koji će konačno zauvijek vladati:

"Jer, dijete nam se rodilo, sina dobismo; na plećima mu je vlast. Ime mu je: Savjetnik divni, Bog silni, Otac vječni, Knez mironosni. Nadaleko vlast će mu se sterat, i miru neće biti kraja nad prijestoljem Davidovim, nad kra-

¹⁷⁹ H. L. Hastings, *Will the Old Book Stand?* Southern Publishing Association, nedatirano, str. 77–78.

ljevstvom njegovim: učvrstit će ga i utvrdit u pravu i pravednosti. Od sada i do vijeka učinit će to privrženom ljubav Jahve nad Vojskama.” (Izaija 9,5.6)

Trebali bismo zapaziti pet značajki iz ovog proročanstva:

1. Onaj koji dolazi rodit će se kao dijete;
2. Onaj koji dolazi biti će muškarac;
3. On će doći iz Davidove kraljevske loze;
4. On će naposljetku vladati zauvijek;
5. On se treba izjednačiti sa samim Bogom.

Zapisi o Isusovom rođenju u Mateju 1,18-22 i Luki 1,26-33 — zapamtite da čitamo biblijske retke koji su povijesno pouzdani — jasno pokazuju da je Isus ispunio svih pet spomenutih kriterija. U svojoj zanimljivoj knjizi *The Incomparable Christ* (Neusporedivi Krist), John Stott kaže da je Isus “ispunjenje Starog zavjeta, ispunjenje proročanstava”.¹⁸⁰ Njegovo rođenje u okolnostima koje su Ga okruživale više nisu predmet rasprave. To su povijesne činjenice. Ovo proročanstvo u Knjizi proroka Izaije samo je jedno od mnogih koja su u Isusu našla svoje ispunjenje i koje je sâm Isus često navodio s tim značenjem u Novom zavjetu.

Naravno, konačno ispunjenje ovog proročanstva, kao i mnogih drugih mesijanskih proročanstava, očekuje nas u budućnosti. O tom danu i o najuzvišenijem biblijskom imenu za Isusa, “Kralju nad kraljevima i Gospodaru nad gospodarima”, Stott piše:

“Ovo Kristovo ime pobuđuje najveću pozornost i ono nas neizbježno podsjeća na vrhunac Händelovog ‘Mesije’. Zemaljski kraljevi i kraljice, vladari, predsjednici i drugi

¹⁸⁰ John Stott, *The Incomparable Christ*, Inter-Varsity Press, 2001., str. 23.

moćnici lako postaju opijeni svojom moći i slavom pa pokušavaju uspostaviti apsolutnu vlast. Ali Isus Krist je iznad svih njih. Jer On je uzvišen na najviše počasno mjesto, daleko iznad svih ljudskih vladara i autoriteta, vlasti i domena, i svake titule koja se može zamisliti, sve je stavljeno pod Njegove noge. ... Isus je Kralj nad kraljevima i Gospodar nad gospodarima.”¹⁸¹

Rečeno je mnogo puta kako je Isus rođen da umre. Ali je isto je tako istina da je rođen da vlada. S obzirom na to da su se sva ta druga proročanstva o Isusu ispunila do današnjeg dana, nemoguće je da će ovo ostati neispunjeno. Isto je tako sigurno da će vladati kao što je sigurno da je umro.

Patnik

Prorok Izaija posvetio je cijelo poglavlje opisu Onoga koji treba doći i patiti umjesto svojeg naroda, čak nositi njegove grijehe i bezakonja do smrti. U Izaiji 52,13—53,12 skoro svaki redak ovog dirljivog i posebnog odlomka nalazi izravno ispunjenje u Isusovim patnjama, osobito u posljednjim danima Njegova života i Njegovoj smrti na križu.

Ovo poglavlje smatra se jednim od glavnih mesijanskih proročanstava. Njegova primjena na Isusa toliko je očita da ne zahtijeva skoro nikakav komentar. Zbog ograničenog prostora, navest ćemo samo nekoliko redaka, zajedno s poveznicama iz Novog zavjeta, pokazujući ispunjenje ovih proročanstava u životu i patnjama Krista:

1. *Isus će biti prezren i odbačen.* Redak 3: “Prezren bješe, odbačen od ljudi, čovjek boli, vičan patnjama, od kog svatko lice otklanja, prezren bješe, odvrgnut.”

Ispunjenje: Ivan 1,11; Luka 18,32.

¹⁸¹ Isto, str. 218—219.

2. *Isus će patiti i umrijeti umjesto drugih.* Redak 5: “Za naše grijehе probodoše njega, za opačine naše njega satriješe. Na njega pade kazna — radi našeg mira, njegove nas rane iscijeliše.”

Ispunjenje: Matej 27,26; 1. Korinćanima 15,3; Rimljanima 4,25; 1. Petrova 2,21-24.

3. *Isus će šutjeti pred svojim tužiteljima.* Redak 7: “Zlostavljahu ga, a on puštaše, i nije otvorio usta svojih. K'o jagnje na klanje odvedoše ga; k'o ovca, nijema pred onima što je strižu, nije otvorio usta svojih.”

Ispunjenje: Marko 14,61; 1. Petrova 2,23.

4. *Isus će umrijeti među prijestupnicima i posredovati za njih.* Redak 12: “Jer sâm se ponudio za smrt i među zlikovce bio ubrojen, da grijehе mnogih ponese na sebi i da se zauzme za zločince.”

Ispunjenje: Marko 15, 25-27; Luka 23,38-42.

Očito je čak i površnom čitatelju Biblije kako cijelo 53. poglavlje Izaije proriče o Isusu. Govoreći o “ispaćenom, požrtvovnom sluzi”, kako je prorečeno u ovom osobito značajnom poglavlju, jedan pisac komentira:

“Kao ‘čovjek patnji’, On mora ponijeti terete onih čija su srca slomljena. Kao liječnik koji suosjeća, On će iscijeliti unesrećene i previti njihove rane. Kao ljubazan i strpljiv učitelj, On će uputiti ljude na put svetosti. I kada se završi Njegova služba milosti, On će biti predan u zle ruke, podnijeti uvrede i mučenje, osjetiti tjeskobu duše, doživjeti da Njegov Otac zakloni lice, i umrijeti najokrutnijom smrću.”¹⁸²

¹⁸² R. F. Cottrell, *The Wonderful Christ*, Southern Publishing Association, 1947., str. 52.

Umrijevši umjesto svojeg naroda, Isus ga je izbavio od posljedica grijeha i vječne smrti. To je upravo ono što se očekuje od Mesije — da oslobodi svoj narod, da ga spasi, dade mu novi život i novu nadu. Primorani smo pitati: “Tko je osim Isusa u dugim ljetopisima ljudske povijesti tako točno i u potpunosti ispunio zahtjeve ovog čudesnog poglavlja?” Samo šutnja može adekvatno odgovoriti na ovo pitanje. Nema drugog odgovora.

Gospodin, Pravda naša

Pišući oko 600 godina prije Isusovog rođenja, prorok Jeremija je govorio o Njegovom životnom djelu na precizan i poseban način. On je prerekao ključnu značajku Kristovog otkupiteljskog djela i, kako bi bio siguran da ga budući čitatelji neće krivo shvatiti, to je učinio dvaput. U oba proročanstva Jeremija je nazvao imenom Onoga koji će doći i koje je opisivalo srž Isusove naravi i Njegovog djela za ljudski rod. To je još jedan izvanredan primjer točnosti starozavjetnog proročanstva:

“Evo dolaze dani — riječ je Jahvina — podići ću Davidu izdanak pravedni. On će vladati kao kralj i biti mudar, i činit će pravo i pravicu u zemlji. ... I evo imena kojim će ga nazvati: Jahve, Pravda naša.” (Jeremija 23,5.6)

“U one dane i u vrijeme ono podići ću Davidu izdanak pravedni; on će zemljom vladati po pravu i pravici. ... A grad će se zvati: Jahve, Pravda naša.” (Jeremija 33,15.16)

Iz Davidove kraljevske loze izići će Onaj koji će biti poznat kao “Jahve, Pravda naša”. Biblijski stručnjak iz Australije, dr. Leon Morris, to objašnjava ovako: “‘Pravednik’ je izraz koji označava one koje Bog prihvaća, a osnova za njihovo prihvaćanje je Kristovo djelo.”¹⁸³ To je pravo značenje Jeremijinog izraza.

¹⁸³ L. Morris, *The Apostolic Preaching of the Cross*, Tyndale Press, 1965., str. 271.

Isus, Pravednik iz Davidove kuće, došao je obnoviti ljudski rod da bi mogao ponovno steći Božju naklonost i uništiti posljedice ljudskog grijeha i pobune. Temelj Božjeg prihvaćanja buntovnog i osuđenog roda je Isusova pravednost, bezgrešnost i poslušnost — a ne naša. Stoga je On “Jahve, Pravda naša”.

Potvrđuje li ovo Novi zavjet? Razmotrite samo retke koji slijede: Rimljanima 1,17; 3,21.22; 1. Korinćanima 1,30; 2. Korinćanima 5,21. Dva posljednja teksta konkretno tvrde da je Isus “naša pravednost” i da oni koji vjeruju, po Njemu primaju “Božju pravednost”.

Kako je Jeremija mogao znati 600 godina prije nego što se dogodilo da će ovo biti glavna značajka Isusove spasonosne službe? Kako je on mogao znati da će ovo postati srž novozavjetnog razumijevanja Kristove službe i da će to stoljećima oblikovati nauk kršćanske Crkve? Možda on nije znao mnogo o konačnoj namjeri, možda nije razumio sve što je pisao, ali je znao da će jednoga dana iz Davidove loze izići Pravednik i da će Njegova pravednost, na neki svemoćan i iscjeljujući način, biti osnova za prihvaćanje grešnog čovjeka od strane Boga. To je čudesno i prekrasno.

Razmotrili smo četiri ključna mesijanska proročanstva Starog zavjeta i vidjeli kako su se ispunili u Isusu iz Nazareta. Postoje još mnoga druga takva jasna proročanstva o dolasku Mesije u cijelom Starom zavjetu. Jakov je očekivao dan kada će se pojaviti “Šilo”, “donositelj mira” — “Onaj koji je poslan” — (vidi Postanak 49,10). David je govorio o dolasku “Kralja slave” (Psalam 24,7.8). Hagaj je rekao da će doći “od svih naroda žuđeni” (Hagaj 2.7 — Šarić). Malahija je najavio dan kada će “Sunce pravde” ogranuti sa “zdravljem u zrakama” (Malahija 4,2). Sâm Isus je rekao da se Abraham obradovao kad je pogledao u budućnost i vidio Kristov dan (Ivan 8,56). Sve ovo pridonosi našoj vjeri. Ima dosta istine u komentaru Lawrencea Tur-

nera kada kaže: “Da bismo razumjeli Isusa kakvog susrećemo u Novom zavjetu, moramo Ga najprije upoznati u Starom zavjetu.”¹⁸⁴

Proročanstva o Isusovom rođenju, životu i smrti

Usredotočili smo se na šira mesijanska proročanstva u Starom zavjetu. Međutim, također su proročene mnoge pojedinosti iz Kristovog života i rada. I ovdje ćemo samo nabrojiti odabrana mjesta, a ne cijela proročanstva, tko i kada ih je napisao, i novozavjetne poveznice o njihovom ispunjenju u Isusu.

Proročanstva o Njegovom rođenju:

Proročanstvo nastalo oko 700 godina prije Krista da će Ga roditi djevica.

“Evo, začet će djevica i roditi sina, i nadjenut će mu ime Emanuel.” (Izaija 7,14)

Ispunjenje: Matej 1,18.22.23 (citira Izaiju 7,14); Luka 2,4-7.

Objašnjenje: Mlada žena u Izaijinom proročanstvu bila je proročki tip Marije. U Bibliji, *tip* je osoba ili događaj koji nagoviješta buduću osobu ili događaj.

Proročanstvo nastalo oko 700 godina prije Krista o mjestu Njegovog rođenja.

“A ti, Betleheme Efrato, najmanji među kneževstvima Judinim, iz tebe će mi izaći onaj koji će vladati Izraelom.” (Mihej 5,1)

Ispunjenje: Matej 2,1.

¹⁸⁴ L. Turner, “The Coming of Jesus Anticipated”, u Ball i Johnsson, *The Essential Jesus*, Pacific Press Publishing Association and Signs Publishing Company, 2002., str. 63.

Proročanstvo nastalo oko 1000 godina prije Krista o posjetu mudraca s Istoka koji donose darove.

“Kraljevi Taršiša i otoka nosit će dare, vladari od Arabije i Sabe danak donositi.” (Psalam 72,10)

Ispunjenje: Matej 2,1.11.

Proročanstvo nastalo oko 600 godina prije Krista o pokolju djece u pokušaju uništenja Isusa.

“Čuj! U Rami se kukanje čuje i gorak plač: Rahela oplakuje sinove svoje, i neće da se utješi za djecom, jer njih više nema.” (Jeremija 31,15)

Ispunjenje: Matej 2,16-18 (citira Jeremiju 31,15).

Proročanstvo nastalo oko 1420 godina prije Krista i oko 750.—730. godine prije Krista o Josipovom bijegu s obitelji u Egipat.

“Iz Egipta Bog ga izveo. ... Vidim ga ali ne sada; motrim ga, al’ ne iz blizine.” (Brojevi 24,8.17) “Iz Egipta dozvah sina svoga.” (Hošea 11,1)

Ispunjenje: Matej 2,13-15 (navodi Hošeu 11,1)

Objašnjenje: “Matej vidi povijest Izraela (Božje djece) sažetu u životu Isusa (Božjeg jedinorođenog Sina). Onako kako je Izrael kao mladi narod otišao u Egipat, tako je otišlo i dijete Isus. I kao što je Bog izveo Izrael iz Egipta, tako je izveo i Isusa.”¹⁸⁵

Proročanstva o Njegovom životu:

Proročanstvo nastalo oko 430 i 700 godina prije Krista o početku Isusove službe koju će objaviti poseban vjesnik.

“Evo šaljem glasnika da put preda mnom pripravi. I doći će iznenada u Hram svoj Gospod koga vi tražite.” (Ma-

¹⁸⁵ *The NIV Study Bible*, Zondervan, 1985., zabilješka o Mateju 2,15.

lahija 3,1) "Glas viče: 'Pripravite Jahvi put kroz pustinju.'" (Izaija 40,3)

Ispunjenje: Marko 1,1-3; Luka 7,27.

Proročanstvo nastalo oko 700 godina prije Krista o propovijedanju Radosne vijesti siromasima.

"Duh Jahve Gospoda na meni je, jer me Jahve pomaže, posla me da radosnu vijest donesem ubogima." (Izaija 61,1)

Ispunjenje: Luka 4,18-21; 7,22.

Proročanstvo nastalo oko 700 godina prije Krista o Njegovim čudesnim izlječenjima.

"Sljepačke će oči progledati, uši će se gluhih otvoriti, tad će hromi skakati ko jelen, njemákov će jezik klicati." (Izaija 35,5.6)

Ispunjenje: Matej 4,23.24; 9,35.

Proročanstvo nastalo oko 520 godina prije Krista o Njegovom ulasku u Jeruzalem na mladom magarcu.

"Klikni iz sveg grla, Kćeri sionska! Viči od radosti, Kćeri jeruzalemska! Tvoj kralj se evo tebi vraća: pravičan je i pobjedonosan, ponizan jaše na magarcu, na magaretu, mladetu magaričinu." (Zaharija 9,9)

Ispunjenje: Matej 21,4-7; Luka 19,32-35.

Proročanstva o Njegovoj smrti:

Proročanstvo nastalo oko 700 godina prije Krista da će biti izdan za 30 srebrnika, a novac uporabljen za kupnju lončarevog polja.

"Rekoh im tad: 'Ako vam je to dobro, dajte mi plaću; ako nije, nemojte.' Oni mi odmjeriše plaću: trideset srebrnika. A Jahve mi reče: 'Baci u riznicu tu lijepu cijenu kojom su me procijenili!' Ja uzeh trideset srebrnika i ba-

cih u riznicu u Domu Jahvinu.” (Zaharija 11,12.13; vidi također Jeremija 32,6-9)

Ispunjenje: Matej 27,6-10.

Proročanstvo nastalo oko 700 godina prije Krista da će šutjeti pred svojim tužiteljima.

“Zlostavljahu ga, a on puštaše, i nije otvorio usta svojih. K'o jagnje na klanje odvedoše ga; k'o ovca, nijema pred onima što je strižu, nije otvorio usta svojih.” (Izaija 53,7)

Ispunjenje: Marko 14,61; 15,3-5.

Proročanstvo nastalo oko 700 godina prije Krista da će biti udaran i pljuvan.

“Leđa podmetnuh onima što me udarahu, a obraze onima što mi bradu čupahu, i lica svojeg ne zaklonih od uvreda ni od pljuvanja.” (Izaija 50,6)

Ispunjenje: Marko 10,33.34.

Proročanstvo nastalo oko 1000 godina prije Krista da će Mu dati da pije ocat.

“Ruganje mi slomilo srce i klonuh; čekao sam da se tko sažali nada mnom, ali ga ne bi; i da me tko utješi, ali ga ne nađoh. U jelo mi žuči umiješaše, u mojoj me žeđi octom napojiše.” (Psalam 69,21.22)

Ispunjenje: Matej 27,48; Marko 15,36.

Proročanstvo nastalo oko 1000 godina prije Krista da će Njegove haljine biti podijeljene bacanjem kocke.

“Haljine moje dijele među sobom i kocku bacaju za odjeću moju.” (Psalam 22,19)

Ispunjenje: Ivan 19,23.34 (citiran Psalam 22,19); Luka 23,34.

Proročanstvo nastalo oko 700 godina prije Krista da ni jedna Njegova kost neće biti slomljena.

“Neka ništa od nje ne ostavljaju za ujutro; neka ni jedne kosti na njoj ne lome. Neka je slave prema propisima Pashe.” (Brojevi 9,12; vidi također Izlazak 12,46)

Objašnjenje: Pashalno janje bilo je simboličko proročanstvo o Isusu, Janje Božje.

Ispunjenje: Ivan 19,36.

Proročanstvo nastalo oko 700 godina prije Krista da će biti će pokopan među bogatima.

“Ukop mu odrediše među zločincima, a grob njegov bi s bogatima, premda nije počinio nepravde, nit’ su mu usta laži izustila.” (Izaija 53,9)

Ispunjenje: Matej 27,57-60.

Sâm Isus kaže da u cijelom Starom zavjetu postoje mnoga proročanstva o Njemu i On se poziva na njih kada objašnjava svoj život i poslanje svojim učenicima. Više od dvadeset proročanstava o Isusu bilo je ispunjeno u 24 sata, u vrijeme Njegove muke. Dok sve ovo potvrđuje božansku narav Isusovog života i smrti, također potvrđuje božansku narav Biblije. Kao što Floyd Hamilton s pravom zamjećuje, mnoga od ovih proročanstava bila su toliko detaljna “da nijedan čovjek ne bi mogao znati ili čak pomisliti da će se ovi prorečeni događaji obistiniti ako nije govorio kao Božji vjesnik”.¹⁸⁶

Zabranjeno proročanstvo

Godine 1656. održana je rasprava u Poljskoj između nekih uvaženih židovskih rabina i skupine kršćanskih učenjaka. Tijekom rasprave kršćani su protumačili proročanstvo iz Daniela 9 o proročkom vremenu od “sedamdeset

¹⁸⁶ Floyd Hamilton, *The Basis of Christian Faith*, Harper & Row, 1964., str. 307.

sedmica", kao dokaz da je Isus bio istinski Mesija. Rasprava je završila bez zaključka, ali su nakon toga rabini održali skup na kojem je odlučeno da zabrane Židovima pokušaje tumačenja ovog proročanstva, iako se ono nalazilo u židovskim Pismima. Konačno su izrekli prokletstvo nad svakim Židovom koji bi to pokušao učiniti, riječima: "Neka trunu kosti i um onoga koji pokuša izračunati sedamdeset tjedana."¹⁸⁷ Oni su očito shvatili da je teško odoljeti uvjerljivom utjecaju ovog proročanstva da je Krist bio obećani Mesija.

Proročanstvo o sedamdeset tjedana možda je najuvjerljivije od svih mesijanskih proročanstava. Jedan pisac naziva Daniela "najvećim prorokom" i kaže da je ovo proročanstvo o razdoblju od sedamdeset tjedana, koje seže do dolaska "Mesije, Pomazanika" (Daniel 9,25), među svim kršćanima dugo bilo smatrano "najjasnijim od svih proročanstava". Zatim dodaje da je "to neosporan dokaz božanskog predznanja" i "nadnaravnog nadahnuća samih proročanstava".¹⁸⁸

Ovo zadivljujuće proročanstvo sadržano je u samo četiri retka u Danielu 9,24-27. Zapazimo posebno one dijelove koji se odnose na Mesiju koji će doći:

"Sedamdeset je sedmica određeno tvom narodu i tvom svetom gradu, da se dokrajči opaćina, da se stavi pečat grijehu, da se zadovolji za bezakonje, da se uvede vječna pravednost, da se stavi pečat viđenju i prorocima, da se pomaže Sveti nad svetima." (redak 24)

Ovo je jedno od Danielovih proročanstava koje govori o "određenom vremenu" u kojemu je dan uzet za doslovnu godinu. Načelo "dan za godinu" primjenjuje se u protestantizmu od najranijih dana reformacije. Tako se ovo pro-

¹⁸⁷ Navedeno iz *The Midnight Cry*, 10. listopada 1843.

¹⁸⁸ G. McCready Price, *The Greatest of the Prophets*, Pacific Press, 1955., str. 218.

ročanstvo od 70 proročkih tjedana, budući da je 70 puta sedam jednako 490 dana, odnosi na razdoblje od stvarnih 490 godina. Tekst jasno kaže da će se u ovom vremenskom razdoblju ispuniti nekoliko znakova koji se odnose na Mesiju koji dolazi i da su oni prореčeni i u drugim starozavjetnim proročanstvima kao što je Izaija 53 i Psalmi 22—24.

Prema ovom retku, Onaj o kome govori Daniel, treba:

- dokrajčiti opaćinu ili staviti pečat grijehu,
- zadovoljiti za bezakonje,
- uvesti vječnu pravednost.

Iz ove tri zadaće koje Mesija treba ispuniti, već možemo vidjeti da se proročanstvo odnosi na Isusa. Tko je još u povijesti učinio nešto ovakvo?

“Znaj i razumij: Od časa kad izađe riječ ‘Neka se vrate i neka opet sagrađe Jeruzalem’ pa do Kneza Pomazanika: sedam sedmica, a onda šezdeset i dvije sedmice, i bit će opet sagrađen trg i opkop, i to u teško vrijeme.” (redak 25)

Iz navedenog retka trebamo zapaziti tri činjenice:

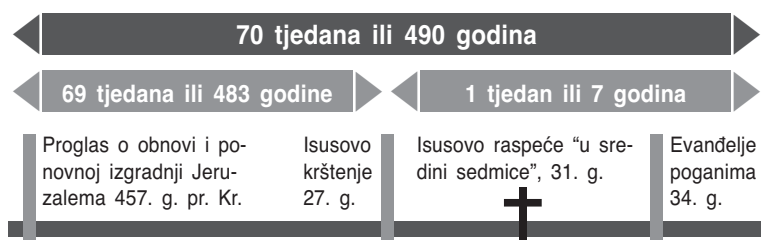
1. Anđeo kaže Danielu da će na početku 70 tjedana ili 490 godina izići naredba da se sagradi Jeruzalem, koji je 586. g. pr. Kr. razorio Nabukodonozor iz Babilona. Većina stanovnika bila je odvedena u sužanjstvo u Babilon, među njima i Daniel. Kao i svi vjerni Židovi, Daniel je čeznuo da vidi svoj grad obnovljen u prijašnjoj slavi. Sada je ovdje Danielu rečeno da će Jeruzalem biti sagrađen i da će naredba za početak radova na ponovnoj izgradnji i obnovi *označiti početak razdoblja od 490 godina*. Ovaj kraljevski proglas izdao je kralj Artakserks iz Perzije — kraljevstva koje je pokorilo kraljevstvo i grad Babilon — 457. g. pr. Kr. Dakle, prema proročanstvu, od ovog datuma trebamo računati početak razdoblja od 490 godina.

2. Ovo razdoblje od 490 godina protegnut će se sve do vremena kada će doći Mesija. To znači da će se Mesija pojaviti pri kraju ovog razdoblja, kada prođe 69 od 70 tjedana. Iako postoje neke nejasne tvrdnje u ovom tekstu, jasno je da su Mesija i Njegovo djelo središnja tema cijelog proročanstva. Ono govori o Njemu i Njegovom otkupljujućem djelu.

3. Anđeo je Danielu također rekao da će razdoblje od 70 tjedana biti podijeljeno u tri dijela:

- sedam tjedana ili razdoblje od 49 godina;
- 62 tjedna ili razdoblje od 434 godine — ova dva razdoblja zajedno čine 483 godine;
- ostaje jedan tjedan ili sedam godina na kraju razdoblja od 490 godina.

Zaključke možemo bolje razumjeti pomoću jednostavnog dijagrama koji će nam pomoći da vidimo zašto je ovo proročanstvo objašnjeno kao “matematički dokaz Kristovog božanstva” i zašto Novi zavjet tvrdi da je Isus došao “na vrijeme” (vidi Galaćanima 4,4):

Točno 483 godine nakon proglašenja 457. g. pr. Kr. da se ponovno sagradi Jeruzalem, Isus se pojavio u javnosti i bio kršten. On je započeo svoju javnu službu i svoje životno djelo spasenja ljudskog roda 27. godine, točno na vrijeme. *Mesija* također znači “Pomazanik”, a na poseban

i javan način Isus je bio pomazan Svetim Duhom prigodom svojeg krštenja. Posljednje poglavlje Njegovog zemaljskog mesijanstva počinje u to vrijeme (vidi Luka 3,1-3. 21.22; 4,16-21).

“A poslije šezdeset i dvije sedmice bit će Pomazanik pogubljen, ali ne za sebe.” (redak 26)

62 tjedna slijede nakon prvih sedam tjedana i tada će Mesija biti “pogubljen”. Proročanstvo se sada usredotočuje na posljednji tjedan ili posljednjih sedam godina razdoblja od 490 godina, koje počinje 27. godine. Zapažamo da se ovdje pojavljuje Isus, koji je tijekom tog posljednjeg proročkog tjedna trebao biti “pogubljen” ili stradati smrtnom kaznom, ne zbog sebe, nego zbog drugih. Kako kaže 24. redak, On će učiniti “da se dokrajči opaćina” ili — prema Šariću — “kraj bezakonju”. Ovo je srž kršćanske poruke od početka kršćanske Crkve i to je bilo jasno prorečeno u ovim redcima.

“I sklopit će savez s mnogima za jednu sedmicu: a u polovici sedmice prestat će žrtva i prinos.” (redak 27)

U sredini posljednjeg tjedna, Mesija će učiniti da prestane “žrtva i prinos”. Sredina tog posljednjeg tjedna je tri i pol godine. Nakon što je Isus bio kršten 27. godine, tri i pol godine vode nas do 31. godine, a te je godine razapet — pogubljen Isus, ne zbog sebe, nego radi drugih, za cijeli ljudski rod.

Biblija bilježi da je u tom trenutku Njegove smrti bio veliki potres, a zavjesa u jeruzalemskom hramu bila je neobjašnjivo poderana na dva dijela od vrha do poda, otkrivajući Svetinju nad svetinjama, mjesto Božje prisutnosti koje nikad prije nije bilo otvoreno ljudskim očima (vidi Matej 27,51). Zbio se potres. To znači da je cijeli židovski žrtveni sustav, koji je stoljećima upućivao na dolazak Božjeg Janjeta, došao kraju. Nema potrebe za daljnjim živo-

tinjskim žrtvama koje su upućivale na Mesiju koji treba doći. On je došao i svojom smrću učinio nepotrebnim buduće žrtve. On je donio kraj žrtvama i prinosu.

Veliki znanstvenik sir Isaac Newton opisao je ovo proročanstvo kao “kamen temeljac kršćanske vjere”.¹⁸⁹ Drugi pisac kaže da je Danielovo proročanstvo o 70 tjedana “krunski dragulj starozavjetnih proročanstava”.¹⁹⁰ To je, naravno, više od matematike, više od kronologije, više od povijesti. To nas vodi u srž kršćanske poruke, u srž Biblije, do same svrhe svih proročanstava — i do dva ključna i neizbježna pitanja: “Je li Biblija istinita?” i “Je li Isus stvarno Mesija?” Odgovor na oba pitanja trebao bi biti očit.

Prorečeno Kristovo uskrsnuće

U knjizi *The Resurrection of Jesus* (Isusovo uskrsnuće), Pinchas Lapide, židovski rabin, kaže: “Prihvaćam Isusovo uskrsnuće, ne kao izum učenika, nego kao povijesni događaj.”¹⁹¹ Ovo je nešto sasvim izvanredno: Židov vjeruje u Kristovo uskrsnuće. Naravno, mnogi Židovi su postali kršćani tijekom stoljeća i povjerovali da je Isus stvarno uskrsnuo iz mrtvih. To je, napokon, prorečeno u Starom zavjetu, a preokao je i sâm Isus. Još jednom, ispunjena proročka riječ je osnova vjerovanja.

Možda je ključni odlomak u Novom zavjetu koji se odnosi na Isusa i Njegovo uskrsnuće zapisan u Luki 24,44-47:

“Zatim im reče: ‘Ovo je ono što sam vam govorio dok sam još bio s vama. Trebalo je da se ispuni sve što je o

¹⁸⁹ Isaac Newton, *Observations on the Prophecies of Daniel and the Revelation*, 1733., navedeno iz D. Ford, *Daniel*, Southern Publishing Association, 1978., str. 198.

¹⁹⁰ Ford, navedeno djelo.

¹⁹¹ Citirano iz M. Green, *The Empty Cross of Jesus*, Hodder and Stoughton, 1984., str. 103.

meni pisano u Mojsijevu zakonu, u Prorocima i Psalmima.' Tada im prosvijetli razum da razumiju Pisma, te im reče: 'Tako stoji pisano da Mesija mora trpjeti i treći dan uskrsnuti od mrtvih, da se na temelju njegova imena mora propovijedati obraćenje i oproštenje grijeha.'

Isus je vjerovao u proročanstva. On je vjerovao da su starozavjetni proroci pisali o Njemu. On se pozivao na sve dijelove starozavjetnih Pisama, uključujući i Psalme. I posebno je istaknuo da je pisano da će On "uskrsnuti iz mrtvih trećeg dana". Teško je ovo pogrešno shvatiti. Ako vjerujemo da je Isus govorio istinu i da su Njegove riječi vjerno zabilježene, moramo vjerovati da su Njegovo uskrsnuće kao i Njegova smrt bili prorečeni u Starom zavjetu.

Ključna poveznica Staroga zavjeta s uskrsnućem je Psalam 16,9-11:

"Stog mi se raduje srce i kliče duša, i tijelo mi spokojno počiva. Jer mi nećeš ostavit dušu u Podzemlju ni dati da pravednik tvoj truleži ugleda. Pokazat ćeš mi stazu u život, puninu radosti pred licem svojim, sebi zdesna blaženstvo vječno."

Jasno je da David u ovom Psalmu uglavnom govori o sebi. Međutim, on također govori o nekome drugome; malo je vjerojatno da David sebe oslovljava "pravednikom". Štoviše, u vrijeme dok Petar upućuje na Isusa u svojoj velikoj propovijedi na dan Pedesetnice, David je bio mrtav i sahranjen, a njegova grobnica je još uvijek postojala. Davidovo tijelo je istrunulo — a to se događa s tijelima svih ljudi koji umru — i David nije uskrsnuo iz mrtvih. Tako u Psalmu 16 on proročki govori o Onome koji će doći u budućnosti.

Petar je u svojoj propovijedi citirao ovaj odlomak u cijelosti, govoreći "pouzđano" da je "David umro i bio sahranjen", ali kao prorok vidio je "što je ispred, govorio je o uskrsnuću Krista" (Djela 2,29-31). Ovaj mesijanski Psalam imao je i Isus na umu kada je tako kategorično izja-

vio da je Stari zavjet prerekao Njegove patnje i uskrsnuće.

Ali ima još toga. Sâm Isus je prerekao da će umrijeti i zatim biti podignut iz mrtvih. Sva četiri evanđelja bilježe ovu tvrdnju. Matej izvještava kako je Isus rekao “da će biti ubijen i da će uskrsnuti treći dan” (Matej 16,21). Marko bilježi doslovne Isusove riječi: “Sin Čovječji bit će predan u ruke ljudima, i oni će ga ubiti; a on će uskrsnuti tri dana poslije smrti.” (Marko 9,31) Luka govori kako je Isus govorio svojim učenicima o onome što će se uskoro dogoditi u Jeruzalemu. Njemu će se rugati, vrijeđati Ga, nemilosrdno Ga tući i pogubiti. “Ali će on treći dan uskrsnuti.” (Luka 18,32.33) Ivan bilježi Isusovu izjavu koja se ponavlja mnogo puta u evanđeljima: “Razvalite ovaj hram”, rekao je Isus, a to se odnosilo na Njegovo tijelo, “i u tri dana opet ću ga podići.” (Ivan 2,19) *Potpuno je nemoguće vjerovati da je Isus govorio istinu, a ipak pogriješio.* Njegova osobna proročanstva o Njegovom uskrsnuću potvrđuju ono što je David zapisao tisuću godina prije.

Dakle, je li Isus ustao iz mrtvih, ili je to bila pusta želja, strašan nesporazum ili — još gore — velika obmana? Mnoge su knjige napisane o uskrsnuću i ima previše građe da bismo sve mogli staviti na samo nekoliko stranica. Oni koji žele saznati više, bit će im vrlo korisna knjiga Franka Morrisona *Who Moved The Stone?* (Tko je odgurnuo kamen?) — koja se i nakon skoro 50 godina još uvijek tiska, zatim uvjerljivo poglavlje Davida N. Marshalla o uskrsnuću u novijoj knjizi pod naslovom *The Essential Jesus* (Neusporedivi Isus), ili poglavlja u knjizi Leeja Strobel *The Case for Christ* (Kristov slučaj) koja razmatraju dokaze o uskrsnuću.¹⁹² Ali kako bismo ukratko odgovorili na pita-

¹⁹² Vidi D. Marshall, “The Risen Jesus” u Ball and Johnsson, *The Essential Jesus*, navedeno djelo, str. 168—191; Strobel, navedeno djelo, str. 255—348.

nje, istaknut ćemo tri glavne skupine dokaza koji podupiru temeljno vjerovanje kršćana da su proročanstva ispunjena i da je Isus stvarno ustao iz mrtvih.

Česte i nedvosmislene tvrdnje Novog zavjeta. Već smo spomenuli neka izvješća o Isusu. Ali ima ih mnogo više. Djela apostolska i Pavlove poslanice više puta ponavljaju činjenicu da je Isus uskrsnuo iz mrtvih. To je bila glavna tema u propovijedanju prve kršćanske Crkve. Tipične su Petrova tvrdnja da Ga je “Bog uskrisio, oslobodivši ga od lanaca smrti” (Djela 2,24) i Pavlova izjava da “Onaj koga je Bog uskrisio nije istrunuo” (Djela 13,37). Ako Isus nije uskrsnuo iz groba nego ostao u njemu, kako to da se javnost nije pobunila zbog ponavljanja tvrdnje da je uskrsnuo? Zašto nije pronađeno Njegovo tijelo ili otkriveno Njegovo konačno mjesto počivanja kao dokaz da su propovjednici ranog kršćanstva bili u krivu? Kršćanstvo se moglo zaustaviti u svojem napredovanju i prije nego što se uzdiglo s tla. Razlog što se nije zaustavilo jest stalno ponavljana, uvjerljiva i nepromjenjiva objava o uskrsnom Isusu.

Bilo je mnogo očevidaca koji su Ga vidjeli. Očevici su najjači dokaz na sudu, osobito kada nešto potvrdi više svjedoka. Kada o nekom događaju svjedoči više svjedoka, to je skoro nepobitno.

U barem deset slučajeva, Isus je viđen nakon svojeg uskrsnuća, a često je to bio velik broj ljudi. Zapisi su toliko jasni da ih ne možemo krivo razumjeti. Pavao nedvosmisleno izjavljuje da je Isus ustao treći dan “suglasno Pis-mima” — kako bi ispunio proročanstvo. Pavao bilježi da su Isusa vidjeli Petar i Jakov, zatim jedanaestorica učenika, te mnogi drugi i nakon toga “više od pet stotina” ljudi istodobno, od kojih je većina još bila živa kada je Pavao napisao ove riječi crkvi u Korintu (1. Korinćanima 15,3-

7). Mi bismo s razlogom mogli posumnjati u svjedočenje jednog ili dvojice svjedoka, ali svjedočanstvo stotina svjedoka je nepobitno. Sudac Edward Clarke je napisao: "Dokaz o uskrснуću je savršen, a ja sam uvijek iznova na Visokom sudu donosio presude na temelju dokaza koji ni približno nisu bili tako uvjerljivi."¹⁹³ I drugi stručnjaci koji se bave pravom došli su do istog zaključka o uskrснуću.¹⁹⁴

Rasprostranjenost kršćanstva i rast kršćanske Crkve. Nekoliko godina nakon Kristovog uskrснуća, novi religijski pokret brzo se raširio po Rimskom Carstvu. Proširio se na zapad u Malu Aziju, Grčku, Rim, Galiju i Britaniju, na istok prema Indiji i Kini i na jug u Afriku. Glavno vjerovanje nove religije bilo je da je Isus iz Nazareta, koji je bio razapet u vrijeme Poncija Pilata, namjesnika Judeje, uskrснуo iz mrtvih i da je ponovno živ.

To se protivi tvrdnjama da je do naglog širenja i rasta ranog kršćanstva, u vrijeme najtežeg protivljenja i progona, moglo doći na osnovi laži, obmane ili pustih želja. Zar bi milijuni ljudi dobrovoljno umrli strašnom smrću u rimskom Koloseju i na mnogim drugim mjestima širom Rimskog Carstva — zbog bajkovite priče?

David Marshall zaključuje — kao i mnogi drugi koji su pomno proučavali dokaze — da je "uskrснуće Isusovog tijela stvarno, povijesna činjenica".¹⁹⁵ Ništa drugo ne može na zadovoljavajući način objasniti postojanje, preživljavanje i rast kršćanstva. Isusovo uskrснуće nedvojbeno je, nepobitno i jedno od najčudesnijih ispunjenja biblijskog proročanstva.

¹⁹³ Citirano iz Strobel, navedeno djelo, str. 320.

¹⁹⁴ Vidi Marshall, navedeno djelo, str. 172—173.

¹⁹⁵ Isto, str. 171.

U početku ovog poglavlja postavili smo pitanje: “Je li Isus stvarno Mesija?” Rekli smo da se odgovor na ovo pitanje može pronaći u starozavjetnim proročanstvima koja su proreкла dolazak Mesije. S velikom pozornošću razmotrili smo mnoga od ovih proročanstava i vidjeli dokaze njihova ispunjena u Isusu. U knjizi *Prophecy Speaks* (Proročanstva govore), Earle A. Rowell sažima svoju studiju o starozavjetnim proročanstvima o Mesiji i nabraja zaključke koje je iz njih izveo:

1. Stoljećima prije nego što je Krist rođen, velik broj židovskih pisaca, koji su živjeli tijekom razdoblja od 1000 godina, hrabro su prorekli da će iz njihovog naroda izići Pravednik;
2. On će biti prorok;
3. Bit će odbačen kao Mesija od ljudi koji su prorekli Njegov dolazak, ali će biti prihvaćen kao Mesija od svih drugih naroda na Zemlji;
4. Bit će blagoslov za čovječanstvo;
5. Živjet će u jasno određenom vremenu;
6. Bit će ubijen;
7. Umrijet će kao zločinac.

Rowell zatim zaključuje: “Nitko drugi ne odgovara ovom opisu” osim Isusa.¹⁹⁶ Nakon svega ovoga, proročanstva o Kristovom uskrснуću i njihovo ispunjenje postaju nepobitni. A isti je slučaj s ostalim proročanstvima i s cijelom Biblijom.

Zapanjujuća je kad se u sve ovo uplete matematika. Prema statistici koju je potvrdilo Američko znanstveno udruženje (ASA) i koja je uvrštena u knjigu prof. Petera Stonera *Science Speaks* (Znanost govori), vjerojatnost da se samo osam starozavjetnih proročanstava ispuni u jed-

¹⁹⁶ Rowell, *Prophecy Speaks*, Review and Herald, 1973., str. 55—56.

noj osobi iznosi 1 prema 10^{17} — a to je 1 prema golemom broju 100.000.000.000.000.000 (1 i 17 nula). Ovaj broj je prevelik da bismo ga mogli shvatiti.¹⁹⁷

Dakle, zamislite područje veličine države Teksas u SAD-u, otprilike veličine Francuske, ili malo manje od države New South Wales u Australiji. Prekrijte cijelo područje veličine 10^{17} kovanicama srednje veličine. One će prekriti cijelo područje do dubine od oko 60 centimetara. Sada obilježite samo jednu kovanicu i promiješajte cijelu masu što je bolje moguće tako da mjesto tog, označenog novčića, ostane nepoznato. Stavite povez nekome na oči i recite mu da mora podići jednu kovanicu i da to mora biti ona koja je označena. Kakvu sreću bi ta osoba morala imati da izvuče tu kovanicu? *Jedan prema 10^{17}* — skoro nemoguće!

Profesor Stoner, međutim, uzima u obzir ne osam, nego 48 mesijanskih proročanstava i zatim ističe da je vjerojatnost da jedna osoba ispuni 48 proročanstava 1 prema 10^{157} . To je preveliko da bi ljudski um mogao shvatiti. Vjerojatnost da jedna osoba ispuni 48 proročanstava koja su prorekli različiti ljudi tijekom širokog vremenskog razdoblja toliko je beskrajno mala da s pouzdanjem možemo reći da se nikada neće dogoditi.

A ipak se dogodila — i više od toga. *Isus je ispunio više od 300 starozavjetnih proročanstava!* Vjerojatnost da se to dogodi nezamislivo je mala da je nemoguće vjerovati da su sva ta proročanstva bila samo ljudske riječi.

Kako bi mogla skupina ljudskih bića samo na temelju svojeg osobnog znanja, i koja su vremenski bila udaljena stotinama godina, prореći niz događaja koji će se

¹⁹⁷ Ove i ostale statistike uzete su iz Peter Stoner, *Science Speaks*, Moody Press, 1963., str. 100–107, navedeno iz Josh McDowell, *Evidence that Demands a Verdict*, Campus Crusade International, 1972., str. 175–176.

ispuniti u životu jedne osobe stotinama godina u budućnosti? To traži veliku vjeru. Protiv svih vjerojatnosti, Isus je učinio ono što nijedna osoba nikada nije učinila niti će ikada ponoviti. U jednom kratkom životu On je ispunio ta vjekovna proročanstva. On je ispunjenje i potvrda proročanstava.

Na pitanje s kojim smo započeli ovo poglavlje pažljivo smo odgovorili, ne žureći i uzimajući u obzir neke od najuvjerljivijih dokaza. Ti dokazi nedvosmisleno upućuju na činjenicu da je Isus bio i da jest obećani Mesija, Izbavitelj svijeta, Spasitelj svih koji vjeruju u Njega. Nemoguće je pomisliti da postoji bilo kakav drugačiji odgovor — ili neki drugi Spasitelj.

U svojoj uvjerljivoj knjizi *The Truth about Jesus* (Istina o Isusu), dr. Paul Barnett govori puno o dokazima: “dokazima o Isusu”, “dokazima o Osobi i uskrsnuću Isusa”, “dokazima o Isusu kao Božjem Sinu”. Knjiga se dosta oslanja na dokaze, kao i ova knjiga. Zatim on kaže, jasno i nedvosmisleno: “Dokazi su tu.”¹⁹⁸ I doista jesu. Neke od njih razmotrili smo u ovom poglavlju — o Isusu, o Njegovom mesijanstvu, o Njegovom rođenju, životu, smrti i uskrsnuću i dokaz da je ispunio mnoga starozavjetna proročanstva. I tako se autor ove knjige u potpunosti slaže s dr. Barnettom koji o svim tim dokazima kaže: “Ne možete prema njima biti ravnodušni.”¹⁹⁹

Zaključak: *Povijest i ispunjena proročanstva zajedno dokazuju da je Isus bio obećani Mesija, da je bio razapet i zatim čudesno ustao iz mrtvih učinivši to za spasenje ljudskog roda.*

¹⁹⁸ Paul Barnett, *The Truth about Jesus*, Aquila Press, 2000., str. 161—163.

¹⁹⁹ Isto, str. 163.

Zaključak

Svi ti “zaključci”

U prijašnjim poglavljima iznijeli smo razne dokaze kako bismo mogli vjerovati u Bibliju do najsitnijih pojedinosti. Sada je vrijeme da sve ove dokaze posložimo jedan do drugoga i pozorno ih ispitamo prije nego što ih zajedno ispletemo u čvrsto uže. U zaključku na kraju svakog poglavlja saželi smo dokaze o kojima je bilo riječi u tom poglavlju. Sada ćemo ih vidjeti zajedno i u slijedu:

1. Postoje mnogi razlozi zašto je bitno znati je li Biblija istinita.

2. Dokazi iz mnogo različitih izvora vode nas k zaključku da je Biblija najneobičnija knjiga koja je ikad napisana, potpuno jedinstvena u svojem postojanju i svojoj poruci.

3. Tisuće arheoloških otkrića u zemljama Istoka razjasnile su biblijske zapise i mnogo puta iznova potvrdile povijesnu pouzdanost Starog i Novog zavjeta.

4. Tisuće starih biblijskih rukopisa, koji su s velikom pomnjom prepisivani i prevedeni, osigurali su točnost i vjerodostojnost biblijskog teksta.

5. Mnoga ispunjena proročanstva koja obuhvaćaju stoljeća povijesti snažno potvrđuju da Biblija nije obi-

čna knjiga i da je doista ono što tvrdi za sebe — nadahnuta Božja riječ.

6. Povijest i ispunjena proročanstva zajedno dokazuju da je Isus bio obećani Mesija, da je bio razapet i zatim čudesno ustao iz mrtvih, učinivši to za spasenje ljudskog roda.

Svaki od ovih zaključaka iznosi značajne dokaze. Oni nisu napisani samo zbog dojma. Oni se zasnivaju na brojnim pouzdanim dokazima. Pa čak ako bi neki od ovih zaključaka bio sumnjiv ili neuvjerljiv, ostali još uvijek mogu podnijeti pritisak i imaju svoju težinu. Uže je, nedvojbeno, čvrsto.

Zajedno, svi nam ovi "zaključci" daju odgovor na pitanje koje se provlačilo kroz knjigu: "Možemo li još uvijek vjerovati Bibliji?" Nema sumnje kakav je odgovor. Mi *možemo* vjerovati Bibliji. Dokazi nam ne dopuštaju da dođemo do nekog drugog zaključka.

Povijest, proročanstva, arheologija, tisuće starih rukopisa, ljudsko iskustvo diljem svijeta i tijekom stoljeća, najneobičniji život, smrt i uskrsnuće Isusa Krista i postojanje same Biblije, njezino preživljavanje tijekom dvije tisuće i više godina udružuju se i kažu nam da je Biblija doista istinita. *U ono što Biblija kaže* može se vjerovati. Samo onaj tko želi zaniijekati važnost prikupljenih dokaza iz mnogo različitih izvora, može doći do nekog drugog zaključka.

Ali što sve ovo znači nama koji živimo u 21. stoljeću? Kakve to veze ima sa stvarnim životom? Kamo nas to vodi na našem osobnom putu? Znači li to više od knjiškog znanja da je Biblija točan i pouzdan zapis o prošlosti, jednako istinita kao što je bila prije četiri stotine godina kada je ponovno otkrivena i prvi put predana europskim narodima na njihovom materinskom jeziku? Znači li istinitost i pouzdanost Biblije nešto i nama osobno?

Prije smo postavili drugo pitanje o Bibliji kao dodatak pitanju je li istinita ili nije. Sada nam to drugo pitanje postaje izazov: “Je li Biblija doista Božja riječ?”

To nije isto kao kad bismo pitali: “Je li Biblija istinita?” ili “Možemo li vjerovati u ono što kaže Biblija?” Ova pitanja možemo postaviti o svakoj knjizi. Možemo li vjerovati enciklopediji, poput *Encyclopaedia Britannica*? Možemo li vjerovati rječniku? Možemo li vjerovati knjigama o fizici, geografiji, astronomiji ili povijesti? Uz ogradu da neke knjige treba ažurirati kada se pojave nove informacije, na sva ova pitanja možemo odgovoriti potvrdno. Možemo vjerovati svim ovim knjigama. Mi im i vjerujemo. Većina života nesvjesno se temelji na vjerovanju u informacije koje se nalaze u ovim i nebrojenim drugim knjigama.

Međutim, ono drugo važno pitanje u vezi s Biblijom glasi: “Je li ona Božja riječ?” Možemo vjerovati da je istinita, točna i pouzdana, ali bit je u tome što Biblija sama za sebe tvrdi da je Božja riječ. Osim što govori o ljudima, mjestima i narodima u prošlosti, ona se predstavlja kao Božja riječ upućena ljudskom rodu. I zato kada kažemo da možemo vjerovati Bibliji, mi također kažemo da možemo prihvatiti ovu izvanrednu tvrdnju na kojoj se temeljilo kršćanstvo posljednjih 2000 godina. Biblija je vjerodostojna i ona je Riječ živoga Boga. Nije moguće vjerovati u Bibliju, a ne vjerovati da je Božja riječ.

Tako mi možemo vjerovati u ono što Biblija kaže o ljudima, mjestima, kraljevstvima i gradovima u prošlosti, ali i u ono što nam kaže o Bogu, o Isusu i o nama samima. Možemo vjerovati u ono što kaže o budućnosti isto kao i u ono što nam kaže o prošlosti. Možemo vjerovati u ono što nam kaže o svijetu kakav je sada, kako je postao i kakav će biti jednog dana u budućnosti kada se Božji planovi i ciljevi konačno ostvare. Možemo vjerovati u ono što nam kaže o grijehu i zlu, i o velikom Božjem neprija-

telju koji je odgovoran za užasnu zbrku u današnjem svijetu.

Mi možemo prihvatiti bez oklijevanja ono što nam Biblija govori o nevjerojatnoj Božjoj ljubavi prema grešnom, neposlušnom rodu, ljubavi koja je još uvijek dostupna svakom sinu i kćeri Adama i Eve. Možemo slušati kada nam govori o vjeri, nadi i suosjećanju, te tri nevjerojatne prekrasne vrline bez kojih je život tako oskudan i besmislen. Možda ćemo prolići koju suzu kada nam tiho govori o pokajanju, oprost i prihvaćanju. A kada je čitamo s razumijevanjem i pažljivo otkrivamo smisao i svrhu ljudskog života na Zemlji, otkrivamo da postoji nada za sve nas, a iznad svega slavna mogućnost vječnog života na obnovljenoj Zemlji zahvaljujući životu, smrti i uskrsnuću Isusa. Sve ovo samo je dio značenja koje za nas ima vjera u ono što kaže Biblija. Možemo vjerovati u ono što jest i ono što kaže.

Ali ima još jedna stvar, još jedno pitanje: Koji je najuvjerljiviji dokaz o istinitosti Biblije? Kad bismo trebali odabrati samo jedan od mnogih tekstova koji nam dokazuju da je Biblija Božja riječ, koji bismo izabrali? Neki bi se nedvojbeno odlučili za sposobnost Biblije da izvrši korjenitu promjenu u ljudskom razmišljanju i ljudskom ponašanju. Teorija je u redu — i potrebna u mnogim aspektima ljudskog života — ali se na praktičnoj razini pokazuje gdje se kotač dodiruje s cestom. Snaga Biblije da promijeni pojedinca, zajednicu i kulturu neosporna je činjenica. Događa se stalno tijekom povijesti i širom svijeta. Nemoguće ju je ignorirati.

Kao primjer možemo navesti povijest Walesa. Već smo govorili o utjecaju Biblije na reformaciju u Europi i Engleskoj, kao i njezinom utjecaju na mnoge pojedince. Ali nigdje se ovaj utjecaj ne vidi jasnije nego u Walesu prije reformacije.

Prava reformacija došla je u Wales skoro cijelo stoljeće kasnije nego u Englesku. Prije toga Wales je bio mračna,

neprosvijećena zemlja “opterećena kriminalom”, poznata po široko rasprostranjenom nemoralu i praznovjerju. Godine 1588. jedan je pisac opisao većinu svećenika u Walesu kao “neuke budale, vođe slijepima, obljutavjelu sol, pijanice, preljubnike, lisice i vukove”.²⁰⁰ Osjećala se glad za Biblijom, a moglo ju je čitati manje od jednog na stotinu ljudi. Pola stoljeća kasnije većina župa nije imala svećenika niti ga je slušala, a vjernici su odlazili možda na samo dvije mise godišnje. U crkvama su se držali konji i pčele, a na podu su ležali mrtvi leševi. Jedan drugi povjesničar bilježi da je 1639. godine “masa naroda bila neuka i praznovjerna jednako kao i 1558.”.²⁰¹ Prema suvremenim svjedocima, razuzdanost, pijanstvo, lopovluk, nepoštenje i nasilje “bili su jako rasprostranjeni u svakom dijelu kneževine”.²⁰²

Biblija je bila prevedena na velški jezik 1588. godine, ali njezinu poruku uglavnom nije nitko čuo i bila je nepoznata. Koncem 1630. godine, međutim, u Wales je konačno stigla prava reformacija, u velikoj mjeri zahvaljujući naporima iskrenih puritanskih i nekonformističkih propovjednika, i stvari su se brzo počele mijenjati. Cijele zajednice počele su razumijevati biblijsku poruku. Wales je postao poznat po žaru svojeg vjerskog života. Širom zemlje nicala su nove crkve i kapele.

Preporod u Walesu jedna je od značajki velške povijesti. Mnoge lijepe i dirljive melodije hvalospjeva kršćanske vjere koje se još uvijek pjevaju diljem svijeta dolaze iz Walesa. Velški zborovi još uvijek pjevaju stare gospel pjesme, koje u prvom redu izražavaju biblijsku vjeru tisuća velš-

²⁰⁰ A. G. Dickens, *English Reformation*, Batsford, 1964., str. 13; John Penry, *An Exhortation*, 1588., str. 31.

²⁰¹ Penry, *An Exhortation*, str. 9,35.

²⁰² Isto, str. 12.

kih vjernika. Novo doba je svanulo; tama se povukla pred svjetlom.

Slične stvari dogodile su se u mnogim mjestima diljem svijeta. Ispred mene na mojem stolu je prekrasno izrezbaren štap za šetnju od bjelokosti, s precizno ugrađenim komadićima školjke bisernice na dršci. To je uobičajena rukotvorina sa Salomonskog otočja koju sam dobio prije nekoliko godina kada smo moja supruga i ja posjetili prekrasni otok New Georgia. To je jedna od mojih posebnih dragocjenosti. Glavna značajka rukotvorine je izrezbarena otvorena Biblija na kojoj je napisana riječ "Evangelje".

Teško je shvatiti da su prije samo dva, možda tri naraštaja ovi ljudi, sada tako nježni, topli i ljubazni, bili među najprimitivnijim ljudima na svijetu. Takvi su bili naraštajima. Živjeli su za borbu, za plijen, za ubijanje. Bili su uvježbani u umjetnosti ritualnog ubijanja. Ljudožderstvo je bilo uobičajeno na ovim otocima, kao i širom Pacifika. Nekada su se ovi divlji, necivilizirani ljudi nazivali "divljacima". Danas to baš i nije opravdan naziv, ali u prošlosti je bio.

Na istom putovanju posjetili smo obližnji otok Kolombangara u azurnim vodama Salomonskog mora, gotovo okruglog oblika. Odavno izumrli vulkanski stožac u središtu otoka izdiže se više od 1700 metara iznad površine mora. Priča se da su špilje na gornjim obroncima Kolombangara — većinom skrivene u tropskoj džungli i rijetko posjećene — prepune ljudskih lubanja kao ostataka vremena kada su mladići, kako bi dokazali junaštvo kao ratnici, morali donijeti kući barem 30 glava sa susjednih otoka. Ove pjenušave vode bile su vijekovima obojene u crveno ljudskom krvlju. Ovaj djelić povijesti mnogima je nepoznat u zapadnom svijetu — ili je zaboravljen u društvu koje je uglavnom usmjereno na sadašnjost i opsjednuto slavnim osobama, seksom, sportom, modom, zabavom i zavodljivim, svemoćnim novcem. Ali sve se to događalo do

onog dana kada je Biblija prvi put došla na pacifičko otočje i pokrenula revoluciju u načinu života koji je potpuno nezamisliv onima koji su odgojeni u zapadnom svijetu.

Otvorena Biblija izrezbarena na mojem štapu snažan je i trajan podsjetnik na sve "zaključke" koji nas tako učinkovito i nepopustljivo pozivaju na razmišljanje. To je također podsjetnik na još važniju istinu koju Biblija izriče o sebi. Ona je živa Božja riječ. Proučavanje Božje riječi prosvjetljuje. Ona daje život. Ona može prodrijeti u najpokvareniji i najbuntovniji ljudski um. Ona može stvoriti nove stavove, nove ciljeve, novo razumijevanje, nove nade, nove ljude, novu kulturu i novo društvo.

Kako bismo drugačije mogli objasniti nevjerojatnu promjenu stanovnika otoka New Georgia, Kolombangara i tisuće drugih pacifičkih otoka? I kako drugačije objasniti činjenicu da se diljem svijeta i danas događaju slične promjene — često neprimijećene od medija, a ipak stvarne?

I zato još jednom postavljamo pitanja:

◆ Možemo li još uvijek vjerovati u ono što kaže Biblija? Činjenice kažu da *možemo*.

◆ Je li ona stvarno promijenila smjer povijesti? Povijest mnogih zemalja potvrđuje da *jest*.

◆ Je li ona stvarno Božja riječ? Dokazi potvrđuju da *jest*.

◆ Ima li Biblija snagu preobraziti i nadahnuti? Ljudsko iskustvo kaže da *ima*.

◆ Govori li nam o onome što je važno? Očito je da *govori*.

◆ Je li Isus uistinu Mesija, obećani Otkupitelj, Spasitelj onih koji vjeruju u Njega? *On je bio i jest Mesija, Otkupitelj i Spasitelj*.

◆ Hoće li se ostvariti budućnost koju Biblija tako određeno poriče? Možemo biti sigurni da *hoće*. Ostvarit će se i sve ostalo što je prorečeno.

Prikupljeni dokazi koje smo iznijeli u ovoj knjizi govore nam da je Biblija istinita. Možemo vjerovati u ono što ona kaže.

Na kraju, može li išta biti važnije od ovoga? Teško je zamisliti bilo što važnije.

Neki stariji čitatelji možda će se sjetiti pjesme Johna Clifforda koja tako dobro sažima sve ono što smo pokušali prikazati u pojedinim poglavljima ove knjige:

*Prošle sam večeri zastao pokraj kovačkih vrata
I čuo kako nakovanj zvoni večernju himnu;
Zatim sam pogledao unutra i vidio na podu
Stare istrošene čekice koji su godinama udarali.*

*“Koliko ste nakovanja imali”, rekoh ja,
“Koje tako habaju i udaraju ovi čekići?”
“Samo jedan,” kaže on svjetlucava oka,
“Nakovanj istroši čekić, znate.”*

*“I tako”, pomislio sam, “nakovanj Božje riječi,
Po kojem su skeptici stoljećima tukli,
Iako se čula buka teških udaraca,
Ostao je nepromijenjen — a čekića nema.”*

Udarci čekića neprestano su padali tijekom stoljeća, i vjerojatno će i dalje padati. Ali kako Biblija sama izjavljuje, “Riječ našega Boga ostaje zauvijek”. Nakovanj ostaje neoštećen.

Kazalo

<i>Predgovor: Nekoliko riječi objašnjenja</i>	7
<i>Uvod: Dakle, o čemu je zapravo riječ?</i>	11
<i>1. poglavlje: Je li to doista bitno?</i> Sedam razloga zašto je bitno	20
<i>2. poglavlje: Najčudesnija knjiga na svijetu</i> Nadahnuti i nadahnjuje	41
<i>3. poglavlje: Zanimljiva otkrića u drevnim zemljama</i> Arheologija potvrđuje Bibliju	66
<i>4. poglavlje: Tko je napisao Bibliju?</i> Je li točna i pouzdana?	90
<i>5. poglavlje: Proročanstva govore</i> Pretkazivanje budućnosti	114
<i>6. poglavlje: Isus iz Nazareta</i> Mesija ili luđak?	140
<i>Zaključak: Svi ti “zaključci”</i>	168

MOŽEMO LI JOŠ UVIJEK VJEROVATI BIBLIJI?

Je li to doista bitno?

Nadahnut suradnjom tinejdžera u svom razredu, **dr. Bryan Ball** upućuje ova pitanja u kontekstu 21. stoljeća. Govoreći o povijesti, jeziku, kulturi, arheologiji, proročanstvima i svijetu danas, knjiga ***Možemo li još uvijek vjerovati Bibliji? Je li to doista bitno?*** odvest će vas na put kroz najsnažnije moguće dokaze, kako biste odgovorili na ova životno važna pitanja.

Dr. Bryan Ball je umirovljeni akademik, crkveni administrator i pisac. S doktoratom Londonskog sveučilišta, među drugim publikacijama doprinio je *The Oxford Dictionary of National Biography* i *The Encyclopaedia of World Faiths*. Podrijetlom iz Engleske, dr. Ball sa svojom suprugom Dawn živi u New South Walesu u Australiji.

www.znaci-vremena.com